

PRZEGLĄD USTAWODAWSTWA GOSPODARCZEGO

miesięcznik

Rok V

Warszawa — Maj 1952 r.

Nr 5 (47)

TREŚĆ NUMERU:

JERZY MAYZEL

— Charakter prawny jednostek organizacyjnych na rozrachunku gospodarczym

FELIKS BINKIEWICZ

— Aktualny stan prawno-organizacyjny spółdzielczości w Polsce

PAWEŁ HEINZELMAN

— Nowy system dewizowy

PRZEGLĄD USTAWODAWSTWA GOSPODARCZEGO za okres od dnia 15 marca do dnia 15 kwietnia 1952 r.;
INWESTYCJE: Przepisy inwestycyjne na rok 1952; Nowe przepisy o rozliczeniach za roboty budowlano-montażowe i prace projektowe w zakresie inwestycji i kapitalnych remontów; NOTATNIK: Kto powinien być arbitrem w Okręgowej Komisji Arbitrażowej; ORZECZNICTWO W SPRAWACH GOSPODARCZYCH: Sąd Najwyższy, Główna Komisja Arbitrażowa, Trybunał Ubezpieczeń Społecznych; GLOSSA: Właściwość państwowych komisji arbitrażowych w sporach między władzami i urzędami państwowymi PRZEGLĄD WYDAWNICTW: Książki.

W rytmie socjalistycznego współzawodnictwa pracy

W atmosferze ogromnej aktywności politycznej i produkcyjnej wita corocznie polska klasa pracująca, a wraz z nią cały naród, dzień 1 Maja — Święto Pracy. W Kraju Rad i państwach demokracji ludowej ważne w życiu narodu wydarzenia oraz święta rewolucyjne witane są tradycyjnie nowymi sukcesami w pracy.

Tegoroczny 1 Maja poprzedziło u nas uroczyste wydarzenie: 60 lecie urodzin Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Bolesława Bieruta, Przywódcy i Nauczyciela Narodu Polskiego. Do siedziby Głowy Państwa i Przewodniczącego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej popłynęły tysiące i dziesiątki tysięcy gorących życzeń i meldunków o zobowiązaniach które klasa robotnicza podjęła dla uczczenia pierwszego Budowniczego Polski Ludowej. Na wezwanie załogi wrocławskiego „Pafawagu” odpowiedziały tysiącnym echem inne zakłady pracy, dając swoim czynem produkcyjnym dodatkowe tony węgla i stali, tysiące metrów tkanin, wiele nowych budowli.

60 rocznica urodzin Prezydenta R. P. Bolesława Bieruta i Święto 1 Maja stały się radosną okazją dla zmanifestowania najwyższej gotowości służenia Ludowej Ojczyźnie w postaci ponadplanowej produkcji i przeterminowego oddania do użytku nowych obiektów przemysłowych i budownictwa ogólnego. Wielomilionowej wartości osiągnięcia, jakie przyniósł za sobą ten wielki czyn produkcyjny, są dodatkowym wkładem klasy pracującej do wzrostu potęgi Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, do wzmocnienia bazy ekonomicznej budownictwa socjalizmu w naszym kraju.

W tej szerokiej fali twórczego entuzjazmu klas pracujących szczególnie doniosłą rolę odgrywa wzmagający się ruch socjalistycznego współzawodnictwa pracy, będący niezawodną i wypróbowaną metodą podnoszenia na wyższy szczebel wydajności pracy i związanych z tym sukcesów twórczych.

Wiadomo, że jednym z podstawowych praw ekonomicznych socjalizmu i jednocześnie problemem o kluczowym znaczeniu dla rozwoju socjalistycznej gospodarki jest postulat nieustannego wzrostu wydajności pracy. „Wydajność pracy — pisał Lenin — to w ostatecznym wyniku rzecz najważniejsza, najgłówniejsza dla zwycięstwa nowego ustroju społecznego”

Wiele jest dróg prowadzących do osiągnięcia coraz większych sukcesów produkcyjnych; czy będzie to lepsza organizacja pracy, czy zmechanizowanie procesów wytwórczych, czy podnoszenie kwalifikacji załóg — wszystkie te poczynania prowadzą do tego samego celu: wzmoczyć wytwórczość a przez to moc gospodarczą i obronność kraju oraz doprowadzić do stałego podnoszenia stopy życiowej szerokiej rzeszy pracujących.

Przykład doświadczeń budownictwa socjalistycznego w Związku Radzieckim wykazał, że olbrzymia aktywność twórcza ludzi pracy znajduje swój najlepszy wyraz w zobowiązaniach podjętych w ramach ruchu socjalistycznego współzawodnictwa pracy. Potężny ruch stachanowski w ZSRR stał się niespotykaną nigdzie na świecie siłą napędową rozwoju coraz to potężniejszej gospodarki socjalistycznej. Współzawodnictwo pracy w Kraju Rad nabrało ogólnonarodowego zasięgu i stało się komunistyczną metodą budownictwa socjalistycznego; było to i jest zasługą radzieckich związków zawodowych, spełniających zaszczytną rolę bezpośrednich organizatorów i kierowników socjalistycznego współzawodnictwa pracy.

W Polsce Ludowej nurt socjalistycznego współzawodnictwa we wszelkich jego różnorodnych przejawach stał się już w wielu zakładach codzienną metodą pracy twórczej, w której klasa pracująca najpełniej wyraża swą żelazną wolę budowania podstaw socjalizmu i pomyślności kraju. W nurcie tym rodzą się przodownicy pracy — awangarda produkcyjna klasy robotniczej, — ujawniają się niewykorzystane rezerwy ekonomiki narodowej, zapładniają się umysły racjonalizatorów i nowatorów, hartują się w znojmym lecz twórczym wysiłku produkcyjnym jednostki i całe zespoły. Jako ruch społeczny, wywodzący się z łona klasy robotniczej, współzawodnictwo jest najwierniejszym obrazem jej socjalistycznego stosunku do pracy, jest czynnikiem mobilizującym do przedterminowego wykonania i przekraczania planów gospodarczych.

Datujące się od młodzieżowych wyścigów pracy w latach 1946—1948, ugruntowane słynnym wezwaniem Wincentego Pstrowskiego w roku 1947, socjalistyczne współzawodnictwo pracy coraz to szerzej rozciąga u nas swoje kręgi, nabiera charakteru masowego. Zastosowane w rytmie współzawodnictwa przodujące metody pracy tak wielkodusznie przekazane nam do wykorzystania przez ludzi radzieckich stają się źródłem przyspieszenia procesów wytwórczych, obniżenia kosztów własnych, poprawy jakości produkcji. Metody pracy Korabielnikowej, Kowalowa, Zandarrowej nabrały u nas w pełni prawa obywatelstwa i uzupełnione rodzinnymi pomysłami nowatorskimi przyczyniają się do podniesienia wydajności pracy.

Takie metody pracy jak szybkościowe skrawanie w przemyśle metalowym, wielowarsztatowość, dwójki i trójki tkackie w przemyśle włókienniczym, szybkościowe wytopy w hutach stali, cykliczność w górnictwie, zespołowe murowanie, w budownictwie, stosują już dziesiątki tysięcy robotników i tysiące brygad.

Upowszechnienie przodujących metod pracy rozszerza krąg współzawodnictwa, wciąga w jego orbitę coraz więcej załóg, wzbogaca jego formy. Walka o tytuł „najlepszego w zawodzie”, „najlepszej brygady produkcyjnej”, „najlepszego zakładu” w danej branży staje się pasjonującym w swym entuzjazmie twórczym tworzeniem nowej rzeczywistości, nowych sukcesów produkcyjnych.

Waga, jaką dla wzrostu sił wytwórczych kraju posiada socjalistyczne współzawodnictwo pracy, znalazła swój godny wyraz w projekcie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, traktującym je jako dźwignię dobrobytu narodu. W 1 majowych hasłach KC PZPR brzmi apel: „rozwijajcie socjalistyczne współzawodnictwo pracy”. Prezydium Rządu w specjalnej uchwale nakłada na organa administracji gospodarczej obowiązki ścisłej współpracy z ogniwami związków zawodowych w zakresie rozwoju współzawodnictwa pracy, otoczenia go troskliwą i czujną opieką. Pobudzenie, ocena i okresowe podsumowanie wyników współzawodnictwa należą do podstawowych zadań aktywu związków zawodowych. Administracja przedsiębiorstw i innych zakładów pracy obowiązana jest stworzyć wszelkim formom współzawodnictwa jak najlepsze warunki rozwoju.

Ustalone przez CRZZ we współdziałaniu z resortami wytyczne i nowe kierunki rozwoju socjalistycznego współzawodnictwa pracy, uzupełnione oddolną inicjatywą pracowniczą, pozwalają zlikwidować wąskie gardła procesów produkcyjnych, przyspieszają wykonanie narodowych planów gospodarczych, stają się szkołą socjalistycznego stylu pracy.

W rytmie socjalistycznego współzawodnictwa pracy rodzą się bohaterowie pracy naszej epoki. Dają oni z okazji wielkich wydarzeń historycznych i światł rewolucyjnych piękne przykłady twórczego patosu. Dzięki nim wysoko wznoszą się budowle socjalizmu.

Bohaterska klasa robotnicza w Polsce Ludowej pod kierownictwem swojego Prezydenta Bolesława Bieruta, uczyni niewątpliwie wszystko, aby w rytmie socjalistycznego współzawodnictwa pracy wykonać przedterminowo zadania Planu 6-letniego.

Charakter prawny jednostek organizacyjnych na rozrachunku gospodarczym*)

W numerze styczniowym (1—43) „Przeglądu Ustawodawstwa Gospodarczego” opublikowane zostało orzeczenie Głównej Komisji Arbitrażowej z dnia 21 września 1951 r. Nr. Rep. V-0-25/51 wysuwające tezę, że już sam fakt przydzielenia środków własnych i ustanowienia organów uprawnionych do zarządzania tymi środkami wystarcza dla powstania osoby prawnej. Teza ta w opublikowanej w tymże numerze „P.U.G.” glossie do orzeczenia została jeszcze rozszerzona w tym kierunku, że różnego rodzaju organy zarządu państwowego mogą tworzyć przedsiębiorstwa i osoby prawne bez zachowania szczególnego trybu postępowania.

„Nabycia osobowości prawnej przez przedsiębiorstwo państwowe — twierdzi autor glossy — nie należy wiązać nie tylko z okolicznością wpisu do rejestru, ale nawet z wydaniem zarządzenia w trybie art. 1 dekretu” o przedsiębiorstwach państwowych. A dalej: „wydaje się jednakże, że u podstaw istnienia i działania przedsiębiorstwa państwowego musi znajdować się zarządzenie administracyjne, że bez takiego zarządzenia nie ma przedsiębiorstwa w ogóle. Tego rodzaju akt administracyjny może być wydany — stosownie

*) Sprawa osobowości prawnej jednostek na rozrachunku gospodarczym nabrała szczególnego znaczenia praktycznego z uwagi na brak zarówno przepisów wykonawczych do dekretu z dn. 26.X.1950 r. o przedsiębiorstwach państwowych, jak i szczegółowych przepisów normujących stosunki prawne innych jednostek na rozrachunku gospodarczym. Po opublikowaniu rozporządzenia Rady Ministrów z dn. 10.I.1952 r. w sprawie urzędzenia i prowadzenia rejestru przedsiębiorstw państwowych (Dz. U.R.P. Nr 3, poz. 22) zagadnienie, czy utworzone w trybie powołanego dekretu przedsiębiorstwa państwowe mają osobowość prawną przed zarejestrowaniem, utraciło swą ostrość, zwłaszcza wobec brzmienia § 31 wspomnianego rozporządzenia. W każdym razie należałoby podkreślić, że niewątpliwie woła ustawodawcy *nie* było, by do czasu urzędzenia rejestru przedsiębiorstwa państwowe nie miały osobowości prawnej. Zasadą bowiem zarówno dekretu z dn. 26.X.1950 r., jak i poprzednio obowiązującego dekretu z dn. 3.I.1947 r. (Dz. U.R.P. Nr 8, poz. 42) jest, że przedsiębiorstwa państwowe utworzone w trybie określonym tymi aktami ustawowymi mają osobowość prawną ze wszystkimi jej skutkami, które przedstawia autor zamieszczonego artykułu. Całość sytuacji, jaka wytworzyła się na tle braku wykonania delegacji ustawowej, wskazuje jak ważną sprawą jest wydanie całości aktów wykonawczych do aktów ustawowych, zwłaszcza, gdy te akty ustawowe normują sprawy o doniosłym, strukturalnym znaczeniu. Dlatego też wydaje się rzeczą niezwykle istotną i pilną wyjaśnienie odpowiednimi aktami normatywnymi sprawy trybu tworzenia, zakresu działania i uprawnień (zwłaszcza w stosunkach na zewnątrz) oraz odpowiedzialności majątkowej za działalność różnego typu jednostek organizacyjnych, działających na zasadzie rozrachunku gospodarczego. Stanowisko autora zamieszczonego artykułu opiera się na elementach, które powinny być wzięte pod rozwagę przy formułowaniu postanowień odpowiednich aktów. Wydanie takich aktów uczyni zbędnym formułowanie tez, które w zastosowaniu do konkretnego przypadku mogą być słuszne, ale przez swe ogólne sformułowanie spowodować mogą niepotrzebne wątpliwości natury zasadniczej.

Przyp. Red.

do okoliczności — przez różnego rodzaju organy zarządu państwowego (np. ministerstwo), może też przybierać różne formy; nie zmienia to faktu, że powołanie do życia przedsiębiorstwa państwowego musi się dokonywać w drodze zarządzenia administracyjnego”. Krytyka orzeczenia ograniczyła się więc raczej do niepowołania przez komisję arbitrażową aktu administracyjnego, tworzącego przedsiębiorstwo. Gdyby jednak stać konsekwentnie na stanowisku autora glossy, że akty administracyjne o powołaniu przedsiębiorstw mogą być wydawane stosownie do okoliczności (jakich?) przez różnego rodzaju organy zarządu państwowego w różnych formach, to i taki zarzut, kierowany pod adresem orzeczenia należałoby uznać za niesłuszny. Przecież już samo przydzielenie środków i ustanowienie organów powołanych do zarządzania tymi środkami — są to akty administracyjne. A ponieważ akty administracyjne mogą być różne i przybierać różne formy, nie ma przeszkód do uznania za jedną z takich „różnych form” zarządzenia o przydzieleniu majątku i wyznaczeniu organów powołanych do zarządu.

Do cytowanych wniosków doprowadziła wstępna teza glossy, że... „rozrachunek gospodarczy z samego założenia przyjmuje osobowość prawną jednostki na tych zasadach działającej”, a to dlatego, że jednostka taka musi pod swoim imieniem zaciągać zobowiązania i nabywać prawa. Występowanie w obrocie pod odrębną czy nawet prawnie chronioną nazwą utożsamione zostało z osobowością prawną. A przecież nawet obowiązujący jeszcze Kodeks Handlowy zna przypadek, kiedy zdolność do zaciągania pod osobną firmą zobowiązań nie świadczyła o istnieniu osoby prawnej.

Dopuszczalność zaciągania pod nazwą jednostki wyodrębnionej, a nie posiadającej osobowości prawnej, zobowiązań i nabywania praw, pozywania przed komisje arbitrażowe i odpowiadania na pozwy została już potwierdzona we wcześniejszym orzecznictwie komisji arbitrażowych, ale dopiero w powołanym na wstępie orzeczeniu Głównej Komisji Arbitrażowej twierdzi, że fakt „że powodowe Zakłady występują w obrocie, zamawiają i dostarczają towary, płacą i inkasują należności, wytaczają powództwo i wnoszą odwołanie wskazuje, że są one zdolne do nabywania praw i obowiązków, że więc są osobą prawną”.

W orzeczeniu z dnia 16 — 29.VIII.1950 r. Nr III.1.OA-9/50 wydanym przez Okręgową Komisję Arbitrażową w Katowicach, (ogłoszonym w „Orzecznictwie Arbitrażowym” Tom II, str. 19) wyrażony został słuszny pogląd: „Pierwszy zarzut pozwany opiera na tym, że powódka nie ma osobowości prawnej, gdyż została utworzona jako organb. Urzędu Wojewódzkiego Z., wobec czego do dochodzenia spornej pretensji jest tylko wła-

ściwa Wojewódzka Rada Narodowa. Zarzut ten nie jest słuszny. Ze statutu powódki wynika, że powołano ją jako instytucję publiczno-prawną, posiadającą autonomię organizacyjną, mającą za zadanie skup, magazynowanie i dostawę produktów rolniczych i artykułów żywnościowych. Była to samodzielna jednostka handlowa, wyposażona we własny majątek i fundusze, kontrolowana przez Wojewódzki Wydział Aproprowiacji i Handlu. Tego rodzaju odrębność organizacyjna i gospodarcza upoważnia powódkę do samodzielnego występowania w postępowaniu arbitrażowym, ponieważ dekret o państwowym arbitrażu gospodarczym nie wymaga, ażeby strony posiadały odrębną osobowość prawną¹⁾. Z orzeczenia tego wynika, że przepis ustawy, upoważniający komisje arbitrażowe do rozstrzygania sporów między różnymi jednostkami organizacyjnymi bynajmniej nie świadczy jeszcze, że każda z tych jednostek jest odrębną osobą prawną. Pojęcie osobowości prawnej łączy się bowiem z innym istotnym elementem, a mianowicie z przeprowadzonym zgodnie z obowiązującym prawem wyodrębnieniem majątku we wszystkich stosunkach prawnych. Odrębna osoba prawna powstaje dopiero wtedy, gdy z ustawy wynika, że z tytułu zobowiązań jakieś jednostki organizacyjnej powstałych ze stosunków prawnych, zarówno w obrocie zagranicznym jak i krajowym, nie tylko z organizacjami społecznymi, ale również z obywatelami, należności dochodzić można z majątku tej tylko wyodrębnionej jednostki organizacyjnej z wyłączeniem wszelkiego innego majątku. (Nie wyłącza to rzecz prosta odpowiedzialności, nawet solidarnej, za niektóre zobowiązania, albo za pewnego rodzaju zobowiązania, jeżeli taka odpowiedzialność wynika czy to z umowy czy z ustawy).

Między powstaniem osoby prawnej a realizacją przepisów organizacyjnych, z których wynika, że jeden oddział tego samego przedsiębiorstwa występuje wobec innego oddziału jakby był odrębnym podmiotem prawa istnieje zasadnicza różnica. Między przepisami o osobie prawnej, a przepisami z których wynika, że dwie jednostki organizacyjne mogą prowadzić sprawę przed komisją arbitrażową — także jest bardzo istotna różnica. Wreszcie — jak to wynika z dekretu z dnia 26 października 1950 r. o przedsiębiorstwach państwowych — może istnieć osoba prawna, nie prowadząca działalności na rozrachunku gospodarczym, i odwrotnie: zakład prowadzony na rozrachunku gospodarczym, nie posiadający osobowości prawnej.

W państwie socjalistycznym pieniądz jest narzędziem kontroli działalności poszczególnych państwowych jednostek organizacyjnych, jako miernik kosztów produkcji i obrotów.

Wykonywanie kontroli działalności za pomocą pieniądza może nastąpić albo w ten sposób, że wszystkie wydatki państwowych jednostek organizacyjnych pokrywane są z kredytów budżetowych, a wszelkie wpływy pieniężne wpłacane są

na rachunek dochodów budżetu państwa — albo też przez zastosowanie metody rozrachunku gospodarczego. Przy zastosowaniu metody rozrachunku gospodarczego wydzielone zostają dla prowadzenia określonej działalności środki obrotowe (a prawie zawsze również i środki trwałe), po czym zarząd tymi środkami wykonywany jest w ten sposób, że wpływy uzyskane za świadczenia (sprzedane towary) nie są wpłacane do budżetu, lecz zużywane przez jednostkę organizacyjną na pokrycie wydatków, związanych z jej działalnością.²⁾

Ta sama jednostka organizacyjna może w zakresie niektórych czynności prowadzić rachunkowość budżetową, to znaczy pokrywać wydatki z kredytów budżetowych, a wpływy wpłacać na rachunek dochodów budżetu, a natomiast w zakresie innych czynności prowadzić działalność na rozrachunku gospodarczym. Pomimo, że w jednym i w drugim przypadku występować będzie ta sama jednostka organizacyjna, uznać należy, że w ramach tej jednostki wyodrębniony został zespół organizacyjny obejmujący wydzielone co najmniej środki obrotowe i prowadzący odrębną księgowość.

Zasada rozrachunku gospodarczego jest podstawową metodą zarządu w gospodarce socjalistycznej.³⁾ Na zasadach rozrachunku gospodarczego prowadzone być mogą nie tylko przedsiębiorstwa przemysłowe (w rozumieniu prawa przemysłowego), ale nawet szkoły, szpitale, czy też inna działalność administracji państwowej, polegająca na odpłatnym świadczeniu usług (lub sprzedaży towarów). Omówienie choćby najbardziej pobieżne znaczenia gospodarczego i społecznego, a także form organizacyjnych przedsiębiorstw i zakładów, działających na rozrachunku gospodarczym, jak wreszcie trybu ich tworzenia, wykraczałoby poza ramy artykułu. Z punktu widzenia stosunków cywilno-prawnych oraz prawa finansowego istotne znaczenie posiadają przede wszystkim następujące trzy cechy rozrachunku gospodarczego: wyodrębnienie majątku, przeznaczenie osiągniętych z działalności wpływów na pokrycie wydatków i w związku z tym konieczność posiadania oddzielnej kasy i prowadzenia odrębnej rachunkowości. Aby w praktyce uwzględnić te cechy, jednostka organizacyjna powinna występować w obrocie nie tylko pod „własną” nazwą, ale podawać również określenie „działalności”, którą prowadzi na rozrachunku gospodarczym. Jeśli na przykład Centralny Zarząd Przemysłu prowadzi na rozrachunku gospodarczym warsztat remontowo-naprawczy i jednocześnie na odrębnym rozrachunku oddział zaopatrzenia, a ponadto pokrywa część, albo na-

²⁾ Zbliżona do rozrachunku gospodarczego jest instytucja t. z. środków specjalnych. Organ uprawniony do dysponowania „środkami specjalnymi” również nie wpłaca do budżetu Państwa sum uzyskanych za świadczenia z określonych źródeł, ale wydatkować je może tylko na ściśle i wąsko określone cele. Na tym polega z punktu widzenia przepisów finansowych różnica między rozrachunkiem gospodarczym a „środkami specjalnymi”.

³⁾ por. artykuł D-ra Stefana Buczkowskiego „Cechy prawne rozrachunku gospodarczego” Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego Nr 11/29 z listopada 1950 r.

¹⁾ art. 2 dekretu z dn. 5 sierpnia 1949 r. o państwowym arbitrażu gospodarczym (Dz. U.R.P. Nr. 46, poz. 340 i z 1951 r. Nr 31 poz. 239).

wet całość wydatków osobowych z budżetu Państwa, powinien przy prowadzeniu każdej działalności, a więc: jako prowadzący warsztat naprawczy, jako prowadzący oddział zaopatrzenia, i jako jednostka budżetowa, występować jeżeli już nie pod inną nazwą, to w każdym razie z odróżniającym określeniem w nazwie. W przeciwnym bowiem razie byłoby bardzo trudne, a niekiedy nawet niemożliwe prowadzenie oddzielnej rachunkowości budżetowej, osobnej księgowości dla warsztatu naprawczego i oddzielnej księgowości dla oddziału zaopatrzenia.

Czy z tego wynika, że każdy z zakładów posiada odrębną osobowość prawną i że Centralny Zarząd „jako taki” jest także odrębną osobą prawną, lub, że reprezentuje wobec swoich zakładów odrębną osobę prawną — Skarb Państwa? Twierdzenie takie byłoby równie nieuzasadnione, jak gdyby ktoś twierdził, że skoro Aleksander Głowacki kupował ubranie u krawca, a Bolesław Prus podpisywał umowy wydawnicze, to znaczy, że istniały dwie osoby prawne (a może nawet fizyczne).

Nikt nie twierdziłby, że prowadzenie przez spółdzielnię kilku zakładów na pełnym rozrachunku gospodarczym, sporządzających samodzielne bilanse, jest równoznaczne z istnieniem kilku osób prawnych. Ale gdy chodzi o warsztat naprawczy centralnego zarządu wątpliwość taka zaraz powstaje: „Nabycia osobowości prawnej przez przedsiębiorstwo państwowe nie należy wiązać nie tylko z okolicznością wpisu do rejestru, ale nawet z wydaniem zarządzenia w trybie art. 1 powołanego dekretu” — twierdzi autor wspomnianej na wstępie glossy. „Skoro zaś akt administracyjny o powołaniu przedsiębiorstwa „może być wydany stosownie do okoliczności przez różnego rodzaju organy zarządu państwowego (np. ministerstwo), może też przybierać różne formy”, zupełnie niewiadomo, czy nie powstała tu nowa osoba prawna.

Jeżeli chodzi o przytoczony przykład spółdzielni o kilku zakładach, to pomimo prowadzenia działalności na zasadach rozrachunku gospodarczego przez każdy z zakładów — za zobowiązania zaciągnięte w związku z prowadzeniem poszczególnego zakładu, odpowiadać będzie wobec osób trzecich i władz finansowych zarówno majątek wydzielony każdego z zakładów, jak i majątek całej spółdzielni. Jedynie stosunki między zakładami układać się będą, jakby każdy z nich był oddzielną „osobą” i odpowiadał tylko własnym majątkiem. W tym sensie można mówić — zależnie od treści odnosnych przepisów organizacyjnych — o „osobowości” w ramach jednej spółdzielni, w ramach jednego przedsiębiorstwa, w ramach jednego centralnego zarządu, w ramach jednego resortu, czy wreszcie w ramach budżetu Państwa. Będzie to jednak „osobowość” w szczególnym znaczeniu. Natomiast osoba prawna w znaczeniu prawnym jest odrębnym podmiotem praw i obowiązków we wszystkich stosunkach.

Orzeczenie komisji arbitrażowej w sporze między ministerstwem a przedsiębiorstwem, posiadającym z mocy ustawy odrębną osobowość prawną i tej samej treści orzeczenie o ile wydane byłoby

w sporze pomiędzy ministerstwem a urzędem, posiadać będą całkowicie różne znaczenie. W pierwszym przypadku orzeczenie na korzyść przedsiębiorstwa państwowego (spółdzielni, a w postępowaniu sądowym na korzyść obywatela) wykonalne jest przeciwko Skarbowi Państwa, a nie przeciwko ministerstwu, ponieważ ministerstwo nie jest osobą prawną, lecz występuje w charakterze organu Państwa. Sprawa, z jakich środków majątkowych (kredytów) należność powinna być pokryta jest zagadnieniem wewnątrzno-organizacyjnym jednego podmiotu prawa, tj. Skarbu Państwa. Okoliczność, że ministerstwo zostało zlikwidowane nie ma tu istotnego znaczenia, ponieważ brak jest ustawowego ograniczenia odpowiedzialności Państwa do majątku (kredytów) wydzielonego temu ministerstwu.

W drugim z przytoczonych przypadków orzeczenie komisji arbitrażowej posiadałoby charakter decyzji w sporze pomiędzy dwoma organami tego samego podmiotu prawa. Jeżeli wykonanie takiego orzeczenia w drodze egzekucji w ogóle miałyby być dopuszczalne, egzekucja rzecz prosta mogłaby być skierowana tylko do majątku (kredytów) jednostki budżetowej, przeciwko której orzeczenie zapadło.⁴⁾

Okoliczność, że jednostka budżetowa prowadzi określoną działalność (zakład) na rozrachunku gospodarczym, nie zmienia przedstawionej wyżej odpowiedzialności, dopóki nie zostanie wydany przepis ograniczający odpowiedzialność za zobowiązania do majątku wydzielonego zakładowi, prowadzonemu na rozrachunku gospodarczym.

Wychodząc od pojęcia zakładu, jako działalności ujętej w formy organizacyjne o odrębnej księgowości, możemy odróżnić 1) Zakład prowadzony na zasadach rozrachunku gospodarczego jako jednostka organizacyjna, nie posiadająca osobowości prawnej, i nie stanowiąca części składowej żadnej osoby prawnej — poza Państwem, 2) Zakład prowadzony na zasadach rozrachunku gospodarczego w ramach przedsiębiorstwa państwowego posiadającego osobowość prawną (zakład na wewnętrznym pełnym lub ograniczonym rozrachunku gospodarczym) i 3) Zakład utworzony w trybie przewidzianym przez ustawy jako odrębna osoba prawna na pełnym rozrachunku gospodarczym.

Za zobowiązania zakładu prowadzonego na wewnętrznym rozrachunku gospodarczym w ra-

⁴⁾ W orzeczeniu z dn. 14 listopada 1951 r. Nr Rep. 1-A-659/51 (Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego Nr 3 (45) str. 107) Komisja Arbitrażowa twierdzi, że „władze” i „urzędy” są podmiotami praw i obowiązków cywilnych w stosunkach z osobami fizycznymi i przedsiębiorstwami państwowymi. Twierdzenie to jest z dwóch względów niesłuszne: Po pierwsze nie każda władza i urząd mogą w ogóle występować w obrocie cywilnym pod własną nazwą, a tylko takie urzędy, które są jednostkami budżetowymi i dysponują kredytami. Po drugie również i w tym przypadku „podmiotowość prawną” czyli „osobowość prawną” ułożsamiona została z prawem występowania pod odrębną nazwą w obrocie. Zauważyć należy, że gdyby istotnie wydane zostały przepisy o ograniczeniu odpowiedzialności za zobowiązania urzędów do ich kredytów (ewentualnie środków specjalnych) musiałyby być wydane jednocześnie przepisy o likwidacji takich urzędów, jako podmiotów praw i obowiązków cywilno-majątkowych.

mach osoby prawnej, zaciągnięte wobec innych osób prawnych, odpowiada nie tylko majątek, który został wydzielony temu zakładowi, ale również cały majątek osoby prawnej i wszystkich jej zakładów.

Za zobowiązania zakładu, który zorganizowany został w trybie przewidzianym przez ustawy (art. 36 przepisów ogólnych prawa cywilnego) jako osoba prawna, odpowiada tylko majątek zakładu. W razie likwidacji osoby prawnej właściwe władze mogą zdecydować, że wszystkie prawa i zobowiązania przejmie inna osoba prawna lub Państwo.

Jeżeli decyzja o przekazaniu aktywów i pasywów nie zostaje wydana, przeprowadzone być musi postępowanie likwidacyjne w trybie przewidzianym przez ustawy. Gdyby majątek osoby prawnej nie wystarczył na pokrycie zobowiązań, wierzyciele zostaną zaspokojeni tylko częściowo, o ile Państwo nie przydzieli oddzielnie środków na zaspokojenie w pełni wszystkich zobowiązań likwidowanego przedsiębiorstwa.

W przypadku, gdy zakład nie jest częścią składową osoby prawnej ani też nie został zorganizowany jako odrębna osoba prawna, w razie jego likwidacji, za całość jego zobowiązań odpowiada Skarb Państwa przez jednostkę budżetową, która zakład utworzyła, albo której zarząd nad zakładem został powierzony. W konsekwencji uznać należy, że każda jednostka na rozrachunku gospodarczym nie posiadająca osobowości prawnej lub nie stanowiąca części osoby prawnej, pozostaje w zarządzie jakiejś jednostki budżetowej.

Teza zatem, że sam „fakt” wydzielenia majątku, ustanowienia organów uprawnionych do zarządu i prowadzenia działalności na zasadach rozrachunku gospodarczego, ewentualnie w połączeniu z zarządzeniem, wydanym stosownie do okoliczności przez „różne” władze w „różnorodnych” formach wystarcza dla powstania osoby prawnej, nie daje się pogodzić ani z zasadą planowości, ani z zasadą pewności obrotu w państwie socjalistycznym.

Utworzona przez którykolwiek organ administracji w dowolnej formie „osoba prawna”, mogłaby ulec likwidacji w taki sam sposób przez nikogo niezauważonej. Wywołać musiałoby to zakłócenia obrotu, narazić mogłoby na szkody zarówno przedsiębiorstwa państwowe, jak i obywateli.

Należy raz jeszcze podkreślić, że pojęcie osoby prawnej nie może być utożsamianie z pojęciem rozrachunku gospodarczego, a prowadzenie działalności na rozrachunku gospodarczym nie wiąże się w każdym przypadku z powstaniem osoby prawnej. Osoba prawna powstaje dopiero wtedy, gdy z mocy ustawy majątek zostaje w taki sposób wyodrębniony, że zobowiązania powstałe z działalności określonej jednostki organizacyjnej mogą być dochodzone przez wierzycieli tylko z tego majątku. Nie ma natomiast żadnych podstaw do przyjęcia, że mimo braku odpowiednich przepisów, wszystkie zakłady prowadzone na rozrachunku gospodarczym posiadają osobowość prawną. Jeżeli natomiast wydany dekret z dnia 26 paź-

dziernika 1950 r. o przedsiębiorstwach państwowych uzależnia powstanie osoby prawnej od szeregu formalności, znaczy to, że zakłady na rozrachunku gospodarczym posiadają osobowość prawną tylko wtedy, gdy utworzone zostały w trybie przewidzianym w tym dekrete. Podobnie w przypadku, gdy inny akt ustawodawczy uzależnia powstanie osoby prawnej od wypełnienia określonych wymogów, osoba prawna powstaje dopiero po wypełnieniu tych wymogów. Każda osoba prawna posiadać powinna odpowiednią organizację, właściwe podstawy prawne i majątkowe. Podobnie, jak tworzenie osoby prawnej powinno nastąpić w trybie określonym przez prawo, tak i likwidacja jej może nastąpić tylko w sposób i w trybie przez prawo przewidzianym.

Dotyczy to zresztą nie tylko osób prawnych, ale wszystkich jednostek organizacyjnych, upoważnionych do występowania w obrocie, do dysponowania funduszami, do posiadania osobnych rachunków bankowych.

Ten postulat ścisłego przestrzegania przepisów prawnych przy tworzeniu osób prawnych — nie pozostaje w sprzeczności z inną zasadą — najszerszego stosowania metody wewnętrznego rozrachunku gospodarczego, prowadzenia na zasadach takiego rozrachunku nie tylko zakładów, ale nawet oddziałów jednej fabryki. Wprowadzenie w jak najszerszym zakresie zasady rozrachunku gospodarczego umożliwia ścisłą kontrolę kosztów produkcji, ustalenie w każdym przypadku, gdzie, na jakim odcinku, z jakich przyczyn powstają straty, jak można ich uniknąć, i w jaki sposób obniżyć koszt.

Taki wewnętrzny rozrachunek gospodarczy połączony być powinien jednak z odpowiedzialnością większej jednostki, przedsiębiorstwa państwowego, za wyniki finansowe wszystkich jej części, bez względu na to, jak dalece każda z nich została wyodrębniona.

W Związku Radzieckim, z którego doświadczeń czerpiemy wzory, tworzenie przedsiębiorstw państwowych bynajmniej nie następuje drogą „faktów”. Zgodnie z postanowieniem Rady Komisarzy Ludowych ZSRR z dnia 9.XII.1935 r. (S.Z. SSSR 1935 r. Nr 64) otwieranie filii, oddziałów, biur i wszelkiego rodzaju przedstawicielstw (także ustanawianie jednoosobowych pełnomocników) wszystkich organizacji i przedsiębiorstw, zarówno wszechzwiązkowych, jak i republikańskich i miejscowych dozwolone jest tylko za zgodą właściwych władz i to wysokiego rzędu. Filie i przedstawicielstwa o znaczeniu republikańskim lub miejscowym mogą być tworzone tylko za zgodą Rady Ministrów republiki związkowej. Gwarancję przestrzegania dyscypliny na odcinku tworzenia nowych organizacji na rozrachunku gospodarczym dają przepisy bankowe, dotyczące rachunków rozliczeniowych. Rachunek rozliczeniowy, bez którego w ogóle nie jest możliwe prowadzenie jakiejkolwiek działalności na rozrachunku gospodarczym, otworzony zostaje dopiero po przedstawieniu dowodu, że organizacja lub przedsiębiorstwo, które podlega rejestracji, zostało zarejestrowane. Organizacje, które nie podlegają obowią-

kowi rejestracji powinny na żądanie banku przedstawić dokumenty stwierdzające, że istnieją „prawnie“, to znaczy, że zostały powołane w sposób prawem przewidziany.

Gdy zostanie zorganizowany rejestr przedsiębiorstw państwowych w Polsce, gdy wydane zostaną przepisy dla banków, aby niezarejestrowanym przedsiębiorstwom nie otwierały rachunków, siłą rzeczy dyskusja o deklaratywnym czy konstytutywnym charakterze wpisów do rejestru utraci praktyczne znaczenie. Zbędne stanie się stosowanie interpretacji „logicznej“ dla obalania wyraźnego przepisu ustawy. Do czasu natomiast zorganizowania rejestru słuszne jest twierdzenie, że przepis dekretu o przedsiębiorstwach państwowych dotyczący rejestracji nie wszedł w życie i że zgodnie z niewątpliwą wolą ustawodawcy, w każdym razie w stosunkach pomiędzy przedsiębiorstwami społecznymi, powołane na podstawie art. 1 dekretu z dn. 26 października 1950 r. przedsiębiorstwa państwowe posiadają osobowość prawną pomimo niezarejestrowania, a przedsiębiorstwa, które posiadały osobowość prawną jeszcze przed wejściem w życie dekretu z dnia 26 października 1950 r. (np. monopole) osobowości tej nie utraciły. Kwestię tę wyjaśniło zresztą Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 stycznia 1952 r. w sprawie urządzenia i prowadzenia rejestru przedsiębiorstw państwowych (Dz.U.R.P. Nr 3, poz. 22). Zgodnie z przepisami tego rozporządzenia (§ 31 ust. 2), do czasu zorganizowania właściwego rejestru przedsiębiorstw państwowych — rejestry tymczasowe prowadzone są dla podległych przedsiębiorstw przez właściwych ministrów, a zamieszczenie przedsiębiorstwa utworzonego przed dniem 22 stycznia 1952 r. na wykazie przedsiębiorstw prowadzonych przez ministra uznane zostało za równoznaczne z wpisaniem do rejestru przedsiębiorstw państwowych. W momencie wpisu do wykazu przedsiębiorstwa takie uzyskiwały osobowość prawną.

Szczególne trudności nasuwa zagadnienie charakteru prawnego zakładów prowadzonych na wewnętrznym rozrachunku gospodarczym. Według ogólnych założeń ustawy z dnia 1 lipca 1949 r. o obowiązku uczestniczenia w obrocie bezgotówkowym osoba prawna posiadać powinna tylko jeden rachunek w banku. Tymczasem z uchwały Rady Ministrów z dnia 17.IV.1950 r. w sprawie zasad organizacji finansowej i systemu finansowego przedsiębiorstw państwowych objętych budżetem centralnym (Monitor Polski Nr A-55, poz. 630) okazuje się, że rachunki może posiadać zarówno przedsiębiorstwo, jak i wchodzące w jego skład zakłady na pełnym wewnętrznym rozrachunku gospodarczym.

Przedsiębiorstwa działające na zasadzie rozrachunku gospodarczego: a) korzystają w wykonaniu zadań wynikających z planów gospodarczych z pełnej operatywnej samodzielności, b) mogą wchodzić w wykonaniu tych zadań w stosunki umowne z innymi przedsiębiorstwami i organizacjami, c) prowadzą pełną rachunkowość, sporządzając pełny samodzielny bilans i rachunek wyników, d) posiadają samodzielne rachunki w banku finansującym ich działalność

eksploatacyjną, e) korzystają bezpośrednio ze środków planu inwestycyjnego, f) rozliczają się bezpośrednio z budżetem państwa, g) korzystają z innych uprawnień przewidzianych w przepisach szczegółowych. Jeżeli przedsiębiorstwo — ustala dalej uchwała — ma charakter wielozakładowy, poszczególne jego zakłady działają na zasadach pełnego lub ograniczonego rozrachunku gospodarczego. Zakłady działające na wewnętrznym pełnym rozrachunku gospodarczym prowadzą gospodarkę na takich zasadach, jak przedsiębiorstwa. Wobec tego, że przy ustalaniu zakresu uprawnień zakładów działających na wewnętrznym rozrachunku gospodarczym powołany został § 11 uchwały, w którym podane są wszystkie wyliczone wyżej cechy pełnego rozrachunku gospodarczego, interpretacja gramatyczna prowadzić musiałaby do wniosku, że zakład na pełnym wewnętrznym rozrachunku gospodarczym jest tym samym, co przedsiębiorstwo. Skoro jednak taki zakład jest częścią przedsiębiorstwa, a między częścią a całością muszą istnieć jakieś powiązania i wzajemna zależność, jasne jest, że zakład nie może być tym samym, co przedsiębiorstwo.

Pojęcie wewnętrznego pełnego rozrachunku gospodarczego nawiązuje do „przedsiębiorstwa produkcyjnego“ wchodzącego w skład trustu — typowej formy przedsiębiorstwa wielozakładowego w Związku Radzieckim. Dekret o trustach wydany został w roku 1927, w okresie, gdy teoria rozrachunku gospodarczego nie była jeszcze tak rozwinięta i pogłębiona, jak jest już obecnie. Dlatego też wydany w Polsce w 1950 r. dekret o przedsiębiorstwach państwowych, jako oparty na późniejszych doświadczeniach radzieckich nie jest odpowiednikiem dekretu o trustach. W oparciu o doświadczenia i wskazówki teorii radzieckiej, dekret ten przyjmuje jako zasadę przedsiębiorstwo jednozakładowe, a nie przedsiębiorstwo wielozakładowe. Zgodnie z przepisami radzieckiego dekretu o trustach „osobowość prawną“ posiadał tylko sam trust, nie posiadały go natomiast wchodzące w skład trustu zakłady. Umocnienie zasad rozrachunku gospodarczego, łączyło się z coraz silniejszym podkreśleniem samodzielności wchodzącego do trustu zakładu, z wysuwaniem postulatu, żeby każdy zakład odpowiedzialny był tylko za swoje zobowiązania, a nie był odpowiedzialny za zobowiązania innych zakładów ani samego trustu. W konsekwencji teoria radziecka stała na stanowisku osobowości prawnej „zakładów“ wchodzących w skład trustu, jeżeli prowadzone są na pełnym wewnętrznym rozrachunku gospodarczym. „Majątek trustu — pisze prof. Bratuş — to majątek wszystkich jego przedsiębiorstw łącznie, plus rezerwa środków obrotowych, pozostająca w zarządzie dyrektora trustu“ (Subiekty Graždanskowo Prawa. Moskwa 1950, str. 277). „Wchodzące w skład trustu przedsiębiorstwo — stwierdza dalej prof. Bratuş — i dzisiaj formalnie rzecz biorąc nie jest osobą prawną, chociaż zarówno ustawodawstwo, jak i praktyka sądowa i arbitrażowa, uznają je de facto — za samodzielne podmioty prawa. W charakterze osoby prawnej w organie finansowym

rejestrowany jest trust. Przedsiębiorstwa wchodzące do trustu wykazywane są na spisie dołączonym do wniosku o zarejestrowanie trustu. Stosownie do litery formalnie nie uchylonej ustawy trust powinien ponosić odpowiedzialność majątkową za swoje przedsiębiorstwo, tak samo jak przedsiębiorstwo powinno odpowiadać za trust". (ibidem str. 280).

W rozwoju historycznym trust, jego dyrekcja, przestał być przedsiębiorstwem, a stał się „zjednoczeniem” przedsiębiorstw, „organizacją gospodarczą”. W niektórych jednak sprawach zasada odpowiedzialności trustu za zobowiązania wchodzących w jego skład przedsiębiorstw produkcyjnych została utrzymana mimo faktycznego usamodzielnienia się przedsiębiorstwa produkcyjnego. I tak trust jako całość, a nie poszczególne przedsiębiorstwa produkcyjne, występuje jako podmiot praw i obowiązków w stosunku do władz finansowych. Płatnikami przy rozliczeniach zysku są państwowe przemysłowe, rolne, transportowe, handlowe, komunalne i inne przedsiębiorstwa i organizacje działające na zasadach rozrachunku gospodarczego i posiadające prawo podziału zysku w ustalonym przez prawo trybie. Poszczególne jednostki gospodarcze, wchodzące w skład takich organizacji (zakłady, fabryki) nie są samodzielnymi płatnikami potrąceń z zysków z wyjątkiem tych przypadków, gdy są autonomiczne tzn. nie wchodzą w skład trustu. (A.K. Suczkow, Gosudarstwiennyye dochody SSSR, Gosfinizdat 1949 str. 132).

Również w stosunkach prawa cywilnego „zagadnienie, w jakich przypadkach trust powinien ponosić uzupełniającą (subsidiarną) odpowiedzialność za długi wchodzącego w skład trustu przedsiębiorstwa jest sporne”.

Jako przykład wyraźnie ustalonej przez prawo odpowiedzialności trustu za zobowiązania jego przedsiębiorstw cytowane jest w literaturze radzieckiej postanowienie Rady Komisarzy Ludowych ZSRR z dn. 19.7.1936 r. zezwalające kołchozom na dochodzenie należności od przedsiębiorstw skupu, w razie ich niezaspokojenia przez te przedsiębiorstwa, również od okręgowych organizacji skupu, a nawet od organizacji republikańskich. Cytowany jest również art. 14 ustawy o egzekucji podatkowych i niepodatkowych należności pieniężnych. Przepis ten zezwala na skierowanie egzekucji za długi trustu pomocniczo do wchodzących w skład trustu przedsiębiorstw. W roku 1938 Arbitraż Państwowy przy Radzie Komisarzy Ludowych ZSRR w jednym ze swych orzeczeń potwierdził wprowadzić, że znajdujące się na rozrachunku gospodarczym przedsiębiorstwo produkcyjne jest samodzielnym podmiotem praw majątkowych i ponosi samodzielną odpowiedzialność majątkową — jednak w tym samym orzeczeniu uznał dodatkową odpowiedzialność trustu za długi zlikwidowanego przedsiębiorstwa produkcyjnego. Trust — stwierdzono w orzeczeniu — powinien odpowiadać za wszystkie zobowiązania zlikwidowanego przedsiębiorstwa produkcyjnego, a nie tylko w ramach przekazanego mu bilansu likwidacyjnego (Sowieckoje Graždanskoje Prawo, Tom I, str. 172).

Przedsiębiorstwa państwowe w Polsce organizowane są na podstawie dekretu z dnia 26.X.1950 r., który w oparciu o doświadczenia Związku Radzieckiego nie wyklucza co prawda tworzenia przedsiębiorstw wielozakładowych — zbliżonych do trustu — ale przyjmuje jako regułę przedsiębiorstwo jednozakładowe na pełnym rozrachunku gospodarczym, posiadające osobowość prawną.

Wobec tego utworzenie przedsiębiorstwa wielozakładowego ma miejsce tylko w tych przypadkach, gdy ze względu na szczególne okoliczności konieczne jest skoncentrowanie kierownictwa kilku zakładów, prowadzonych na pełnym (wewnętrznym) rozrachunku gospodarczym, w ręku jednego dyrektora. W takich wyjątkowych przypadkach tym bardziej uzasadnione jest przyjęcie dodatkowej odpowiedzialności całego przedsiębiorstwa i wszystkich jego zakładów za zobowiązania poszczególnego zakładu prowadzonego na pełnym wewnętrznym rozrachunku w ramach tego samego przedsiębiorstwa. W konsekwencji zakład prowadzony na pełnym wewnętrznym rozrachunku gospodarczym nie jest osobą prawną — natomiast przepisy dotyczące egzekucji należności związanych z prowadzeniem zakładu na pełnym wewnętrznym rozrachunku gospodarczym powinny określać tryb i warunki, w jakich możliwe będzie skierowanie na podstawie tytułu uzyskanego przeciwko jednemu z zakładów przedsiębiorstwa egzekucji do całego majątku przedsiębiorstwa. Ograniczenie odpowiedzialności do majątku zakładu może mieć miejsce tylko w tym przypadku, kiedy opiera się na wyraźnym przepisie ustawy, tak jak to ma miejsce w dekreście z dnia 26 października 1950 r. o przedsiębiorstwach państwowych.

Wyłączenie odpowiedzialności jednych zakładów za zobowiązania innych, albo odpowiedzialności Państwa za zobowiązania zakładów prowadzonych przez jednostki budżetowe, następuje przez powołanie przedsiębiorstwa lub innej osoby prawnej. Jeżeli ustawa nie przewiduje, że określona jednostka posiada osobowość prawną, za zobowiązania jej odpowiada cały majątek osoby prawnej. Za zobowiązania zatem zakładu utworzonego w ramach przedsiębiorstwa odpowiada całe przedsiębiorstwo, a za zobowiązania zakładu utworzonego poza przedsiębiorstwem, odpowiada Państwo.

W szeregu aktów prawnych mowa jest o tym, że umowy mogą być zawierane nie tylko przez przedsiębiorstwa, ale i przez zakłady, że stronami w procesie mogą być nie tylko przedsiębiorstwa, ale również zakłady. Przyjmując, że zdolność pozywania i odpowiadania na pozwy, zdolność zaciągania zobowiązań i dochodzenia należności pod osobną nazwą nie są równoznaczne z posiadaniem osobowości prawnej, powinniśmy jednak ustalić kryterium, kiedy i w jakich przypadkach nie posiadający osobowości prawnej zakład może występować w obrocie cywilnym. Taką wyróżniającą cechę stanowi prawo posiadania w banku osobnego rachunku.

Posiadanie pod osobną nazwą rachunku jest istotnym warunkiem technicznym dla jednostki

państwowej uczestniczenia w obrocie cywilnym. W stosunku do zakładów, które nie wchodzą w skład przedsiębiorstwa, a zatem nie podlegają obowiązkowi rejestracji w rejestrze przedsiębiorstw państwowych, dowodem posiadania zdolności do udziału w obrocie powinno być zatem posiadanie w banku rachunku rozliczeniowego. Dla jednostek wchodzących w skład przedsiębiorstw dowodem zdolności do występowania w obrocie pod własną nazwą może być także wyciąg z rejestru przedsiębiorstw.

Ta możliwość uczestniczenia w obrocie zakładu na pełnym wewnętrznym rozrachunku gospodarczym, nie jest jednoznaczna z posiadaniem przez ten zakład osobowości prawnej i nie powoduje wyłączenia odpowiedzialności całego majątku przedsiębiorstwa za zobowiązania zaciągnięte przez zakład w stosunku do innych osób.

Zgodnie z cytowaną wyżej uchwałą Rady Ministrów z dnia 17 kwietnia 1950 r. w sprawie zasad organizacji finansowej i systemu finansowego przedsiębiorstw państwowych objętych budżetem centralnym, mogą być tworzone zakłady oraz wydziały względnie oddziały przedsiębiorstw działające na wewnętrznym ograniczonym rozrachunku gospodarczym. Jednostki takie korzystają z uprawnień wymienionych wyżej (lit. a — g), tylko w granicach określonych przez przepisy szczególne. Chociaż z przepisu uchwały to nie wynika, zakład na ograniczonym wewnętrznym rozrachunku gospodarczym nie powinien w każdym razie posiadać uprawnień wymienionych pod lit. b) i d) tzn. ani nie powinien zawierać pod własną nazwą umów ani też

posiadać w banku finansującym samodzielny rachunek.

Wewnętrzny ograniczony rozrachunek gospodarczy ma na celu wyłącznie księgowe ujawnienie wyników określonej jednostki organizacyjnej w ramach wewnętrznego obrotu zakładu lub przedsiębiorstwa. Nie łączy się to z operatywną samodzielnością kierownictwa i dlatego otworzenie takiemu zakładowi samodzielnego rozliczeniowego rachunku bankowego sprzeczne byłoby z celem samej instytucji ograniczonego wewnętrznego rozrachunku gospodarczego. Instrukcja Banku Państwa Związku Radzieckiego z dn. 2 kwietnia 1945 r. wyraźnie zastrzega, że rachunki rozliczeniowe mogą być otwierane tylko tym przedsiębiorstwom i organizacjom gospodarczym, które są prowadzone na rozrachunku gospodarczym, otrzymały własne środki obrotowe i sporządzają samodzielny bilans. Pełnomocnikom takich organizacji i przedsiębiorstw nie prowadzonym na rozrachunku gospodarczym, nie posiadającym własnych środków obrotowych i nie sporządzającym samodzielnego bilansu, jeżeli znajdują się poza okręgiem działalności organizacji gospodarczej mogą być otwierane tylko rachunki bieżące (ciekuszczyje)⁵⁾. Na rachunki takie nie są przyjmowane żadne wpłaty prócz przelewów dokonanych przez organizację wyższego stopnia. Organizacja wyższego stopnia może w siedzibie filii otworzyć własne subkonto. W tych przypadkach na rachunek filii mogą być dokonywane przelewy także z tego subkonta.

⁵⁾ Według nomenklatury stosowanej u nas — „akredytywa”.

FELIKS BIŃKIEWICZ

Aktualny stan prawno-organizacyjny spółdzielczości w Polsce

Spółdzielczość w ustroju demokracji ludowej ma do spełnienia bardzo poważne zadania nie tylko o charakterze gospodarczym, lecz także wychowawczo-społecznym.

Prezydent RP Bolesław Bierut, przyjmując na progu 1951 roku delegację spółdzielców polskich, położył szczególny nacisk na rolę samorządu spółdzielczego, wychowującego nowego obywatela.

Zaopatrzenie ludności miast i wsi w artykuły pierwszej potrzeby idzie równoległe z przygotowaniem kilku milionów członków spółdzielni do wspólnego gospodarowania.

W celu realizowania tych zadań organa samorządu spółdzielczego prowadzą na wszystkich szczeblach szkolenie fachowe i ideologiczne oraz akcję uświadamiającą wśród członków i pracowników spółdzielczych mającą na celu wykazanie wyższości społecznej formy gospodarki nad gospodarką indywidualną.

Zarówno ustawa o 6-letnim Planie rozwoju gospodarczego i budowy podstaw socjalizmu jak i projekt Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej stanowią, że Państwo Ludowe szczególną opieką otacza rolnicze spółdzielnie produkcyjne oraz popiera wszelkie formy ruchu spółdzielczego.

Określając ogólnie działalność gospodarczą spółdzielczości, nazywamy ją drobnotowarową; mamy wówczas na myśli przede wszystkim handel detaliczny, drobną wytwórczość i usługi.

Udział spółdzielczości w zaspokajaniu podstawowych potrzeb ludności w Polsce jest olbrzymi; spółdzielczość pokrywa zaopatrzenie wsi w artykuły spożywcze i środki produkcji w 99%, jej udział w zaopatrzeniu miast w środki żywności wynosi około 60%; drobna wytwórczość jest

w 75% w rękach spółdzielczych; skup wytworów roślinnych i zwierzęcych jest przeprowadzany w 96% przez spółdzielnię.

Ogółem czynnych spółdzielni w Polsce jest obecnie około 9150, w tym gminnych spółdzielni „Samopomoc Chłopska” około 3250, spółdzielni spóżywców około 500, spółdzielni pracy (wytwórczych i usługowych) około 3870, spółdzielni mieszkaniowych (w miastach i osiedlach robotniczych) około 230. Liczba rolniczych spółdzielni produkcyjnych przekracza 3000, a gminnych kas spółdzielczych (oszczędnościowo-pożyczkowych) — 1.300.

Spółdzielnie prowadzą sklepy detaliczne, punkty skupu, zakłady wytwórcze i usługowe, a mianowicie: sklepów detalicznych na wsiach istnieje około 30.000, hurtowni, prowadzonych przez Powiatowe Związki Gminnych Spółdzielni, jest 260. Gminne spółdzielnie prowadzą również zakłady przetwórcze, jak: masarnie, piekarnie, młyny, wytwórnie wód gazowych, rozlewnie piwa, zakłady żywienia zbiorowego, spółdzielcze ośrodki maszynowe (SOM) i inne. Ilość zakładów zbiorowego żywienia, prowadzonych przez gminne spółdzielnie, przekracza 1.600. Ilość punktów skupu 48.500. Spółdzielnie spóżywców prowadzą w miastach ponad 19.000 sklepów detalicznych, 2100 zakładów zbiorowego żywienia i około 3000 zakładów produkcyjnych.

„Spółnota Pracy” posiada 36 hurtowni i ponad 800 sklepów detalicznych.

Spółdzielnie inwalidów prowadzą 900 zakładów produkcyjnych i usługowych, 700 sklepów detalicznych i 26 zakładów zbiorowego żywienia.

Pion Centrali Przemysłu Ludowego i Artystycznego skupia 120 sklepów i 16 hurtowni oraz zakłady produkcyjne (państwowe i spółdzielcze).

Liczba ogólna hurtowni spółdzielczych w Polsce wynosi 300

„ zakładów zbiorowego żywienia	3.700
„ sklepów detalicznych	50.000

Ilość spółdzielczych zakładów przemysłowych wynosi ogółem około 20.000, w tym nadzorowanych przez:

Związek Spółdzielni Przemysłowych i Rzemieślniczych ok. 8.600

Centralę Rolniczej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” ok. 6.500

Związek Spółdzielni Spożywców „ 3.200

Centralę Spółdzielni Inwalidów „ 900

Centralę Przemysłu Ludowego i Artystycznego „ 600

Centralę Spółdzielni Transportu „ 200

Ilość spółdzielczych zakładów usługowych wynosi ok. 5.400

w tym:

1. Centrali Rolniczej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” ok. 2.700
2. Związku Spółdzielni Przemysłowych i Rzemieślniczych ok. 2.500
3. Centrali Spółdzielni Inwalidów „ 55
4. Centrali Przemysłu Ludowego i Artystycznego „ 10
5. Centrali Spółdzielni Transportu „ 100

Poznanie struktury organizacyjnej spółdzielczości nie tylko przez spółdzielców, ale także przez osoby, działające w przedsiębiorstwach państwowych, urzędach i instytucjach, które stykają się ze spółdzielczością, jest z uwagi na jej rolę i znaczenie gospodarczo-społeczne rzeczą nieodzowną.

Przedstawiona niżej struktura spółdzielczości jest ujęta jedynie w ogólnych zarysach, które dają jednak możliwość orientacji w tym zagadnieniu.

AKTY PRAWNE W ZAKRESIE ORGANIZACJI RUCHU SPÓŁDZIELCZEGO

Struktura organizacyjno-prawna spółdzielczości polskiej opiera się na następujących przepisach prawnych:

1. ustawie z dnia 21 maja 1948 r. o Centralnym Związku Spółdzielczym i centralach spółdzielni,
2. ustawie z dnia 21 maja 1948 r. o centralach spółdzielczo-państwowych,
3. ustawie z dnia 20 grudnia 1949 r. w sprawie zmiany ustawy z dnia 29 października 1920 r. o spółdzielniach oraz ustawy z dnia 21 maja 1948 r. o Centralnym Związku Spółdzielczym i centralach spółdzielni,
4. obwieszczeniu Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 20 maja 1950 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 29 października 1920 r. o spółdzielniach (Dz. U. R. P. Nr 25 z 1950 r.), nazywanej w skróceniu „ustawą o spółdzielniach”,
5. szeregu ustaw i dekretych oraz rozporządzeń i uchwał Rady Ministrów dotyczących zakresu działania niektórych ministrów przemysłu i handlu i innych urzędów centralnych,
6. innych ustaw, dekretych, rozporządzeń i zarządzeń władz państwowych, dotyczących spółdzielczości,
7. statutu Centralnego Związku Spółdzielczego, nadanego przez Radę Ministrów,
8. rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 listopada 1950 r. o rejestrze spółdzielni,
9. regulaminie Naczelnej Rady Spółdzielczej,
10. regulaminie Zarządu Centralnego Związku Spółdzielczego,
11. statutach poszczególnych central i spółdzielni oraz związków spółdzielni, opartych na statutach wzorcowych, uchwalonych przez Centralny Związek Spółdzielczy,
12. uchwałach Centralnego Związku Spółdzielczego.

Należy nadmienić, że ustawa z dnia 21 maja 1948 r. o przedsiębiorstwach państwowo-spółdzielczych została uchylona dekretem z dnia 26 października 1950 r. o przedsiębiorstwach państwowych.

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA STRUKTURY SPÓŁDZIELCZOŚCI

Struktura organizacyjno-prawna spółdzielczości w Polsce w przekroju pionowym jest w zasadzie trzystopniowa, a mianowicie składa się na nią:

- 1) Centralny Związek Spółdzielczy,
- 2) centrale spółdzielni i centrale spółdzielczo-państwowe oraz ich delegatury,
- 3) spółdzielnie i ich placówki.

Są dwa następujące wyjątki od zasady trójstopniowości:

1) między centralą a spółdzielniami występuje czwarty szczebel — związek spółdzielni — istniejący w 2 pionach spółdzielczych:

a) w pionie Związku Spółdzielni Przemysłowych i Rzemieślniczych — pod nazwą „Związek Branżowy Spółdzielni...”, zrzeszający spółdzielnie danej branży na terenie województwa,

b) w pionie Centrali Rolniczej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” — pod nazwą Powiatowy Związek Gminnych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”;

2) drugim wyjątkiem od wspomnianej zasady trójstopniowości są te rodzaje pionów spółdzielczych, w których nie istnieje centrala (drugi szczebel); są to: spółdzielczość mieszkaniowa 3 typów, spółdzielczość wydawnicza oraz „Spółnota Pracy” — Spółdzielcza Organizacja Zbytu Drobnej Wytwórczości. Centralę dla tych spółdzielni zastępuje częściowo Centralny Związek Spółdzielczy, a częściowo właściwy resort.

Odrębną kategorię spółdzielni stanowią gminne kasy spółdzielcze, które podlegają w zakresie działalności gospodarczej Ministrowi Finansów. Gminne kasy spółdzielcze są tworzone na podstawie dekretu z dn. 25 października 1948 r. o reformie bankowej. Centralą finansową organizacyjną i rewizyjną tych kas jest Bank Rolny.

Organizacją zrzeszającą wszystkie centrale i spółdzielnie jest Centralny Związek Spółdzielczy, który — według ustawy — jest osobą prawną „prawa publicznego”.

Centrale spółdzielni i związki spółdzielni są — pod względem prawnym — spółdzielniami, a więc posiadają osobowość prawną i podlegają wpisowi do rejestru spółdzielni, prowadzonego przez sądy powiatowe.

Centrale spółdzielczo-państwowe stanowią szczególniego rodzaju jednostki, będące formą pośrednią pomiędzy spółdzielniami a jednostkami państwowymi. Podlegają one również wpisowi do rejestru spółdzielni (dział III).

W strukturze spółdzielczości występują poza tym jednostki organizacyjne, nie posiadające osobowości prawnej. Są to:

- 1) jednostki administracyjne (delegatury),
- 2) jednostki gospodarcze (zakłady, sklepy i inne), działające w imieniu centrali lub spółdzielni, która je powołała,
- 3) szkoły.

ad 1) Oddziały Okręgowe (Delegatury, zwane w niektórych pionach Ekspozyturami) są agendami terenowymi central na terenie województwa, pełniącymi czynności koordynacyjne, nadzorcze, szkoleniowe, organizacyjne i kontrolne w stosunku do spółdzielni i związków spółdzielni danej branży, pokrywającymi swe wydatki z Funduszu Administracyjnego w ramach budżetu;

ad 2) zakłady produkcyjne i usługowe, sklepy sprzedaży detalicznej, hurtownie, punkty skupu, spółdzielcze ośrodki maszynowe, zakłady żywienia zbiorowego, sortownie, magazyny itp. są jednostkami działającymi bądź na wewnętrznym rozrachunku gospodarczym pełnym lub ograniczonym, bądź prowadzącymi uproszczoną rachunkowość;

ad 3) szkoły spółdzielcze w liczbie 53 prowadzone są przez centrale.

Drugą cechą charakterystyczną w strukturze spółdzielczości jest różnorodność jednostek spółdzielczych, zarówno administracyjnych jak i gospodarczych, na wszystkich szczeblach i prawie we wszystkich pionach organizacyjnych. Wynika ona z charakteru zadań gospodarczych, postawionych spółdzielczości przez narodowe plany gospodarcze oraz z rozmiaru tych jednostek; w szczególności spełnienie zadania zaspokajania potrzeb ludności wymaga istnienia różnych form organizacyjnych i wykonywania skomplikowanych czynności gospodarczych i administracyjnych.

Trzecią cechą obecnej struktury spółdzielczości jest rozdzielenie funkcji nadzorczych między Centralny Związek Spółdzielczy i kilka resortów, o czym będzie mowa niżej.

Charakterystyczną cechą wewnętrznej struktury spółdzielczości jest istnienie organów samorządu spółdzielczego na wszystkich szczeblach i we wszystkich pionach spółdzielczych. Władze spółdzielni są wybierane przez członków spółdzielni. Władze central i związków spółdzielni są wybierane przez delegatów spółdzielni.

Samorządność, wybieralność i kolegiałość działania władz oraz stosunki członkowskie i odpowiedzialność zarządu przed organami samorządowymi — są to specyficzne cechy, odróżniające spółdzielczość od organizacji przedsiębiorstw państwowych.

Organa samorządu spółdzielczego danej jednostki spółdzielczej są określone statutem tejże jednostki.

Organami samorządu spółdzielni są — walne zgromadzenie członków spółdzielni i rada nadzorcza (lub komisja rewizyjna).

PODZIAŁ FUNKCJI NADZORU NAD SPÓLDZIELCZOSCIĄ

Naczelną organizacją spółdzielczą w Polsce w zakresie działalności rewizyjnej, szkoleniowej, organizacyjnej, samorządowej, socjalnej, propagandowej i reprezentowania spółdzielczości w kraju i za granicą jest Centralny Związek Spółdzielczy, działający na podstawie ustawy z dnia 21 maja 1948 r. (z późniejszymi zmianami). Centralnemu Związkowi Spółdzielczemu podlegają w wymienionym zakresie wszystkie centrale spółdzielni i spółdzielczo-państwowe oraz spółdzielnie, z wyjątkiem gminnych kas spółdzielczych. Rolnicze spółdzielnie produkcyjne podlegają CZS, jedynie w zakresie instruktarzu rachunkowości. Natomiast w zakresie gospodarczej działalności spółdzielni, związków spółdzielni i central nadzór państwowy sprawują właściwi dla danej branży ministrowie lub inne urzędy centralne.

Proces przekazywania nadzoru gospodarczego centralnym urzędom państwowym rozpoczął się po przekształceniu Centralnego Urzędu Planowania w Państwową Komisję Planowania Gospodarczego ustawą z dnia 10 lutego 1949 r. o zmianie organizacji naczelnych władz gospodarki narodowej.

Podział kompetencji nadzoru nie został przeprowadzony jednakowo w resortach, zainteresowanych gospodarką spółdzielni i ich central. Szereg usług i dekretów oraz rozporządzeń i uchwał Rady Ministrów w sprawie zakresu działania poszczególnych resortów ustala, między innymi, zasady podziału kompetencji nadzoru państwowego nad pionami spółdzielczymi.

Obecnie nadzorowi państwowemu podlegają:

A. W zakresie obrotu towarowego, plac pracowników spółdzielni i central, ustalania sieci spółdzielni wspólnie z CZS — Ministrowi Handlu Wewnętrznego:

a) 2 centrale spółdzielni:

1) Centrala Rolnicza Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”

i 2) Związek Spółdzielni Spożywców oraz

b) zrzeszone w tych centralach spółdzielnie.

B. W zakresie działalności wytwórczej — Ministrowi Przemysłu Rolnego i Spożywczego.

C. W zakresie działalności rolniczych spółdzielni produkcyjnych — Ministrowi Rolnictwa.

D. W zakresie skupu i kontraktacji (gminne spółdzielnie) — Centralnemu Urzędowi Skupu i Kontraktacji.

Wobec rozdzielenia gospodarczych funkcji nadzorczych nad spółdzielczymi centralami handlowymi pomiędzy kilka resortów, kompetencje Centralnego Związku Spółdzielczego są tu nieco większe niż w stosunku do pionów spółdzielczości pracy, nad którymi nadzór gospodarczy sprawuje wyłącznie Minister Przemysłu Drobego i Rzemiosła.

Ministrowi Przemysłu Drobego i Rzemiosła podlegają w zakresie działalności gospodarczej dwie centrale spółdzielni:

1) Związek Spółdzielni Przemysłowych i Rzemieślniczych,

2) Centrala Spółdzielni Inwalidów

i jedyna w Polsce centrala spółdzielczo-państwowa „Centrala Przemysłu Ludowego i Artystycznego” oraz spółdzielnie zrzeszone w trzech wymienionych centralach, jak również spółdzielnia „Spółnota Pracy” — Spółdzielnia Organizacja Zhytu Drobnej Wytwórczości.

Ministrowi Transportu Drogowego i Lotniczego podlega, pod względem gospodarczym, Centrala Spółdzielni Transportu, powołana uchwałą Naczelnej Rady Spółdzielczej z dnia 30 grudnia 1951 r. oraz zrzeszone w niej spółdzielnie; przejściowo nadzór nad tym pionem spółdzielczym sprawuje nadal Minister Przemysłu Drobego i Rzemiosła.

Ministrowi Gospodarki Komunalnej podlegają spółdzielnie mieszkaniowe wszystkich trzech typów.

Centralnemu Urzędowi Wydawnictw, Przemysłu Graficznego i Księgarstwa — spółdzielnie wydawnicze.

Gminne kasy spółdzielcze — wyłącznie Ministrowi Finansów.

ZAKRES DZIAŁANIA SPÓLDZIELNI W POSZCZEGÓLNYCH PIONACH

W obecnej chwili spółdzielczość jest zorganizowana w dziewięciu dużych pionach, w tym 6 posiada centrale, a ponadto „Spółnota Pracy” jest quasi-centralą. Wobec występujących potrzeb konsumcyjnych wszystkie piony wykazują tendencję do rozszerzania się.

Charakter działalności czterech central spółdzielczych jest podwójny: oprócz działalności organizacyjno-instrukcyjnej, którą prowadzą wszystkie centrale, cztery z nich bezpośrednio prowadzą gospodarczą działalność operatywną w rozmiarze koniecznym, przede wszystkim ze względu na uzupełnienie zaopatrzenia spółdzielni swego pionu.

Struktura organizacyjna central w przekroju poziomym jest dostosowana do wspomnianego charakteru ich działalności i do rodzaju zadań spełnianych przez zrzeszone w nich spółdzielnie oraz do rozmiaru działalności gospodarczej danego pionu.

Największą centralą jest Centrala Rolnicza Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”, zrzeszająca wszystkie gminne spółdzielnie i powiatowe związki gminnych spółdzielni „Samopomoc Chłopska” na terenie całego kraju. W każdej gminie jest jedna gminna spółdzielnia „Samopomoc Chłopska”, posiadająca w poszczególnych wsiach różne placówki gospodarcze. GS mają również prawo prowadzić detaliczne punkty sprzedaży w miastach w zakresie branż, nie objętych działalnością miejskiej sieci handlowej.

Główne zadanie tego pionu spółdzielczości jest podwójne:

- 1) skup i kontraktacja produkcji roślinnej i zwierzęcej.
- 2) zaopatrzenie chłopów w artykuły spożywcze i środki produkcji.

Obrót towarowy spółdzielczości rolniczej polega na przepływie dwóch powyższych strumieni towarów, płynących w odwrotnym kierunku poprzez GS i PZGS. PZGS nabywają artykuły przemysłowe i spożywcze w centralach handlowych, PZGS zrzeszają należące do CRS gminne spółdzielnie na terenie powiatu w celu koordynowania działalności tych spółdzielni i zaspokajania ich potrzeb w zakresie produkcji, wymiany towarowej i usług. PZGS prowadzą hurtownie, sklepy detaliczne oraz zakłady przemysłowe i usługowe we własnym zakresie, PZGS działają na pełnym rozrachunku gospodarczym.

Poza działalnością organizacyjną, prowadzoną przez wszystkie centrale, Centrala Rolnicza Spółdzielni prowadzi dodatkowo, na szczeblu centrali, operacyjną działalność gospodarczą w celu uzupełnienia obsługi gminnych spółdzielni. Wchodzą tu następujące jednostki gospodarcze:

1. Zakłady Pasz, 2. Składnica Zaopatrzenia Technicznego, 3. Zarząd Młynów Gospodarczych i 4. Zakład Sprzedaży Nawozów Sztucznych. Zakłady te zorganizowane są na wewnętrznym pełnym rozrachunku gospodarczym.

W ramach CRS funkcjonuje Dyrekcja Rolniczych Spółdzielni Produkcyjnych jako jednostka budżetowa, finansowana przez Ministra Rolnictwa. Działalność spółdzielczości pionu CRS cechuje wielobranżowość w zakresie handlu, produkcji, przetwórstwa i usług. Produkcją pionu CRS zostało objętych 37 branż, np. wyrób płatków, krochmalu, środków chemicznych, mydła, terpentyny, betoniarie, cegielnie, młyny, tartaki, kaflarnie i inne. CRS, jak każda centrala, posiada w miastach wojewódzkich oddziały okręgowe, koordynujące działalność PZGS i GS. CRS nie posiada rad wojewódzkich, które byłyby ramionami rady nadzorczej centrali w terenie, jak to jest w Związku Spółdzielni Spożywców.

Drugą centralą spółdzielni typu handlowego jest **Związek Spółdzielni Spożywców**, zrzeszający powszechne spółdzielnie spożywców oraz spółdzielnie pracy masarskie i piekarskie.

Spółdzielnie spożywców prowadzą w miastach i ośrodkach przemysłowych sklepy sprzedaży detalicznej, masarnie, piekarnie, rozlewnie piwa, wina i octu, wytwórnie wód gazowych i zakłady żywienia zbiorowego, jak stołówki, restauracje, bary, ciastkarnie, cukiernie, bufety i inne.

Z ważniejszych ostatnich zmian organizacyjnych tego pionu należy wspomnieć rozdzielenie w r. 1951 trzech spółdzielni spożywców (Warszawskiej, Łódzkiej i Poznańskiej) na kilka dzielnicowych spółdzielni.

Odrębny rodzaj spółdzielni tworzą **spółdzielnie pracy**. Duża ilość różnorodnych branżowo spółdzielni pracy (wytwórczych i usługowych) jest zrzeszona w czterech centralach:

- 1) Związku Spółdzielni Przemysłowych i Rzemieślniczych,
- 2) Centrali Spółdzielni Inwalidów,
- 3) Centrali Spółdzielni Transportu,
- 4) Centrali Przemysłu Ludowego i Artystycznego oraz częściowo w Związku Spółdzielni Spożywców.

Największym i najbardziej różnorodnym pionem spółdzielczości pracy jest pion Związku Spółdzielni Przemysłowych i Rzemieślniczych, zrzeszający wszystkie spółdzielnie pracy, z wyjątkiem spółdzielni inwalidzkich, transportowo-warsztatowych, spółdzielni przemysłu ludowego i artystycznego oraz spółdzielni piekarskich i masarskich.

Związek Spółdzielni Przemysłowych i Rzemieślniczych powstał w dniu 1 stycznia 1952 r. z połączenia Związku Spółdzielni Pracy i Centrali Rzemieślniczej, w wyniku konieczności ujednolicenia pracy obu central, które zrzeszały wiele spółdzielni, nie różniących się charakterem działalności gospodarczej.

Centrala ta zorganizowała w miastach wojewódzkich delegatury, podobnie jak pozostałe centrale, celem prowadzenia rewizji, szkolenia itd. w stosunku do spółdzielni i związków branżowych spółdzielni na terenie województwa.

Związki Branżowe Spółdzielni są to spółdzielnie zrzeszające wszystkie spółdzielnie pracy danej branży na terenie województwa celem koordynowania działalności gospodarczej tych spółdzielni; są to jednostki budżetowe (organizacyjno-instrukcyjne). Niektóre Związki Branżowe Spółdzielni prowadzą zakłady usługowe dla użytku zrzeszonych w nich spółdzielni, jak: magazyny interwencyjne, laboratoria i wzorcownie, finansowane również z budżetu. W każdym województwie jest kilka lub kilkanaście Związków Branżowych Spółdzielni, zależnie od rodzaju branży spółdzielni istniejących na terenie województwa. Ogółem w Polsce jest około stu Związków Branżowych Spółdzielni, zrzeszających spółdzielnie wytwórcze przemysłu oraz spółdzielnie usługowe (pralnie, farbiarnie, fryzjernie, zakłady kosmetyczne, szklarskie itd.). Związek Spółdzielni Przemysłowych i Rzemieślniczych zrzesza ponadto spółdzielnie pracy rybołówstwa śródlądowego i morskiego oraz wielką grupę rzemieślniczych spółdzielni pracy i pomocniczych spółdzielni rzemieślniczych.

Inwalidzkie spółdzielnie pracy są zrzeszone w **Centrali Spółdzielni Inwalidów**. Stworzenie odrębnej centrali dla tego typu spółdzielni zostało spowodowane specyficznymi możliwościami wykonywania pracy przez ich członków, poszkodowanych przez wojnę, nieszczęśliwe wypadki przy pracy lub wydarzenia losowe.

Zadania pionu spółdzielczości inwalidzkiej są dwójakiego rodzaju: 1) produkcja przemysłowa (np. materiałów budowlanych, szklanych, środków chemicznych, papierniczych i innych), obrót towarowy (hurtowy i detaliczny), żywienie zbiorowe i usługi nieprzemysłowe np. szewskie, krawieckie itp.). 2) równolegle do zadań gospodarczych istnieją statutowe zadania na odcinku tzw. produktywizacji inwalidów, zwłaszcza ciężko poszkodowanych, które polegają na nauczaniu zawodu oraz organizowaniu pomocy przy wykonywaniu pracy przez inwalidów.

Ten podwójny charakter działalności stwarza odmienność struktury centrali w porównaniu z innymi centralami. Centrala ta oprócz normalnych czynności administracyjnych prowadzi bezpośrednio działalność gospodarczą, a mianowicie hurtownie przy ekspozyturach wojewódzkich.

Najmłodszą centralą jest **Centrala Spółdzielni Transportu** powołana uchwałą Naczelnej Rady Spółdzielczej z dnia 30 grudnia 1951 r. Centrala powstała na bazie Krajowego Związku Branżowego Spółdzielni Transportowo-Warsztatowych. Centrala zrzesza spółdzielnie pracy: transportowe, transportowo-warsztatowe i obrotu sprzętem samochodowym w zakresie uzupełniającym działalność jednostek państwowych. Zadania tego pionu polegają na prowadzeniu komunikacji autobusowej i taksówkowej na odcinkach nie obsługiwanych przez PKS, na transporcie samochodami ciężarowymi i kołniami, na naprawie sprzętu motoryzacyjnego i auto-serwisowe, na wytwarzaniu części samochodowych, na przeładunkach, usługach spedycyjnych, handlu sprzętem motoryzacyjnym nietypowym i nietypowymi pojazdami samochodowymi oraz na budowie samochodów w celu uzupełnienia ich stanu, który ulega szybkiemu zmniejszeniu na skutek niszczenia taboru.

W celu ułatwienia koordynacji i kontroli działalności spółdzielni, Centrala zorganizowała w miastach wojewódzkich delegatury. Centrala prowadzi Centralne Biuro Handlu Sprzętem Samochodowym, które koordynuje i nadzoruje „biura rejonowe”. Centralne Biuro, jako jednostka administracyjna (budżetowa), utrzymuje się ze składek „Biur rejonowych”. Centralne Biuro Handlu Sprzętem Samochodowym występuje na zewnątrz w imieniu Centrali Spółdzielni Transportu.

Tak zwane „biura rejonowe” są zakładami, działającymi na wewnętrznym ograniczonym rozrachunku gospodarczym. Przedmiotem działalności „biur rejonowych” jest handel sprzętem samochodowym nietypowym.

Spółdzielnie pracy przemysłu ludowego i artystycznego są zrzeszone w **Centrali Przemysłu Ludowego i Artystycznego** — centrali spółdzielczo-państwowej. Zadania tego pionu polegają na wytwarzaniu artykułów przemysłu ludowego i artystycznego przez osoby uzdolnione artystycznie. Głównym założeniem produkcji spółdzielczości artystycznej jest utrzymanie czystości wzorów i zachowanie ludowych tradycji polskiej sztuki stosowanej. W tym celu spółdzielnie zrzeszają nie tylko osoby uzdolnione z terenów wiejskich, ale zatrudniają także artystów plastyków i teoretyków sztuki.

Spółdzielnie przemysłu ludowego i artystycznego przynoszą ponadto potrójną korzyść gospodarce narodowej przez: 1) dostarczanie dóbr artystycznych, 2) wykorzystanie surowca lokalnego i wartościowych odpadków oraz 3) umożliwienie ludności z terenów zacofanych gospodarstwo dodatkowego zarobkowania.

Charakter produkcji artystycznej tego pionu jest różnorodny, zarówno w odniesieniu do dzieł sztuki jak i ozdóbnych przedmiotów użytkowych.

Charakterystyczną cechą organizacyjną tych spółdzielni jest duże rozproszkowanie ich członków-chłupników, zamieszkujących nieraz o kilkadziesiąt kilometrów od zakładów; są oni zorganizowani w chłupnicze zespoły wytwórcze (w zasadzie jednobranżowe), które są wewnętrznymi organami spółdzielni i nie mają prawa występować na zewnątrz w imieniu spółdzielni. Na czele zespołu stoi komitet, który ma zadania organizacyjne i kontrolne.

Centrala oprócz działalności organizacyjnej prowadzi zakłady produkcyjne i doświadczalne, Biuro Studiów i Projektów Przemysłu Zabawkarskiego, muzea (np. w Młocinach), wzorcownie i poradnictwo dla przedszkoli i świetlic oraz posiada własny aparat zbytu (16 hurtowni i 73 sklepy).

Centrala Przemysłu Ludowego i Artystycznego nie tylko zrzesza spółdzielnie, ale ponadto prowadzi zakłady państwowe (np. wytwórnie zabawek). Pion CPLiA ma dwa odrębne systemy finansowe (spółdzielczy i państwowy) i 2 odmienne systemy plac.

Poza opisanymi sześciu pionami, trzy rodzaje spółdzielni nie posiadają centrali:

1. **Spółnota Pracy** — Spółdzielcza Organizacja Zbytu Drobnej Wytwórczości jest spółdzielnią o zasięgu ogólnokrajowym, prowadzącą 36 hurtowni i około 800 sklepów, sprzedających artykuły wyprodukowane przez spółdzielnie pracy.

Spółdzielnia spełnia funkcje centrali, z wyjątkiem prowadzenia rewizji. „Spółnota Pracy” podlega bezpośrednio Centralnemu Związkowi Spółdzielczemu w zakresie jego działania, natomiast pod względem gospodarczym nadzór

nad nią sprawuje Minister Przemysłu Drobrego i Rzemiosła. Członkami jej są Związki Branżowe Spółdzielni i inne osoby prawne. Ma ona w miastach wojewódzkich swoje oddziały, jako jednostki koordynujące działalność sklepów detalicznych i hurtowni. Sklepy i hurtownie są zorganizowane na zasadach wewnętrznego ograniczonego rozrachunku gospodarczego i działają w imieniu „Spółnoty Pracy”.

2. **Spółdzielczość mieszkaniowa** grupuje trzy typy spółdzielni:

- a) spółdzielnie mieszkaniowe budujące domy mieszkalne na potrzeby członków — najemców lokali i administrujące tymi domami,
- b) spółdzielnie mieszkaniowo-budowlane, prowadzące budowę domów mieszkalnych z założeniem przeniesienia własności lokali mieszkalnych na rzecz członków,
- c) spółdzielnie administracyjno-mieszkaniowe, których przedmiotem działalności jest zarząd spółdzielczymi domami mieszkalnymi.

Funkcje centrali spółdzielni mieszkaniowych wszystkich trzech rodzajów spółdzielni mieszkaniowych spełnia Centralny Związek Spółdzielczy, a częściowo podlegają one nadzorowi Ministra Gospodarki Komunalnej.

Obecnie czynione są starania o wyjaśnienie pozycji spółdzielczości mieszkaniowej w gospodarce narodowej.

Specyficznym typem organizacji spółdzielczych są **spółdzielnie wydawnicze**. Spółdzielni wydawniczych jest aktualnie w Polsce 8, w tym 7 w Warszawie i 1 w Krakowie. Z dniem 1 kwietnia 1952 r. większość spółdzielni wydawniczych przekazała własne zakłady poligraficzne przedsiębiorstwom państwowym. Spółdzielnie wydawnicze prowadzą głównie działalność wydawniczą (książki, czasopisma); trzy z nich prowadzą jednak nadal, jako działalność dodatkową, zakłady poligraficzne (na wewnętrznym rozrachunku gospodarczym).

Odmianą grupę stanowią **spółdzielnie w likwidacji**. Część z nich jest nadzorowana bezpośrednio przez CZS, reszta przez właściwe centrale. Ze względu na długi ustawowy tryb prowadzenia likwidacji spółdzielni, podyktowany koniecznością zabezpieczenia interesów wierzycieli oraz niejednolity sposób sprawowania nadzoru nad prowadzeniem likwidacji, jak również z powodu dużych kosztów likwidacyjnych wyłania się konieczność połączenia funkcji nadzorczych nad spółdzielniami w likwidacji w jednej komórce.

SYSTEM FINANSOWY SPÓŁDZIELCZOŚCI

System finansowy spółdzielczości został unormowany Uchwałą Rady Ministrów z dnia 24 stycznia 1951 r. w sprawie wytycznych gospodarki finansowej jednostek organizacyjnych spółdzielczości. Unormowanie nastąpiło

PAWEŁ HEINZELMAN

Nowy system dewizowy

Polskie ustawodawstwo socjalistyczne wzbogaciło się o dalsze pozycje. W numerze Dziennika Ustaw RP ogłoszono szereg aktów, normujących zagadnienia dewizowe. Akty te — Ustawa dewizowa z dn. 28.III.1952 (Dz. U. 21 poz. 133), Ustawa karno-dewizowa z dn. 28.III.1952 (Dz. U. 21 poz. 134) i rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 15.IV.1952 w sprawie wykonania ustawy dewizowej (Dz. U. 21 poz. 137) wejdą w życie z dniem 5 czerwca 1952.

Wymienione wyżej akty prawne zastępują dotychczasowy system dewizowy, oparty na dekretych Prezydenta RP z dnia 26.4.1936 r. w sprawie obrotu pieniężnego z zagranicą oraz obrotu zagranicznymi i krajowymi środkami płatniczymi (Dz. U. z 1938 r. Nr 86 poz. 549 i z 1939 r. Nr 87 poz. 584.)

Wspomniany dekret z r. 1936 został wydany wskutek następstw kryzysu gospodarczego świata kapitalistycznego w latach 1929—1933. Jak w innych krajach, które w tym okresie wprowadziły ograniczenia dewizowe, przyczyną wprowadzenia tych ograniczeń w Polsce było wywołane kryzysem naruszenie równowagi bilansu płatniczego pań-

stwa, ucieczka kapitałów z Polski, spowodowana w głównej mierze obsługą kredytów, udzielanych na bardzo ciężkich warunkach, oraz zagrożenie stałości waluty.

Zadaniem więc ograniczeń dewizowych z 1936 r. było utrzymanie równowagi bilansu płatniczego i utrzymanie kursu złotego na poziomie parytetu, przez zapewnienie jak najwłaściwszego wykorzystania posiadanych zagranicznych środków płatniczych i niedopuszczenie do ucieczki kapitałów pieniężnych z Polski.

Ograniczenia dewizowe zatem miały na celu ujęcie w pewne normy żywiołowej działalności prywatnych, polskich i obcych kapitalistów. Ograniczenia te nie były, i być nie mogły w ówczesnym ustroju gospodarczym, narzędziem prowadzenia planowej gospodarki obrotów płatniczych z zagranicą.

Sytuacja zmieniła się po wyzwoleniu naszego Państwa. Wielki kapitał prywatny przestał istnieć. Działalność drobnych kapitalistów w dziedzinie obrotu towarowego z zagranicą początkowo dosyć ożywiona, była stopniowo ograniczana i w końcu została całkowicie wyparta. Handel zagraniczny Polski został przejęty bez reszty przez Państwo.

W odróżnieniu od przedsiębiorstw państwowych, spółdzielnie tworzą środki własne z udziałów członkowskich, a także gromadzą je w postaci akumulacji; Państwo nie wyposaża spółdzielni w środki i nie udziela im dotacji.

Spółdzielczość rozlicza się ze Skarbem Państwa jedynie w formie opłacania przez gospodarze jednostki spółdzielcze podatku obrotowego lub podatku od operacji towarowych i podatku dochodowego; inne przelewy do Skarbu Państwa, stosowane przez przedsiębiorstwa państwowe, nie są dokonywane przez spółdzielczość.

Płace pracowników spółdzielczych są normowane ukladami zbiorowymi pracy i zarządzeniami oraz uchwałami właściwych władz. Płace członków zarządów jednostek spółdzielczych regulowane są uchwałami CZS.

Wszystkie świadczenia spółdzielni są odpłatne. Ceny artykułów produkcji spółdzielczej ustala — zgodnie z uchwałą Rady Ministrów z dnia 28 kwietnia 1951 r. — Minister Handlu Wewnętrznego oraz Minister Przemysłu Drobrego i Rzemiosła.

Czystą nadwyżkę spółdzielni dzieli walne zgromadzenie członków spółdzielni, na podstawie wytycznych Rady Ministrów, Centralnego Związku Spółdzielczego i Central, w następujący sposób: do 50% nadwyżki — przeznaczana na powiększenie funduszu zasobowego, resztę na fundusze celowe oraz do podziału między członków spółdzielni.

Straty spółdzielni są pokrywane z funduszu zasobowego, a w wypadku jego wyczerpania, z funduszu udziałowego oraz ze scentralizowanego w danej centrali Funduszu Wyrównawczego Strat.

CZS utrzymuje się ze składek, wpłacanych przez spółdzielnie, które obciążają z tytułu tych składek rachunek kosztów własnych. Cztery centrale (CRS, CSI, CST i CPLiA) oraz PZGS wyodrębniają koszty organizacyjno-instrukcyjne i pokrywają je z Funduszu Administracyjnego w ramach budżetu, opartego również o narzuty na koszty spółdzielni. ZSS, ZSP i Rz oraz Związki Branżowe Spółdzielni pokrywają swoje wydatki wyłącznie w ramach budżetu, finansowanego z narzutu na koszty spółdzielni.

W CZS istnieje jeden scentralizowany fundusz specjalny, który powstał ze składek spółdzielni, przeznaczonych na ten fundusz, a mianowicie Fundusz Likwidacji Spółdzielni.

Utrzymanie równowagi bilansu płatniczego i utrzymanie kursu złotego na poziomie parytetu, przez zapewnienie jak najwłaściwszego wykorzystania posiadanych zagranicznych środków płatniczych i niedopuszczenie do ucieczki kapitałów pieniężnych z Polski.

Ograniczenia dewizowe zatem miały na celu ujęcie w pewne normy żywiołowej działalności prywatnych, polskich i obcych kapitalistów. Ograniczenia te nie były, i być nie mogły w ówczesnym ustroju gospodarczym, narzędziem prowadzenia planowej gospodarki obrotów płatniczych z zagranicą.

Sytuacja zmieniła się po wyzwoleniu naszego Państwa. Wielki kapitał prywatny przestał istnieć. Działalność drobnych kapitalistów w dziedzinie obrotu towarowego z zagranicą początkowo dosyć ożywiona, była stopniowo ograniczana i w końcu została całkowicie wyparta. Handel zagraniczny Polski został przejęty bez reszty przez Państwo.

stwo. Obroty finansowe z zagranicą odbywają się wyłącznie w ramach narodowych planów gospodarczych. Pomimo jednak tych tak zasadniczych zmian dekret z 1936 r. mógł być czasowo utrzymany. Było to możliwe dzięki dużej elastyczności przepisów dekretu, którym praktyka nadała nową treść.

Nowy system dewizowy oparty na ustawie dewizowej jest w pewnym stopniu zsumowaniem dotychczasowych osiągnięć polskich doświadczeń w dziedzinie planowej gospodarki dewizowej. System ten przejął wiele poszczególnych instytucji dekretu z 1936 r., dopasował jednak te instytucje do nowego ustroju gospodarczego i uzupełnił je instytucjami nowymi, odpowiadającymi warunkom gospodarki socjalistycznej.

Przed przejściem do omawiania szczegółów systemu należy jeszcze podkreślić, że ustawa dewizowa stanowi kodyfikację dotychczasowych przepisów dewizowych, uchyla bowiem i zastępuje wraz z ustawą karno-dewizową — poza omówionym już dekretem z 1936 r. — ustawę z dn. 26.4.1950 r. o zgłaszaniu zobowiązań od zagranicy oraz znajdujących się w kraju mienia cudzoziemców (Dz. U. Nr 21 poz. 182), oraz ustawę z dn. 28.10.1950 r. o zakazie posiadania walut obcych, złota i platyny oraz zaostrzeniu kar za niektóre przestępstwa dewizowe (Dz. U. Nr 50 poz. 460).

Nowy system dewizowy posługuje się niektórymi terminami, które odbiegają od znaczenia nadawanego im potocznie, a które jednocześnie różnią się od terminów i pojęć stosowanych w systemie opartym na dekrete z 1936 r.

Takimi pojęciami są wartości dewizowe, obrót wartościami dewizowymi oraz cudzoziemcy i krajowcy dewizowi.

Przez **wartości dewizowe** ustawa rozumie: 1) zagraniczne środki płatnicze, 2) złoto i platynę z wyjątkiem wyrobów użytkowych, 3) emitowane lub wystawione za granicą papiery wartościowe, świadectwa udziałowe, książeczki oszczędnościowe i wkładowe. (art. 2). Ponadto w myśl art. 3 w przypadkach obrotów z cudzoziemcami dewizowymi, wywozu za granicę, przywozu do kraju lub przewozu przez Polskę wartościami dewizowymi są również krajowe środki płatnicze, oraz emitowane lub wystawione w kraju papiery wartościowe, świadectwa udziałowe, książeczki oszczędnościowe i wkładowe.

Środkami płatniczymi są pieniądze, mające obieg ustawowy, znaki pieniężne papierowe oraz weksle, czeki, asygnaty kasowe, akredytywy, polecenia wypłat i przekazy. Należy przy tym zwrócić uwagę, że zagranicznym środkiem płatniczym w rozumieniu ustawy będzie czek, weksel czy polecenie wypłaty, opiewające na walutę obcą, niezależnie od miejsca wystawienia, osoby wystawcy i miejsca płatności.

Obrót wartościami dewizowymi obejmuje zawieranie i wykonywanie umów, oraz dokonywanie czynności, w wyniku których następuje lub ma nastąpić przeniesienie własności lub posiadania wartości dewizowych. Ponadto obrotem takim będzie oczywiście wywóz, przywóz lub przewóz wartości dewizowych (art. 4).

Z obrotem wartościami dewizowymi będziemy mieli zatem do czynienia we wszystkich przypadkach, gdy jest lub ma być przenoszona własność lub posiadanie wartości dewizowych, bądź następuje lub ma nastąpić płatność na rzecz zagranicy, bądź też wartości dewizowe przechodzą w jakikolwiek sposób granicę polskiego obszaru dewizowego.

Cudzoziemcami dewizowymi w rozumieniu art. 6 są przede wszystkim osoby zamieszkałe tj. przebywające stale za granicą (niezależnie od ich obywatelstwa), osoby prawne, oraz instytucje i organizacje nie będące osobami prawnymi, mające siedzibę za granicą, nie wyłączając przedstawicielstw i oddziałów instytucji, organizacji i osób prawnych krajowych. Ustawa stwierdza dalej wyraźnie, że cudzoziemcami dewizowymi są również działające w Polsce obce przedstawicielstwa dyplomatyczne, konsularne i inne korzystające z prawa zakrajowości, oraz pracownicy tych przedstawicielstw wraz z rodzinami, jeśli zamieszkali w Polsce w związku z zatrudnieniem w przedstawicielstwie obcym. Wyraźne postawienie tego zagadnienia ma duże znaczenie praktyczne. Brak analogicznego przepisu w dekrete z 1936 r. powodował wiele nieporozumień i zadrzań.

Ustawa dewizowa nie precyzuje pojęcia **krajowca dewizowego**. Stwierdza jedynie w art. 7, że osoby nie będące cudzoziemcami dewizowymi są krajowcami.

Interesującym i bardzo celowym przepisem jest postanowienie art. 8, który nadaje Ministrowi Finansów prawo rozstrzygania — z urzędu lub na wniosek zainteresowanego — wątpliwości co do tego, kto jest cudzoziemcem dewizowym. Poprzedni dekret podobnego przepisu nie zawierał. Jeśli nawet zatem Komisja Dewizowa wydawała ogólne lub szczegółowe orzeczenia i opinię w tym względzie, działała bez oparcia się o podstawę prawną.

Największe, być może, zmiany ustawa dewizowa przynosi w ustroju władz i organów dewizowych.

Głównym gospodarzem i **wykonawcą postanowień ustawy** jest — podobnie reszta jak pod rządem dekretu z 1936 r. — **Minister Finansów**. Działając w tym charakterze Minister Finansów ma prawo zwalniania w drodze rozporządzeń od obowiązków i ograniczeń, wprowadzonych przez ustawę oraz prawo wyjaśniania wątpliwości, nasuwających się w związku ze stosowaniem przepisów ustawy.

Poza tym Minister Finansów udziela generalnych i indywidualnych zezwoleń na czynności zakazane ustawą, oraz zwalnia poszczególne osoby lub grupy osób od dopełnienia obowiązków przewidzianych w ustawie. Zezwolenia te i zwolnienia mogą być uzależniane od dopełnienia określonych warunków (art. 10); zezwolenia generalne wydawane są w formie zarządzeń.

Znamienny jest fakt, że ustawa dewizowa nie przejęła z dekretu z 1936 r. przepisu, stanowiącego: „Komisja Dewizowa rozstrzyga według swobodnego uznania, bez obowiązku uzasadniania swych decyzji”. W ustroju socjalistycznym władza nie może rozstrzygać według swobodnego uznania i nie może być zwolniona od obowiązku uzasadniania swych decyzji wobec władz wyższych. Zgodnie zatem z art. 10 ust. 2 ustawy jedynie decyzje odmawiające zezwoleń nie wymagają uzasadnienia.

Bardzo ważne praktycznie jest postanowienie art. 11, na mocy którego **Minister Finansów może nadać Narodowemu Bankowi Polskiemu uprawnienia do udzielania zezwoleń w zakresie obrotu i posiadania wartości dewizowych**. Wydane na podstawie tego postanowienia zarządzenie Ministra Finansów zapewne deleguje Narodowemu Bankowi Polskiemu prawo udzielania zezwoleń indywidualnych na wszelkiego rodzaju czynności z zakresu obrotu i posiadania wartości dewizowych z wyjątkiem umów. Wynika stąd, że wszelkiego rodzaju wnioski o poszczególne zezwolenia będą nadal kierowane do odpowiedniej komórki Narodowego Banku Polskiego, którą jest Wydział Kontroli Dewizowej.

Władzą dewizową jest również Minister Handlu Zagranicznego, który w myśl art. 15 ust. 1 pkt. 1 ustawy zatwierdza umowy jednostek gospodarki uspołecznionej z zakresu obrotu towarowego z zagranicą i usług z obrotem tym związanych, jeśli z umów tych następują płatności w stosunkach z zagranicą. Ponadto zgodnie z art. 16 ust. 1 pkt. 2 przekazy, przelewy, wpłaty i wypłaty wartości dewizowych, wynikające z umów wymienionych wyżej, mogą następować na podstawie zezwoleń Ministra Handlu Zagranicznego.

Ścisłe rozgraniczenie kompetencji Ministra Handlu Zagranicznego i Ministra Finansów zostanie ustalone przez Radę Ministrów.

Nadanie charakteru władzy dewizowej Ministrowi Handlu Zagranicznego jest potwierdzeniem istniejącego dotychczas stanu rzeczy. Wiemy bowiem, że na zasadzie odpowiednich zarządzeń Komisji Dewizowej płatności, związane z obrotem towarowym, były wykonywane przez banki na podstawie dokumentów płatniczych wydawanych przez Ministerstwo Handlu Zagranicznego (pozwolenia przywozu i wywozu, zezwolenia dewizowe MHZ). Nie umniejsza to jednak bynajmniej znaczenia, jakie ma stwierdzenie w ustawie poważnej roli spełnianej przez Ministerstwo Handlu Zagranicznego w dziedzinie stosunków płatniczych z zagranicą.

Jak wspomnieliśmy, Narodowy Bank Polski może używać w drodze zarządzenia Ministra Finansów charakter władzy dewizowej. Ponadto jednak z mocy samej ustawy Bankowi temu przysługują szereg uprawnień z zakresu obrotu wartościami dewizowymi.

Uprawnieniami tymi są zgodnie z art. 12 ustawy dewizowej:

- 1) posiadanie wartości dewizowych,
- 2) zawieranie umów i dokonywanie czynności niezbędnych dla wypełnienia zadań nałożonych ustawą dewizową,
- 3) dokonywanie rozrachunków i rozliczeń płatności z tytułu obrotu wartościami dewizowymi,
- 4) dokonywanie na zlecenie osób trzecich czynności dopozwolonych na podstawie ustawy,
- 5) ustalanie i ogłaszanie w Monitorze Polskim kursów dewiz i pieniędzy zagranicznych.

Inne banki mogą również uzyskać wymienione wyżej pod 1) do 4) uprawnienia organów dewizowych, a to na podstawie zarządzenia Ministra Finansów (art. 13). Organami dewizowymi są również organy kontroli dewizowej, o których mowa w art. 31—34 u. d. uprawnionymi do wykonywania tej kontroli są przede wszystkim organy określone przez Ministra Finansów w porozumieniu z innymi ministrami i za zgodą Prezesa Rady Ministrów (art. 31). Do kontroli tej powołane są w pierwszym rzędzie banki, rozliczające transakcje handlowe z zagranicą. Ponadto dla dokonywania kontroli dewizowej obrotu towarowego i usługowego z zagranicą Minister Finansów może ustanowić komisarzy dewizowych (art. 32 ustawy). Uprawnienia do dokonywania granicznej kontroli dewizowej posiadają organy celne i pocztowe.

Reasumując to, co powiedzieliśmy o władzach i organach, możemy stwierdzić następujące zasadnicze zmiany w porównaniu do systemu opartego na dekrecie z 1936 r.

Została zniesiona Komisja Dewizowa, instytucja nie odpowiadająca obecnemu ustrojowi. Władza, jaka przysługiwała tej Komisji przeszła na Ministra Finansów, Ministra Handlu Zagranicznego i Narodowy Bank Polski. Minister Finansów jest władzą naczelną wykonującą postanowienia ustawy, ponadto jest władzą udzielającą zezwoleń dewizowych w sprawach nie związanych z obrotem towarowym. Władzę tę Minister Finansów może częściowo przenieść na Narodowy Bank Polski. Minister Handlu Zagranicznego decyduje o sprawach dewizowych z zakresu obrotu towarowego z zagranicą.

W ramach systemu dewizowego opartego na dekrecie z 1936 r. sytuacja jednostek uspołecznionych nie różniła się formalnie od sytuacji jednostek prywatnych. Jedne i drugie w zakresie przepisów dewizowych podlegały władzy Komisji Dewizowej. Ustawa dewizowa podkreśla wyraźnie tę różnicę, wydzielając w odrębnym rozdziale przepisy o obrocie wartościami dewizowymi wykonawców narodowych planów gospodarczych.

Przepisom tego rozdziału podlegają Skarb Państwa, jednostki gospodarki uspołecznionej, organizacje polityczne, zawodowe i społeczne oraz inni wykonawcy narodowych planów gospodarczych (art. 14 u. d.).

Umowy tych jednostek z zakresu obrotu wartościami dewizowymi podlegają zatwierdzeniu przez Ministra Handlu Zagranicznego, jeśli idzie o obrót towarowy i usługi związane z tym obrotem, a przez resortowych ministrów lub inne władze naczelną w porozumieniu z Ministrem Finansów, jeśli idzie o umowy, nie dotyczące obrotu towarowego. Przepisy te nie mają zastosowania do umów, których zatwierdzenie jest zastrzeżone najwyższym organom Państwa, jak np. między państwowe układy płatnicze (art. 15 u. d.).

Przepis o konieczności zatwierdzania umów powodujących płatności w stosunkach z zagranicą jest przepisem nowym i bardzo istotnym. Przepis ten najzupełniej słusznie przetrzuca kontrolę dewizową — w szerokim pojęciu — na moment powstania zobowiązania. Poprzedni system reglamentował wykonanie zobowiązań. Było to zrozumiące w ustroju, w którym system ten powstał, gdyż tak czy inaczej reglamentacja dewizowa miała na celu ograniczenie żywiołowej działalności prywatnych kapitalistów, niezależnych od państwa. Obecnie zobowiązanie zaciągnięte przez jednostkę gospodarki socjalistycznej musi być wykonane, zatem Państwo musi w pierwszym rzędzie kontrolować zaciąganie zobowiązań w stosunku do zagranicy. Udzielanie zezwoleń na poszczególne czynności jak przekazy, przelewy, czy wypłaty będzie tylko kontrolą zgodności tych czynności z zaciągniętymi zobowiązaniami.

Pamiętać należy, że zatwierdzeniu podlegają nie tylko umowy powodujące powstanie płatności na rzecz zagra-

nicy ale i umowy, z których wynikają płatności od zagranicy na rzecz krajowców dewizowych.

Wykonywanie płatności, wynikłych z prawidłowo zatwierdzonych umów, oraz płatności z tytułów nieumownych podlega kontroli wykonywanej w formie zezwoleń na poszczególne czynności. Zezwolenia te udzielane są przez Ministra Finansów względnie przez Narodowy Bank Polski bądź przez Ministra Handlu Zagranicznego (zależnie od tego, czy dotyczą obrotu towarowego z zagranicą).

Władza dewizowa, przed udzieleniem zezwolenia, będzie sprawdzać czy dana czynność mieści się w ramach narodowych planów gospodarczych i czy dana płatność wynika z odpowiednio zatwierdzonej umowy lub — w przypadku czynności nie wynikającej z umowy — czy wykonanie płatności jest uzasadnione.

Bardzo ważnym przepisem jest postanowienie art. 17 u. d., że wykonawcy narodowych planów gospodarczych mogą dokonywać przekazów, przelewów, wpłat i wypłat wartości dewizowych w stosunkach z zagranicą wyłącznie za pośrednictwem Narodowego Banku Polskiego lub banków uprawnionych na podstawie art. 13 u. d. Ze sformułowania tego przepisu wynika, że inna droga dla dokonywania tego rodzaju czynności nie jest możliwa, nawet za zezwoleniem. Podkreślany jest w ten sposób monopol banków państwowych na dokonywanie obrotów zagranicznymi środkami płatniczymi.

Postanowienia art. 18 u. d. przewidują, że poza omówionymi wyżej przepisami, do wykonawców narodowych planów gospodarczych mają również zastosowanie ogólnie obowiązujące postanowienia rozdziału o ograniczeniach i obowiązkach.

Zasadniczym ograniczeniem jest zawarty w art. 19 u. d. zakaz, dokonywania bez zezwolenia, obrotu wartościami dewizowymi. Musimy przy tym pamiętać, że obrót tymi wartościami jest pojęciem szerszym, niż „handel” w rozumieniu dekretu z 1936 r., ograniczony do zawierania i wykonywania umów, mających za przedmiot zagraniczne środki płatnicze, złoto lub platynę. Obrót wartościami dewizowymi obejmuje zarówno zawieranie i wykonywanie umów dotyczących wszelkiego rodzaju wartości dewizowych, jak i wywóz, przywóz i przewóz tych wartości przez polską granicę dewizową. Czynności objęte zakazem z art. 19 u. d. były zabronione również postanowieniami dekretu z 1936 r. Natomiast dekret ten nie zawierał zakazu zawierania umów powodujących płatności w stosunkach z zagranicą. Tak więc np. pod rządami dekretu z r. 1936 osoba prywatna mogła bez osobnego zezwolenia zamówić lekarstwa lub książki za granicą, aby po ich otrzymaniu wystąpić o zezwolenie na uregulowanie należności. Obecnie dokonanie takiego zamówienia nie będzie możliwe bez uprzedniego zezwolenia.

Zwrócić uwagę, że zezwoleń na dokonywanie obrotu wartościami dewizowymi, w zakresie obrotu towarowego z zagranicą i usług z tym obrotem związanych udziela Minister Handlu Zagranicznego (art. 19 ust. 2 u. d.).

Dalszym ograniczeniem jest zakaz posiadania w kraju zagranicznych środków płatniczych, oraz złota i platyny w postaci innej, niż wyroby użytkowe. Ograniczenie to istniało już poprzednio, zostało bowiem wprowadzone ustawą z 28.10.1950 r. Jednakże w myśl cyt. ustawy i wydanego na jej podstawie zarządzenia Ministra Finansów z dn. 30.10.1950 r., omawiany zakaz nie dotyczył jednostek uspołecznionych. Ustawa dewizowa postanawia, że instytucjami uprawnionymi do posiadania wspomnianych wartości są jedynie Narodowy Bank Polski oraz instytucje uprawnione przez Ministra Finansów na zasadzie art. 13 u. d.

Z omawianego zakazu wynika obowiązek zgłaszania i zaofiarowania do skupu lub złożenia do depozytu wartości, objętych zakazem posiadania. Obowiązek ten obejmuje wartość posiadania w dniu wejścia w życie ustawy przez jednostki uspołecznione, jak również wartości otrzymane po tym terminie z zagranicy. Godne podkreślenia jest, że zgodnie z ustaleniami rozporządzenia Ministra Finansów z dn. 15 kwietnia 1952 obowiązkiem tym nie jest objęte złoto i platyna w postaci wyrobów użytkowych, do których zaliczone są wyroby uszkodzone, złoto dentystryczne i numizmaty.

Dalszym ograniczeniem jest przejety z dekretu z 1936 r. zakaz dysponowania wszelkiego rodzaju mieniem i należnościami posiadanymi przez krajowców dewizowych za granicą, przy czym dysponowaniem jest również udzielanie pełnomocnictwa do odbioru lub przyjęcia mienia zagranicznego (art. 22 u. dew.).

Zakazane jest dalej bez zezwolenia postanowieniami art. 28 ustawy dewizowej:

1) udzielanie przez krajowców dewizowych cudziemcom dewizowym kredytu lub poręki za spłatę takiego kredytu, jak również przyjęcie kredytu od cudzoziemca i udzielenie poręki za spłatę takiego kredytu;

2) zawarcie umowy o przelew wierzytelności należnej cudzoziemcowi dewizowemu;

3) wstąpienie krajowca dewizowego w prawa zaspokojonego wierzyciela — cudzoziemca dewizowego;

4) zaspokojenie wierzytelności cudzoziemca dewizowego, uzyskanej przez niego od cudzoziemca zamieszkałego w kraju innym, niż kraj zamieszkania nowego wierzyciela.

Następny przepis zabrania stosowania i ogłaszania kursów innych, niż ustalone przez Narodowy Bank Polski (art. 29 u. d.).

Wreszcie ustawa przewiduje, że przywóz i wywóz złota i platyny w postaci wyrobów użytkowych, jak również innych metali szlachetnych, kamieni szlachetnych i klejnotów są możliwe bez zezwolenia jedynie w zakresie ustalonym przez Ministra Finansów (art. 30 u. d.).

Ustawa nakłada na krajowców dewizowych obowiązek realizowania należności i płatności w stosunkach z zagranicą według zasad ustalonych przez Ministra Handlu Zagranicznego w porozumieniu z Ministrem Finansów, jeśli idzie o należności związane z obrotem towarowym, a przez Ministra Finansów, jeśli idzie o należności z innych tytułów.

Ponadto krajowcy dewizowi mają obowiązek — w zakresie i trybie ustalonym przez Ministra Finansów w drodze rozporządzenia — zgłoszenia i zaoferowania do skupu mienia i należności posiadanych za granicą, oraz zgłoszenia zobowiązań wobec zagranicy i posiadanego w kraju mienia stanowiącego własność cudzoziemców. Obowiązek ten istniał w poprzednim systemie (art. art. 24 i 25 u. d.).

Ciekawym przepisem jest stwierdzenie, że cudzoziemcy mogą bez ograniczenia dysponować w kraju walutą polską uzyskaną przez nich z zachowaniem przepisów ustawy dewizowej tj. na podstawie zezwolenia władzy dewizowej bądź też w drodze odsprzedaży bankom i instytucjom

uprawnionym zagranicznych środków płatniczych (art. 26 u. d.).

Postanowienie zawarte w rozdziale 5 ustanawiają kontrolę dewizową. Dekret z 1936 r. tego rodzaju postanowień nie zawierał. Ustawa dewizowa przewiduje kontrolę obrotu wartościami dewizowymi, tytułów zobowiązań i należności w stosunku z zagranicą, kontrolę dewizową obrotu towarowego i usługowego z zagranicą, wreszcie kontrolę dewizową graniczną. Kontrola dewizowa obrotu pocztowego może być wykonywana na podstawie zarządzenia Rady Ministrów. Szczegóły dotyczące kontroli dewizowej są przedmiotem szeregu przewidzianych w ustawie rozporządzeń i zarządzeń.

O organach tej kontroli wspomnieliśmy już wyżej. Dodamy tylko, że na żądanie tych organów osoby fizyczne i prawne oraz instytucje i organizacje, nie będące osobami prawnymi, mają obowiązek udzielać wyjaśnień w sprawach podlegających kontroli dewizowej i udostępniać organom kontrolnym wszelkie dokumenty, dotyczące tych spraw.

Nie omawiając szczegółowo ustawy karno-dewizowej wspomniemy tylko, że ustawa ta przewiduje surowe kary za niezasadne lub przedwczesne dokonywanie zapłaty na rzecz zagranicy, jak również za niedopilnowanie terminowego wpływu należności od zagranicy.

Nowe ustawodawstwo dewizowe zastąpiło system oparty na dekretych 1936 r., wydanym dla obrony interesów państwa kapitalistycznego. Jeśli system ten mógł tak długo utrzymywać się to tylko dlatego, że jego wykonawcy potrafili wlać w jego formy treść, odpowiadającą nowemu ustrojowi gospodarczemu, ustrojowi opartemu na zasadach socjalistycznej gospodarki planowej.

Nowe ustawodawstwo dewizowe wykorzystało w dużej mierze dotychczasową praktykę, nie wprowadza więc do dotychczasowego systemu zmian zasadniczych. Ustawodawstwo to jednak usuwa niektóre przeżytki, jak np. instytucję Komisji Dewizowej, wprowadza pewne nowe, konieczne postanowienia, jak przepisy o kontroli zawierania umów i przepisy o kontroli dewizowej, systematyzuje wreszcie przepisy dewizowe w sposób odpowiadający obecnemu modelowi gospodarczemu.

Nowe ustawodawstwo, socjalistyczne w formie, posiada socjalistyczną treść. Opiera się na zasadach planowości, podkreśla konieczność dyscypliny finansowej w stosunkach z zagranicą, dąży do zapewnienia Państwu jak najpełniejszego wykorzystania rezerw dewizowych dla wykonania wielkich zadań Planu 6-letniego.

Przegląd ustawodawstwa gospodarczego

za okres od 15 marca do 15 kwietnia 1952 r. (Dz. U. R. P. Nr 12—16) z uwzględnieniem uchwał, zarządzeń, instrukcji i okólników ogłoszonych w Monitorze Polskim (MP) Biuletynie PKPG (Biul.) i Dziennikach Urzędowych (Dz. Urz.).

USTRÓJ WŁADZ PAŃSTWOWYCH

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 8 marca 1952 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie zakresu działania władz naczelnych w dziedzinie komunikacji (Dz. U. R. P. nr 13 poz. 79) włącza do zakresu działania Prezesa Rady Ministrów ogólny nadzór nad turystyką (vide PUG Nr 10/40 str. 370).

P L A N O W A N I E

Instrukcja Przewodniczącego PKPG z dnia 20 lutego 1952 r. o trybie sporządzania bilansu maszyn, urządzeń technicznych, konstrukcji stalowych oraz kabli i przewodów na rok 1953 (Biul. PKPG Nr 9, poz. 62) reguluje tryb składania zapotrzebowań i sposób sporządzania bilansów tych artykułów. Do instrukcji dołączony jest wykaz jednostek organizacyjnych sporządzających te bilanse.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 29 lutego 1952 r. w sprawie opracowania planów zapotrzebowania na dodatkową niewykwalfikowaną siłę roboczą oraz rozdziału siły roboczej w zakresie werbunku dla kluczowych gałęzi gospodarki narodowej na rok 1952 (Biul. PKPG Nr 10, poz. 63) określa jednostki, których resorty mogą być objęte tymi planami oraz sposób sporządzania tych planów. Do zarządzenia dołączone są wzory planów.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 18 marca 1952 r. w sprawie kwartalno-miesięcznych planów terenowej drobnej wytwórczości (Biul. PKPG Nr 11, poz. 68) określa zadania i zakres tych planów oraz sposób ich sporządzania.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 20 marca 1952 r. w sprawie opracowania przez jednostki gospodarki uspołecznionej progresywnych norm zużycia materiałów na 1953 r. (Biul. PKPG Nr 11, poz. 69) przedłuża moc zarządzenia z dnia 18 maja 1951 r. obowiązującego na rok bieżący (vide PUG Nr 8/38 str. 288) i podaje zasady wykonania tego zarządzenia przy opracowaniu norm na rok 1953.

Zarządzenie Ministra Budownictwa Przemysłowego z dnia 30 stycznia 1952 r. w sprawie metodologii planowania operatywnego na budowach (Biul. Min. Bud. Przem. Nr 2, poz. 12) wprowadza dołączoną do niego instrukcję, która reguluje sposób wypełniania dołączonych do niej formularzy, zakres sprawozdawczości operatywnej na budowach oraz tryb zatwierdzania planu operatywnego budowy i powiązania tego planu z ogólnymi dyrektywnymi wskaźnikami techniczno-ekonomicznymi.

Patrz: „Oświata i Nauka” — państwowy plan stypendialny.

ROLNICTWO

Zarządzenie Ministra Rolnictwa z dnia 20 lutego 1952 r. zmieniające zarządzenie z dnia 1 marca 1950 r. w sprawie organizacji i zakresu działania państwowych zakładów leczniczych dla zwierząt oraz nadzoru nad tymi zakładami (MP Nr A-28, poz. 415). Zmiany dotyczą zakresu działania rejonowych zakładów leczniczych dla zwierząt (vide PUG Nr 5/25 str. 116).

Zarządzenie Ministra Rolnictwa z dnia 14 lutego 1952 r. w sprawie rozrachunków z ustępującymi użytkownikami gospodarstw i działek gruntowych wchodzących w skład PFZ (Dz. Urz. Min. Rol. Nr 2, poz. 6) określa, na czym polega rozrachunek oraz sposób szacowania budynków, inwentarza i zasiewów.

LEŚNICTWO

Zarządzenie Ministra Leśnictwa z dnia 4 stycznia 1952 r. w sprawie prowadzenia rejestrów tworów przyrody, poddanych pod ochronę (MP Nr A-27, poz. 376) określa władze prowadzące rejestr, treść rejestru oraz tryb dokonywania wpisów.

Patrz: „Organizacja urzędów” — komitety ochrony przyrody.

BUDOWNICTWO

Zarządzenie Ministra Budownictwa Miast i Osiedli z dnia 5 lutego 1952 r. w sprawie spisu miast, których projekty urbanistyczne podlegają zatwierdzeniu przez Ministra Budownictwa Miast i Osiedli (MP Nr A-21, poz. 265). Temat zarządzenia określony jest w tytule (vide PUG Nr 2/44 str. 60).

Uchwała Prezydium Rządu z dnia 29 marca 1952 r. w sprawie usprawnienia obsługi, konserwacji i eksploatacji sprzętu budowlanego typu ciężkiego (MP Nr A-29, poz. 424) wprowadza zasadę, że ciężki sprzęt budowlany powinien być przydzielony do stałej bazy i posiadać stałą obsługę oraz reguluje zasady korzystania z tego sprzętu.

Zarządzenie Ministra Budownictwa Miast i Osiedli z dnia 15 marca 1952 r. w sprawie zatwierdzenia projektów szkicowych budowli nie stanowiących elementu zasadniczego rozwiązania urbanistyczno-architektonicznego (MP Nr A-29, poz. 436) określa właściwość władz i tryb postępowania przy zatwierdzaniu tych projektów (vide PUG Nr 2/44 str. 60).

Zarządzenie Ministra Budownictwa Miast i Osiedli z dnia 18 marca 1952 r. w sprawie zatwierdzania projektów urbanistycznych, szkicowych projektów budowlanych i podstawowych projektów budowlanych dla obszaru m. st. Warszawy i Warszawskiego Zespołu Miejskiego (MP Nr A-29, poz. 437) określa właściwość władz i tryb postępowania przy zatwierdzaniu tych projektów (vide PUG Nr 10/40 str. 378 i Nr 2/44 str. 60).

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 29 lutego 1952 r. zmieniające zarządzenie w sprawie budowy baraków na kwatery zbiorowe dla robotników budowlanych (Biul. PKPG Nr 9, poz. 60). Zmiana dotyczy budowy baraków w 1952 r. (vide PUG Nr 5/35 str. 171).

Zarządzenie Ministra Budownictwa Przemysłowego z dnia 3 stycznia 1952 r. w sprawie normowania cykli produkcyjnych w planowaniu i wykonawstwie obiektów przemysłowych w roku 1952 (Biul. Min. Bud. Przem. Nr 1, poz. 4) reguluje czasokresy cykli produkcyjnych i zasady ich obliczania.

Patrz: „Planowanie” — metodologia planowania operatywnego w budownictwie,

„Obrót towarowy” — tryb zamawiania i koordynacja dostaw konstrukcji stalowych,

„Inwestycje” — nadzór autorski nad wykonywaniem robót inwestycyjnych.

KOMUNIKACJA I ŁĄCZNOŚĆ

Instrukcja Ministra Transportu Drogowego i Lotniczego z dnia 31 stycznia 1952 r. w sprawie właściwej eksploatacji nowego ogumienia samochodowego oraz trybu wycofywania ogumienia zużytego (MP Nr A-21, poz. 268) zawiera przepisy wykonawcze do uchwały Prezydium Rządu z dnia 17 listopada 1951 r. (vide PUG Nr 1/43 str. 15) i określa zasady przeprowadzania kontroli właściwego gospodarowania ogumieniem przez jednostki gospodarki społecz-

nionej oraz tryb przekazywania ogumienia zużytego. Do instrukcji dołączone są zasady klasyfikacji opon wycofanych z eksploatacji.

Zarządzenie Ministra Transportu Drogowego i Lotniczego z dnia 28 lutego 1952 r. w sprawie korzystania z usług i kontraktacji nieuspołeczniczonych przedsiębiorstw ciężarowego transportu drogowego (MP Nr A-24, poz. 307) określa tryb przeprowadzania kontraktacji przewoźników prywatnych, zasady pierwszeństwa przy kontraktacji oraz sposób zawierania umów o stałe przewozy. Do zarządzenia dołączone są wzory: wykazu przewoźników przewidzianych do zakontraktowania, umowy o wykonanie usług transportowych i sprawozdania z wykonanej pracy przewozowej pojazdami zakontraktowanymi.

Okólnik Ministra Transportu Drogowego i Lotniczego z dnia 27 lutego 1952 r. w sprawie wydania przez Polski Związek Motorowy ocen i opinii technicznych w zakresie gospodarki samochodowej i wypadków drogowych (MP Nr A-24, poz. 308) określa zakres i warunki wydawania tych opinii.

Zarządzenie Ministra Transportu Drogowego i Lotniczego z dnia 12 marca 1952 r. w sprawie zatwierdzenia instrukcji o ładowności samochodów ciężarowych (MP Nr A-28, poz. 418). Instrukcja wydana jest odrębnie przez „Wydawnictwa Komunikacyjne”.

Zarządzenie Ministra Transportu Drogowego i Lotniczego z dnia 15 marca 1952 r. w sprawie zatwierdzenia instrukcji doprowadzenia książki pojazdu mechanicznego (MP Nr A-29, poz. 432) wprowadza dołączoną do niego instrukcję, która reguluje sposób prowadzenia książki. Do instrukcji dołączony jest wzór rejestru poświadczeń książek pojazdów mechanicznych.

Zarządzenie Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 3 marca 1952 r. w sprawie usprawnień przewozu przedmiotów ciężkich na wagonach specjalnych (Biul. PKPG Nr 9, poz. 61) nakłada na wszystkich użytkowników taboru kolejowego obowiązek zgłaszania zapotrzebowań na specjalne wagony na 30 dni naprzód oraz przewiduje specjalne opłaty za przetrzymanie tych wagonów.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 13 marca 1952 r. w sprawie terminów dla rozładunku cystern w 1952 r. (Biul. PKPG Nr 11, poz. 65) wprowadza w zarządzeniu Przewodniczącego PKPG z dnia 7 listopada 1952 r. w sprawie usprawnienia gospodarki wagonami-cysternami normalnotorowymi (vide PUG Nr 1/43 str. 15) zmianę w tym sensie, że w 1952 r. okres zimowy liczy się do dnia 31 marca 1952 r.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 21 marca 1952 r. w sprawie obowiązku zamieszczania w samochodowych listach przewozowych oraz konosamentach Państwowej Żeglugi Śródlądowej nazwy ministerstwa (władzy), któremu podlegają nadawca i odbiorca (Biul. PKPG Nr 12, poz. 77). Temat zarządzenia określony jest w tytule.

Patrz: „Ceny i taryfy” — opłaty za zezwolenia „Organizacja Urzędów” — organizacja turystyki, „Gospodarka Majątkiem Państwowym” — sprzedaż samochodów pochodzących z akcji upłynnienia remanentów, — rozdzielnictwo pojazdów samochodowych, — przekazywanie remanentów motoryzacyjnych.

OBRÓT TOWAROWY

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 10 grudnia 1951 r. zmieniające rozporządzenie o dozorze nad mięsem i przetworami mięsnymi (Dz. U.R.P. nr 12 poz. 75) wprowadza w rozporządzeniu Ministra Opieki Społecznej z dnia 10 grudnia 1936 r. o dozorze nad mięsem i przetworami mięsnymi (Dz. U.R.P. nr 92 poz. 643 i z 1937 nr 49, poz. 378) zmiany dotyczące warunków sprzedaży mięsa końskiego oraz wyrobów i sprzedaży przetworów z mięsa końskiego.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 8 marca 1952 r. w sprawie zaliczenia dostaw zakontraktowanych upraw na poczet ilości zbóż objętej obowiązkiem sprzedaży w roku gospodarczym 1952/53 oraz normi zamiany (Dz. U.R.P. nr 13 poz. 81) wymienia uprawy ze zbiorów 1952 r., których dostawy wykonane w okresach od dnia 1 czerwca 1952 r. do końca terminu wyznaczonego dla akcji skupu zbóż będą zaliczane na poczet ilości zbóż, objętych obo-

wiązkiem sprzedaży w roku gospodarczym 1952/1953, oraz ustala normy zamiany przy tym zaliczaniu.

Rozporządzenie Rady Ministrów dnia 15 marca 1952 r. w sprawie obowiązkowych dostaw zwierząt rzeźnych przez spółdzielnie produkcyjne i ich członków oraz przez inne upołączone gospodarstwa rolne (Dz. U.R.P. nr 15, poz. 91) określa jako podstawę do ustalenia wysokości obowiązkowych dostaw zwierząt rzeźnych przez spółdzielnie produkcyjne powierzchnię użytków rolnych bez działek przyzagrodowych członków spółdzielni oraz normę dostawy z jednego ha użytków rolnych w kilogramach żywej wagi trzody chlewnej mięsno-słoninowej, przy czym wskazuje sposób ustalania tej normy. Dalsze przepisy rozporządzenia regulują obowiązek dostaw zwierząt rzeźnych przez członków spółdzielni produkcyjnych oraz przez upołączone gospodarstwa rolne nie włączone do dnia 15 lutego 1952 r. do państwowych gospodarstw rolnych jako też przez gospodarstwa upołączone pozostające w tymczasowym zarządzie prezydium powiatowej lub gminnej rady narodowej.

Rozporządzenie zawiera nadto przepisy dotyczące zwolnienia od obowiązku dostaw oraz właściwości władz i postępowania odwoławczego.

Okólnik Przewodniczącego PKPG oraz Ministrów: Przemysłu Lekkiego i Finansów z dnia 22 lutego 1952 r. w sprawie gromadzenia i zaopiarowania do skupu kości pokonsumpcyjnych (MP Nr A-21, poz. 269) wyjaśnia, w jaki sposób upołączone zakłady żywienia zbiorowego, hotele, domy czasowe, szpitale i sanatoria powinny wykonać obowiązek zbiórki i zaopiarowania do skupu kości pokonsumpcyjnych.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG oraz Ministra Przemysłu Lekkiego z dnia 27 lutego 1952 r. w sprawie sposobu zgłaszania i upłynniania zbędnych i nadmiernych zapasów uszczelek i szczeliw formowych (MP Nr A-23, poz. 300) określa, jakich uszczelek i szczeliw dotyczy, kompetencje w zakresie upłynniania tych artykułów Centrali Zbytu Artykułów Technicznych oraz tryb upłynniania tych artykułów. W sprawach nieuregulowanych zarządzeniem mają zastosowanie przepisy ogólne o upłynnianiu remanentów (vide PUG Nr 7/37 str. 257, Nr 8/38 str. 295 i Nr 12/42 str. 438).

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 23 lutego 1952 r. w sprawie gospodarowania drewnem opałowym pozyskanym z używanych słupów teletechnicznych i energetycznych (Biul. PKPG Nr 9, poz. 59) reguluje tryb zgłaszania tego drewna przez przedsiębiorstwa gospodarki upołączonej Okręgowym Przedsiębiorstwom Handlu Opalem oraz tryb sprzedaży tego drewna.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 17 marca 1952 r. w sprawie przekazywania i sprzedaży koni przez jednostki gospodarki upołączonej (Biul. PKPG Nr 11, poz. 67) określa zasady brakowania koni i sprzedaży tych koni.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 17 marca 1952 r. zmieniające zarządzenie w sprawie trybu zaopatrzenia i dystrybucji narzędzi w 1952 r. (Biul. PKPG Nr 12, poz. 73). Zmiany dotyczą wykazów hurtowni narzędziowych i wykazów hurtowni CHPM (vide PUG Nr 3/45 str. 92).

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 20 marca 1952 r. w sprawie trybu zamawiania i koordynacji dostaw konstrukcji stalowych (Biul. PKPG Nr 12, poz. 76) reguluje tryb zgłaszania zamówień na te artykuły oraz terminy dostaw.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 20 marca 1952 r. w sprawie zakazu przeznaczania wytworów hutniczych i wyrobów żelaznych funduszu rynkowego na cele pozarynkowe (Biul. PKPG Nr 13, poz. 79). Temat zarządzenia określony jest w tytule.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 3 kwietnia 1952 r. w sprawie obchodzenia się z workami z papieru siarczanowego (natronowego) — (Biul. PKPG Nr 13, poz. 80) wprowadza dołączoną do niego instrukcję, która reguluje sposób przewozu i otwierania tych worków.

Pismo okólnie Przewodniczącego PKPG z dnia 29 marca 1952 r. w sprawie obowiązku przestrzegania przepisów dotyczących braków i wad towarów (Biul. PKPG Nr 13, poz. 81) przypomina o obowiązku ścisłego przestrzegania przepisów ogólnych warunków dostaw dotyczących zgłaszania reklamacji oraz zarządzenia z dnia 31 lipca 1951 r. (vide PUG Nr 10/40 str. 373 i Nr 1/43 str. 15).

Zarządzenie Ministra Przemysłu Drobego i Rzemiosła z dnia 14 lutego 1952 r. zmieniające zarządzenie w sprawie zbytu oraz sprzedaży hurtowej i detalicznej towarów wytwarzanych przez spółdzielczość pracy (Dz. Urz. Min. Prz. Dr. i Rz. Nr 5, poz. 29). Zmiany dotyczą stosowania tranzytu rozliczeniowego lub organizowanego oraz rabatów hurtowych (vide PUG Nr 12/42 str. 438).

CENY I TARYFY

Rozporządzenie Ministra Transportu Drogowego i Lotniczego z dnia 27 lutego 1952 r. w sprawie opłat za zezwolenia na wykonywanie publicznego transportu drogowego (Dz.U.R.P. nr 12 poz. 74) ustala podstawy obliczenia opłat i ich wysokość oraz reguluje sprawę ulg w opłatach i sposobu ich uiszczania.

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 5 lutego 1952 r. w sprawie cen za lekarstwa i środki opatrunkowe wydawane ubezpieczonym (Dz.U.R.P. nr 12 poz. 76) ustala ceny za lekarstwa wydawane ubezpieczonym w wysokości 10% obowiązujących cen aptecznych oraz w wysokości obowiązujących cen aptecznych za środki opatrunkowe. Za lekarstwa i środki opatrunkowe dostarczone w związku z wykonaniem zabiegu leczniczego nie pobiera się opłaty. Uchyła się rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 29 marca 1951 r. w sprawie cen za lekarstwa i środki opatrunkowe wydawane ubezpieczonym (Dz.U.R.P. nr 17 poz. 139).

Uchwała Prezydium Rządu z dnia 21 grudnia 1951 r. w sprawie opłat za badanie i analizy środków farmaceutycznych wykonywane w Państwowym Instytucie Naukowym Leczniczych Surowców Roślinnych (MP Nr A-25, poz. 312) wprowadza dołączoną do zarządzenia taryfę opłat.

Zarządzenie Ministra Energetyki z dnia 12 marca 1952 r. w sprawie zatwierdzenia taryfy za energię elektryczną dla potrzeb trakeji miejskiej (MP Nr A-26, poz. 350). Taryfa dołączona jest do zarządzenia.

Obwieszczenia Ministra Żeglugi z dnia 14 marca 1952 r. o taryfie morskich opłat portowych (MP Nr A-27, poz. 382). Taryfa dołączona jest do zarządzenia.

Pismo okólnie Ministerstwa Państwowych Gospodarstw Rolnych z dnia 23 lutego 1952 r. w sprawie cenników na rok 1952 (Biul. Min. PGR Nr 9, poz. 58) wprowadza dołączone do numeru Biuletynu cenniki do rozliczeń wewnętrznych, dotyczące inwentarza żywego oraz płodów rolnych.

DOSTAWY, ROBOTY I USŁUGI

Zarządzenie Ministra Przemysłu Drobego i Rzemiosła z dnia 29 lutego 1952 r. w sprawie zakupu i ustalania cen przy zakupie muzycznych instrumentów koncertowych lub posiadających wartość artystyczną przez jednostki gospodarcze podległe Ministrowi Przemysłu Drobego i Rzemiosła (MP Nr A-29, poz. 431) upoważnia jednostki podległe Zarządowi Przemysłu Muzycznego do zakupu tych przedmiotów od osób prywatnych bez potrzeby stosowania przepisów o dostawach, robotach i usługach, a po cenach ustalonych zgodnie z przepisami zarządzenia.

Zarządzenie Ministra Zdrowia z dnia 22 marca 1952 r. w sprawie nabywania niektórych środków farmaceutycznych pochodzących z przesyłek zagranicznych (MP Nr A-29, poz. 433) upoważnia Centralę Aptek Społecznych i Centralę Handlową Farmaceutyczną do nabywania od osób prywatnych leków wymienionych w załączniku do zarządzenia po cenach hurtowych — bez potrzeby stosowania przepisów o dostawach, robotach i usługach.

Zarządzenie Ministra Budownictwa Miast i Osiedli z dn. 18 lutego 1952 r. zmieniające zarządzenie z dnia 19 lipca 1951 r. w sprawie dostaw, robót i usług na rzecz Skarbu Państwa oraz niektórych kategorii osób prawnych (MP Nr A-29, poz. 434). Zmiana polega na przedłużeniu upoważnienia jednostek podległych Ministrowi Budownictwa Miast i Osiedli do zakupów od osób prywatnych — do dnia 31 grudnia 1952 r. (vide PUG Nr 9/39 str. 338).

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 31 marca 1952 r. w sprawie trybu planowania, zamawiania i kontrolowania usług monterów zagranicznych przy montażu importowanych urządzeń (Biul. PKPG Nr 12, poz. 78) wprowadza dołączoną do niego instrukcję, która określa

zasady planowania usług monterów zagranicznych, tryb zamawiania konstrukcji stalowych, zasady zawierania umów, tryb postępowania przy sprowadzaniu monterów z zagranicy oraz tryb korzystania z usług tych monterów.

Patrz: „Komunikacja i Łączność” — kontraktacja nie-
uspołecznionych przedsiębiorstw transportowych.

FINANSE

Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 22 lutego 1952 r. w sprawie klasyfikacji budżetu centralnego i jednolitej klasy budżetu Państwa na rok 1952. (MP Nr A-21, poz. 257). Do zarządzenia dołączone są te klasyfikacje.

Uchwała Prezydium Rządu z dnia 1 marca 1952 r. w sprawie gospodarki finansowej spółdzielni produkcyjnych (MP Nr A-23, poz. 298) określa zasady tej gospodarki, jak również obowiązki w tym zakresie prezydentów rad narodowych i Banku Rolnego.

Uchwała Rady Ministrów z dnia 16 lutego 1952 r. w sprawie zasad i trybu wykonywania budżetu Państwa na rok 1952 (MP Nr A-24, poz. 304) zawiera przepisy dotyczące ogólnych zasad wykonywania budżetu, trybu zatwierdzania preliminarzy, bilansów dochodów i wydatków oraz planów pokrycia finansowego inwestycji, kwartalnych planów wykonania budżetu centralnego i budżetów terenowych, otwierania, przekazywania i przesunięcia kredytów oraz dokonywania wydatków i pobierania dochodów budżetowych, wprowadzania zmian w budżecie centralnym i w budżetach terenowych, kredytów dodatkowych oraz sprawozdawczości budżetowej.

Uchwała Prezydium Rządu z dnia 8 marca 1952 roku w sprawie zaliczkowego sfinansowania wydatków na współzawodnictwo pracy (MP Nr A-24, poz. 305) określa źródła finansowania tych wydatków i ich wysokość w stosunku procentowym do funduszu płac.

Uchwała Prezydium Rządu z dnia 8 marca 1952 r. w sprawie finansowania wydatków na propagandę zadań produkcyjnych przedsiębiorstw oraz metod pracy i osiągnięć przodowników i racjonalizatorów produkcji (MP Nr A-25, poz. 314) zezwala na wykorzystanie na te cele sum w wysokości 0,05% planowanego funduszu płac. W wyjątkowych przypadkach granica ta może być podwyższona.

Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 18 marca 1952 r. w sprawie zasad i sposobu przeprowadzania losowań obligacji Narodowej Pożyczki Rozwoju Sił Polski (MP Nr A-25, poz. 321). Temat zarządzenia określony jest w tytule (vide PUG Nr 8/38 str. 291).

Instrukcja Ministra Finansów z dnia 20 marca 1952 r. w sprawie sprawozdawczości w zakresie wskaźników budżetowych (MP Nr A-25, poz. 337) określa zakres tych sprawozdań i sposób ich sporządzania (vide PUG Nr 2/44 str. 61). Do instrukcji dołączone są listy wskaźników budżetowych dla poszczególnych rozdziałów budżetów wraz z odpowiednimi wyjaśnieniami.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG i Ministra Finansów z dnia 14 marca 1952 r. w sprawie udzielania i umarzania zaliczek na materiały udzielanych przez zleceniodawców przedsiębiorstwom budowlano-montażowym (MP Nr A-27, poz. 371) określa przypadki, warunki oraz tryb udzielania zaliczek. Do zarządzenia dołączony jest wykaz dopuszczalnej wysokości zaliczek dla poszczególnych kategorii przedsiębiorstw budowlano-montażowych.

Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 25 marca 1952 r. zmieniające zarządzenie z dnia 13 października 1951 r. w sprawie udokumentowania operacji kasowych, przechowywania gotówki i obowiązków kasjerów w przedsiębiorstwach uspołecznionych, działających na zasadach rozrachunku gospodarczego (MP Nr A-28, poz. 414). Zmiany dotyczą wypłat w przedsiębiorstwach mających oddziały (wydziały) oraz stanu pogotowia kasowego (vide PUG Nr 12/42 str. 439).

Uchwała Rady Ministrów z dnia 29 marca 1952 roku w sprawie rozliczeń z budżetem centralnym z tytułu wpłat z zysku i pokrywania strat państwowych przedsiębiorstw i banków (MP Nr A-29, poz. 422) zawiera przepisy dotyczące zasad odprowadzania na rachunek rozliczeń wpłat z zysków i pokrywania strat, zasad przeprowadzania roz-

liczeń z budżetem przez jednostki centralne oraz przedsiębiorstwa rozliczające się z budżetem bezpośrednio, rozliczeń banków oraz sprawozdawczości i kontroli (vide PUG Nr 6/24 str. 151).

Uchwała Rady Ministrów z dnia 29 marca 1952 roku w sprawie rozliczeń z budżetami terenowymi z tytułu wpłat z zysku i pokrywania strat państwowych przedsiębiorstw podlegających władzom terenowym (MP Nr A-29, poz. 423) zawiera przepisy dotyczące obowiązku wpłat z zysku i zasad odprowadzania tych wpłat do budżetów, zasad pokrywania strat oraz sprawozdawczości i kontroli w tym zakresie (vide PUG Nr 11/29 str. 308).

Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 25 marca 1952 r. w sprawie kolejności pokrywania płatności przedsiębiorstw wykonawstwa inwestycyjnego w przypadku braku środków na rachunku płatnika (MP Nr A-29, poz. 427) ustala następującą kolejność: 1) zaliczki materiałowe dla podwykonawców, 2) faktury podwykonawców za wykonane przez nich roboty i 3) pozostałe należności.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 13 marca 1952 r. w sprawie finansowania w 1952 r. niektórych inwestycji pozalimitowych przez banki państwowe (Biul. PKPG Nr 11, poz. 66) nakazuje stosowanie przy wykonywaniu uchwały Rady Ministrów z dnia 24 stycznia 1951 r. (vide PUG Nr 3/33 str. 96 i 97) instrukcji o inwestycjach pozalimitowych (Biul. PKPG z 1951 r. Nr 13, poz. 128).

Zarządzenie Ministra Budownictwa Przemysłowego z dnia 11 stycznia 1952 r. w sprawie zasad i trybu nadawania uprawnień wewnętrznego rozrachunku gospodarczego jednostkom organizacyjnym budownictwa przemysłowego (Biul. Min. Bud. Przem. Nr 1, poz. 6). Temat zarządzenia określony jest w tytule.

PODATKI I DANINY PUBLICZNE

Ustawa z dnia 29 lutego 1952 roku o zmianie dekretu o podatku dochodowym (Dz.U.R.P. nr 12 poz. 71) przynosi zmianę skali wymiaru podatku od dochodu ogólnego i górnej granicy, której podatek nie może przekroczyć.

Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 20 lutego 1952 r. w sprawie zaniechania ustalania zobowiązań podatkowych w podatku od nieruchomości i w podatku od lokali od części budynków, zajmowanych na pokoje gościnne (MP Nr A-21, poz. 256) dotyczy nieruchomości stanowiących własność Państwa i pokoiów zajmowanych przez pracowników jednostek państwowych.

Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 24 marca 1952 r. zmieniające zarządzenie z dnia 6 czerwca 1951 r. w sprawie określenia rodzajów przychodów za świadczenia usług jako podlegających opodatkowaniu według przepisów o podatku od wynagrodzeń (MP Nr A-28, poz. 412). Zmiany dotyczą opodatkowania komiwojażerów (vide PUG Nr 8/38, poz. 291).

Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 24 marca 1952 r. w sprawie umorzenia części należności w podatkach obrotowym i dochodowym osobom zbierającym zamówienia (komiwojażerom), nie podlegającym opodatkowaniu według przepisów o podatku od wynagrodzeń (MP Nr A-28, poz. 413). Temat zarządzenia określony jest w tytule.

Okólnik Ministerstwa Finansów z dnia 29 grudnia 1951 r. w sprawie opodatkowania obrotów piwem butelkowym w browarze (Dz. Urz. Min. Fin. Nr 1, poz. 2) wyjaśnia sposób opodatkowania (vide PUG Nr 7/37 str. 258).

Okólnik Ministerstwa Finansów z dnia 8 stycznia 1952 r. w sprawie wykładni niektórych przepisów dekretu o zobowiązaniach podatkowych (Dz. Urz. Min. Fin. Nr 1, poz. 3). Temat okólnika określony jest w tytule (vide PUG Nr 12/30 str. 345).

Okólnik Ministerstwa Finansów z dnia 24 stycznia 1952 r. w sprawie terminu założenia ksiąg podatkowych na 1952 r. (Dz. Urz. Min. Fin. Nr 1, poz. 5) dotyczy przypadków braku w sprzedaży formularzy odnośnych ksiąg.

Okólnik Ministerstwa Finansów z dnia 23 stycznia 1952 r. w sprawie wykładni (II) niektórych przepisów ustawy o podatkach terenowych (Dz. Urz. Min. Fin. Nr 2, poz. 47). Są to drugie wyjaśnienia tej ustawy (vide PUG Nr 5/35 str. 174 i Nr 9/39 str. 340).

Okólnik Ministerstwa Finansów z dnia 25 stycznia 1952 r. w sprawie ustalenia wpłat miesięcznych na podatki dochodowy od spółdzielczości (Dz. Urz. Min. Fin. Nr 3, poz. 8) wyjaśnia przepisy uchwały Rady Ministrów z dnia 10 lutego 1951 r. o podatku dochodowym od spółdzielczości (vide PUG Nr 4/34 str. 134).

Okólnik Ministerstwa Finansów z dnia 30 stycznia 1952 r. w sprawie opodatkowania obrotów, osiągniętych przez zakłady gastronomiczne ze sprzedaży piwa oraz wód gazowych i mineralnych (Dz. Urz. Min. Fin. Nr 3, poz. 9) wyjaśnia sposób obliczania tego podatku zgodnie z zasadami kalkulacji zysków (vide PUG Nr 6/36 str. 216).

Okólnik Ministerstwa Finansów z dnia 8 lutego 1952 r. w sprawie udokumentowania towarów i półwyrobów, pozostających w obrocie handlowym a przewożonym z Central Handlowych: Przemysłu Metalowego, Przemysłu Metalu Nieżelaznych, Przemysłu Elektrotechnicznego oraz Żelaza i Stali (Dz. Urz. Min. Fin. Nr 3, poz. 10). Temat okólnika określony jest w tytule.

Okólnik Ministerstwa Finansów z dnia 13 lutego 1952 r. w sprawie opodatkowania usług młynów gospodarczych, piekarń spółdzielczych oraz polegających na pracy fizycznej (Dz. Urz. Min. Fin. Nr 3, poz. 11) wyjaśnia przepisy uchwały Rady Ministrów z dnia 3 lutego 1951 r. w sprawie podatku od operacji nietowarowych jednostek gospodarki uspołecznionej (vide PUG Nr 4/34 str. 139).

Okólnik Ministerstwa Finansów z dnia 22 lutego 1952 r. w sprawie składania deklaracji na podatek od wynagrodzeń przez jednostki podległe Ministerstwu Obrony Narodowej, Ministerstwu Bezpieczeństwa Publicznego i Głównej Komendzie PO „Służba Polsce” (Dz. Urz. Min. Fin. Nr 3, poz. 12) wyjaśnia przepisy rozporządzenia wykonawczego do dekretu o zobowiązaniach podatkowych (vide PUG Nr 11/41 str. 411).

Okólnik Ministerstwa Finansów z dnia 25 lutego 1952 r. w sprawie zamknięcia ksiąg bierczych za rok 1951. (Dz. Urz. Min. Fin. Nr 3, poz. 13) zawiera zasady i wskazówki zamykania tych ksiąg.

Patrz: „Sprawozdawczość i Statystyka” — przesyłanie danych Głównemu Urzędowi Statystycznemu przez organa finansowe.

FUNDUSZE

Ustawa z dnia 29 lutego 1952 r. o zmianie ustawy o obowiązku społecznego oszczędzania (Dz.U.R.P. nr 12 poz. 72) uchyla przepisy ustawy z dnia 30 stycznia 1948 r. o obowiązku społecznego oszczędzania (Dz.U.R.P. z 1948 r. nr 10 poz. 74 z późniejszymi zmianami) dotyczące ustalania i poboru wkładów (składek) oszczędnościowych funduszy A, B i D Społecznego Funduszu Oszczędnościowego. Przepisy te stosuje się jednak w odniesieniu do funduszy A i D do dochodów osiągniętych do 31 grudnia 1951 r. i w odniesieniu do funduszu B do ustaleń wkładów oszczędnościowych opartych o wymiar podatku gruntowego za czas do roku podatkowego 1951 włącznie.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG i Ministra Finansów z dnia 20 marca 1952 r. w sprawie Funduszu Wyrównawczego dla rozliczeń pomiędzy państwowymi przedsiębiorstwami handlowymi a spółdzielniami CRS „Samopomoc Chłopska” (Biul. PKPG Nr 12, poz. 75) przedłuża moc obowiązującą zarządzenia z dnia 30 grudnia 1950 r. (vide PUG Nr 4/34 str. 134 i Nr 11/41 str. 412) oraz wprowadza w nim zmiany dotyczące rabatów detalicznych niektórych central handlowych.

PRACA

Uchwała Prezydium Rządu z dnia 16 lutego 1952 roku w sprawie pogłębienia współpracy organów administracji gospodarczej ze związkami zawodowymi w zakresie rozwijania socjalistycznego przedsiębiorstwa pracy (MP Nr A-21, poz. 253) określa obowiązki w tym zakresie kierowników jednostek gospodarki uspołecznionej i zarządców związków zawodowych.

Uchwała Prezydium Rządu z dnia 1 marca 1952 roku w sprawie ograniczenia pracy zarobkowej studentów szkół wyższych (MP Nr A-22, poz. 283) wprowadza z dniem 1 października 1952 r. zakaz pracy zarobkowej studentów bez zezwolenia dziekana lub właściwego ministra. Zezwolenie może być udzielone tylko w wyjątkowych określonych uchwałą przypadkach. Zatrudnieni w chwili wej-

ścia w życie studenci powinni przedstawić odnośne zezwolenia w terminie do dnia 30 czerwca 1952 r.

Pismo okólnie Prezesa Rady Ministrów z dnia 10 marca 1952 r. w sprawie zwolnień do lekarzy w godzinach pracy (MP Nr A-24, poz. 309) określa, w jakich przypadkach dopuszczalne jest zwolnienie pracownika z pracy celem udania się do lekarza oraz jakie druki powinny być przy tym stosowane. Do pisma dołączone są wzory tych druków.

Zarządzenie Ministra Górnictwa z dnia 23 lutego 1952 r. w sprawie przedłużenia mocy obowiązującej zarządzenia Ministra Górnictwa z dnia 12 czerwca 1950 r. w sprawie dopuszczenia niektórych osób do wykonywania czynności pomocnika (asystenta) mierniczego górniczego (MP Nr A-25, poz. 323) przedłuża moc tego zarządzenia do dnia 30 września 1952 r. (vide PUG Nr 8/26 str. 210).

Okólnik Ministra Budownictwa Przemysłowego z dnia 15 stycznia 1952 r. w sprawie zasad pracy radców prawnych w budownictwie przemysłowym (Biul. Min. Bud. Przem. Nr 2, poz. 13) wprowadza dołączoną do niego instrukcję, która reguluje zakres obowiązków radców prawnych w jednostkach podległych Ministrowi Budownictwa Przemysłowego, warunki ich pracy oraz sposób zawierania umów z radcami prawnymi. Do instrukcji dołączone są wzory umów.

Patrz: „Planowanie” — planowanie zapotrzebowania na dodatkową siłę roboczą,

„Finanse” — finansowanie wydatków na współzawodnictwo pracy,

— finansowanie wydatków na propagandę metod pracy oraz osiągnięć przodowników i racjonalizatorów,

„Oświata i Nauka” — komisje przydziału pracy dla absolwentów.

WYNALAZCZOŚĆ I RACJONALIZATORSTWO

Pismo okólnie Przewodniczącego PKPG z dnia 20 marca 1952 r. w sprawie niepracowniczych wynalazków i wzorów użytkowych, mających znaczenie dla gospodarki narodowej (Biul. PKPG Nr 11, poz. 71) wyjaśnia zarządzenie z dnia 8 sierpnia 1951 r. w sprawie wykorzystania opatentowanych wynalazków (vide PUG Nr 10/40 str. 371) w odniesieniu do przypadku, gdy jednostka gospodarki uspołecznionej poweźmie wiadomość o zgłaszanym wynalazku lub wzorze użytkowym.

Patrz: „Finanse” — sfinansowanie wydatków na współzawodnictwo pracy.

PŁACE

Uchwała Prezydium Rządu z dnia 1 marca 1952 roku w sprawie zmiany systemu płac w państwowych biurach projektów (MP Nr A-22, poz. 284) wprowadza w biurach projektów system płacy czasowo-premiowy dla pracowników wykonujących prace projektów oraz system akordowo-premiowy dla kreślarzy i innych pracowników pomocniczych. Tabelę szeregowań ustali Przewodniczący PKPG. Uchwała określa również, w jakich przypadkach mogą być stosowane wyjątki od powyższych zasad.

Uchwała Prezydium Rządu z dnia 8 marca 1952 roku w sprawie pokrycia w 1952 r. ze środków budżetowych wydatków na nagrody indywidualne przyznawane przez kierowników naczelnych organów administracji państwowej (MP Nr A-25, poz. 315) określa, jakim pracownikom i za jakie osiągnięcia mogą być przyznawane nagrody, wysokość maksymalną nagród w stosunku do uposażenia oraz tryb przyznawania nagród.

Uchwała Rady Ministrów z dnia 20 lutego 1952 r. zmieniająca uchwałę Rady Ministrów w sprawie przyznawania niektórym kategoriom pracowników państwowych dodatków, uzasadnionych specjalnymi kwalifikacjami i warunkami służby (MP Nr A-27, poz. 339). Zmiany dotyczą wysokości dodatków specjalnych (vide PUG Nr 4/34 str. 135 i Nr 12/42 str. 441).

Zarządzenie Ministra Państwowych Gospodarstw Rolnych z dnia 14 lutego 1952 r. w sprawie wynagrodzenia przedszkolank (Biul. Min. PGR Nr 7-8, poz. 44) reguluje wysokość zasadniczego uposażenia przedszkolank w przedszkolach w Państwowych Gospodarstwach Rolnych oraz dodatków i ryczałtu za pracę w godzinach nadliczbowych.

Zarządzenie Ministra Przemysłu Drobego i Rzemiosła z dnia 18 lutego 1952 r. w sprawie wynagrodzeń bieżą-

cych członków spółdzielni pracy (Dz. Urz. Min. Prz. Dr. i Rz. Nr 6, poz. 32) reguluje wysokość wynagrodzenia poszczególnych kategorii członków spółdzielni pracy oraz poszczególnych kategorii spółdzielni. Do zarządzenia dołączone są tabele wynagrodzeń.

INWESTYCJE

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 20 marca 1952 r. w sprawie utworzenia Głównej Komisji Oceny Projektów Inwestycyjnych przy Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego (Biul. PKPG Nr 12, poz. 74) określa zakres działania i organizację tej Komisji.

Zarządzenie Ministra Państwowych Gospodarstw Rolnych z dnia 7 marca 1952 r. w sprawie uzyskania oszczędności na etapie projektowania i wykonawstwa dla robót prowadzonych z Planu Inwestycyjnego i Planu Kapitałowych Remontów (Biul. Min. PGR Nr 10, poz. 64) określa wysokość oszczędności podlegających wygospodarowaniu i wprowadza dołączoną do niego instrukcję, która reguluje sposób wygospodarowania oszczędności.

Patrz: „Finanse” — finansowanie inwestycji pozalimitowanych,

— kolejność pokrywania płatności przedsiębiorstw wykonawstwa inwestycyjnego,

„Sprawozdawczość i Statystyka” — sprawozdawczość inwestycyjna,

„Organizacja Przedsiębiorstw Państwowych” — działalność SOWI.

GOSPODARKA NIERUCHOMOŚCIAMI

Uchwała Prezydium Rządu z dnia 8 marca 1952 roku w sprawie zarządu nieruchomości państwowych zbudnych do wykonania zadań planowych dotychczasowych użytkowników (MP Nr A-25, poz. 313) zezwala władzom naczelny, które zgodnie z uchwałą Prezydium Rządu z dn. 27 września 1950 r. w sprawie likwidacji jednostek ogólnego zarządu nieruchomości państwowych (vide PUG Nr 11/29 str. 306) wykonywały zarząd nieruchomościami państwowymi bezpośrednio bądź przez podległe jednostki do przekazania tego zarządu Ministrowi Gospodarki Komunalnej.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 20 marca 1952 r. w sprawie określenia wartości szklarni i okien inspektowych jako składników nieruchomości nabywanych w celu realizacji narodowych planów gospodarczych (MP Nr A-28, poz. 411) określa sposób obliczania tych wartości (vide PUG Nr 7/25 str. 165 i Nr 1/31 str. 29).

Pismo okólne Ministerstwa Budownictwa Przemysłowego z dnia 7 stycznia 1952 r. w sprawie przekazywania nieruchomości na podstawie dekretu z dnia 26 kwietnia 1949 r. (Biul. Min. Bud. Przem. Nr 1, poz. 10) zwraca uwagę na konieczność dołączania opinii dotychczasowego posiadacza nieruchomości do wniosku o przekazanie nieruchomości.

Patrz: „Inwestycje” — przekazywanie, nabywanie i zajmowanie terenów pod budowę obiektów inwestycyjnych.

GOSPODARKA LOKALAMI I NAJEM

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 marca 1952 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie mieszkań służbowych i mieszkań pracowniczych (Dz.U.R.P. nr 13 poz. 85) wprowadza do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 21 czerwca 1950 r. w sprawie mieszkań służbowych i mieszkań pracowniczych (Dz.U.R.P. nr 28 poz. 257 i 457 oraz z 1951 nr 2 poz. 7) uzupełnienie, dotyczące przeznaczenia na mieszkania służbowe względnie uznania za mieszkania służbowe, lokali mieszkalnych, znajdujących się w budynkach położonych w obrębie państwowego gospodarstwa rolnych, hodowlanych, ogrodniczych i rybnych oraz w obrębie przedsiębiorstw państwowego gospodarstwa leśnego z wyjątkiem zakładów przemysłu leśnego. Jednocześnie reguluje się sprawę opróżniania tych lokali przez osoby nie będące pracownikami tych przedsiębiorstw i gospodarstw lub przez członków rodzin osób zmarłych w czasie trwania stosunku pracy z tymi przedsiębiorstwami i gospodarstwami. (vide PUG Nr 3/33 str. 103).

UBEZPIECZENIA SPOŁECZNE

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 marca 1952 r. w sprawie zaopatrzenia dla byłych właścicieli i dzierżawców aptek przejętych na własność Państwa (Dz.U.R.P. nr 15 poz. 92) przyznaje tym osobom rentę pieniężną i świadczenia z zakresu opieki leczniczej, jeżeli były one niezdolne do zarobkowania w dniu 8 stycznia 1951 r. Zaopatrzenia przewidziane w niniejszym rozporządzeniu przyznaje Zakład Ubezpieczeń Społecznych. Wysokość renty ustala rozporządzenie, zakres opieki leczniczej określa się na zasadach obowiązujących w stosunku do osób pobierających zaopatrzenie emerytalne lub rentę (vide PUG Nr 3/33 str. 104).

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 25 marca 1951 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wyznaczenia władz powołanych do przyjmowania roszczeń i ustalania warunków do zaopatrzenia inwalidzkiego (Dz.U.R.P. nr 16 poz. 98) dotyczy zmian w składzie inwalidzkiej komisji rewizyjno-leczniczej i inwalidzkiej komisji odwoławczej, o których mowa w § 4 i 5 nowelizowanego rozporządzenia z dnia 19 grudnia 1950 roku. (Dz.U.R.P. z 1951 r. nr 3 poz. 21) (vide PUG Nr 3/33 str. 103).

Zarządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 20 marca 1952 r. w sprawie rejestracji spóźnionych roszczeń o zaopatrzenie inwalidzkie (MP Nr A-28, poz. 416) określa właściwość władz w tych sprawach, okoliczności uzasadniające spóźnione zgłoszenie oraz tryb postępowania (patrz wyżej).

Zarządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 22 marca 1952 r. w sprawie zawieszenia wypłaty zasiłków (dodatków) rodzinnych na stypendystów szkół wyższych (MP Nr A-28, poz. 417). Temat zarządzenia określony jest w tytule.

Patrz: „Ceny i taryfy” — ceny za lekarstwa wydawane ubezpieczonym.

ZDROWIE

Uchwała Prezydium Rządu z dnia 15 marca 1952 r. w sprawie wiosennej akcji sanitarno-porządkowej w 1952 r. (MP Nr A-24, poz. 306). Akcja będzie prowadzona na zasadach obowiązujących w roku ubiegłym. W czasie akcji prowadzona będzie zbiórka odpadków użytkowych na zasadach określonych przez Przewodniczącego PKPG. (MP Nr A-29, poz. 426).

Instrukcja Ministra Zdrowia z dnia 26 lutego 1952 r. w sprawie tymczasowych zasad klasyfikacji i organizacji szpitali obwodowych, powiatowych, miejskich i wojewódzkich (Dz. Urz. Min. Zdrowia Nr 5, poz. 46) klasyfikuje szpitale i podaje kryteria tej klasyfikacji.

Patrz: „Obrót towarowy” — warunki sprzedaży mięsa końskiego.

„Ceny i taryfy” — opłaty za badanie i analizy środków farmaceutycznych,

„Dostawy, Roboty i Usługi” — nabywanie leków pochodzących z zagranicy,

„Praca” — zwolnienia do lekarzy w czasie pracy.

OSWIATA I NAUKA

Uchwała Rady Ministrów z dnia 20 lutego 1952 roku w sprawie państwowego planu stypendialnego dla młodzieży szkół wyższych, podległych Ministrom: Szkolnictwa Wyższego, Oświaty, Zdrowia, Kultury i Sztuki oraz Przewodniczącemu Głównego Komitetu Kultury Fizycznej na okres od dnia 1 stycznia 1952 r. do dnia 31 grudnia 1952 r. (MP Nr A-22, poz. 278) określa wysokość stypendiów dla studentów poszczególnych lat studiów. Do uchwały dołączony jest państwowy plan stypendialny na 1952 r., zestawienie liczbowe studentów, ogólna ilość stypendiów zwyczajnych i częściowych, wysokość stypendiów według kierunków studiów oraz zestawienia ilości stypendiów dla studentów szkół wyższych podległych poszczególnym ministrom.

Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 10 marca 1952 r. w sprawie dostosowania organizacji Geodezyjnego Instytutu Naukowo-Badawczego do przepisów ustawy z dnia 8 stycznia 1951 r. o tworzeniu instytutów naukowo-badawczych dla potrzeb gospodarki narodowej (MP Nr A-26, poz. 348) określa zadania i organizację instytutu.

Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 10 marca 1952 r. w sprawie nadania statutu Geodezyjnemu Instytutowi Naukowo-Badawczemu (MP Nr A-27, poz. 368) — patrz wyżej.

Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 marca 1952 r. zmieniające zarządzenie z dnia 21 stycznia 1952 r. w sprawie czasu trwania, trybu odbywania, planowania oraz zasad opłacania praktyk zawodowych, wakacyjnych i dyplomowych uczniów szkół zawodowych i studentów szkół wyższych (MP Nr A-27, poz. 369 i poz. 370). Zmiana polega na dołączeniu wykazów czasu trwania praktyk zawodowych produkcyjnych w średnich szkołach rolniczych i czasu trwania praktyk zawodowych dla studentów Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej. (vide PUG Nr 3/45, str. 95) oraz studentów szkół podległych Ministrowi Zdrowia.

Zarządzenia Ministra Budownictwa Miast i Osiedli z dn. 9 stycznia 1952 r. w sprawie przystosowania organizacji instytutów naukowych pod nazwą „Instytut Budownictwa Mieszkaniowego oraz „Instytut Urbanistyki i Architektury” do przepisów ustawy z dnia 8 stycznia 1951 r. o tworzeniu instytutów naukowo-badawczych dla potrzeb gospodarki narodowej (MP Nr A-27, poz. 379 i poz. 380). Zarządzenia określają zakres działania i organizację instytutów.

Zarządzenie Ministra Budownictwa Przemysłowego z dnia 2 stycznia 1952 r. w sprawie szkolenia kadr robotniczych w zakładach pracy (Biul. Min. Bud. Przem. Nr 1, poz. 2) zawiera przepisy wykonawcze dla resortu do dekretu z dnia 2 sierpnia 1951 r. (vide PUG Nr 10/40 str. 375).

Zarządzenie Ministra Budownictwa Przemysłowego z dnia 4 stycznia 1952 r. w sprawie ustalenia działalności technikum budowlanych Ministerstwa Budownictwa Przemysłowego (Biul. Min. Bud. Przem. Nr 1, poz. 3). Do zarządzenia dołączony jest wykaz technikum.

Zarządzenie Ministra Przemysłu Drobного i Rzemiosła z dnia 15 marca 1952 r. w sprawie powołania oraz zakresu działania komisji przydziału pracy dla absolwentów (Dz. Urz. Min. Prz. Dr. i Rz. Nr 8, poz. 44) określa skład i kompetencje tych komisji.

SPÓŁDZIELCZOŚĆ

Zarządzenie Ministra Gospodarki Komunalnej z dnia 18 lutego 1952 r. w sprawie przekazania niektórych hoteli spółdzielczych prezydentom miejskich rad narodowych (MP Nr A-27, poz. 373) określa hotele, które podlegają przekazaniu.

Pismo okólne Ministerstwa Przemysłu Drobного i Rzemiosła z dnia 5 marca 1952 r. w sprawie produktywizacji cyganów w ramach spółdzielczości pracy (Dz. Urz. Min. Prz. Dr. i Rz. Nr 7, poz. 42) zawiera wytyczne do akcji zatrudniania cyganów w ramach spółdzielczości pracy.

Patrz: „Finanse” — gospodarka finansowa spółdzielni produkcyjnych,

„Płace” — wynagrodzenie bieżące członków spółdzielni pracy.

GOSPODARKA MAJĄTKIEM PAŃSTWOWYM

Uchwała Prezydium Rządu z dnia 20 lutego 1952 roku w sprawie sprzedaży pojazdów samochodowych pochodzących z akcji przekazywania remanentów motoryzacyjnych (MP Nr A-21, poz. 254) określa pierwszeństwo przy sprzedaży nabytych w czasie tej akcji samochodów (vide PUG Nr 1/31 str. 24 i Nr 4/46 str. 127).

Uchwała Prezydium Rządu z dnia 1 marca 1952 roku w sprawie trybu rozdzielnictwa pojazdów samochodowych (MP Nr A-23, poz. 297) określa zasady i tryb rozdziału tych pojazdów. Traci moc uchwała Rady Ministrów z dnia 9 września 1949 r. w sprawie trybu ustalania etatów samochodowych dla urzędów i instytucji państwowych (vide PUG Nr 11/17 str. 228).

Zarządzenie Ministra Zdrowia z dnia 25 lutego 1952 r. w sprawie przekazania prezydentom wojewódzkich rad narodowych uprawnień w zakresie umarzania niektórych prywatno-prawnych wierzytelności państwowych (MP Nr A-22, poz. 289). Temat zarządzenia określony jest w tytule (vide PUG Nr 3/33 str. 107 i Nr 2/44 str. 66).

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 3 marca 1952 r. zmieniające zarządzenie z dnia 16 stycznia 1951 r. w sprawie trybu przekazywania i sposobu wyceny nadmiernych remanentów motoryzacyjnych (MP Nr A-25,

poz. 319) wprowadza w tym zarządzeniu (vide PUG Nr 4/34 str. 138) zmiany dotyczące przejęcia kompetencji Spółnoty Pracy przez Centralę Spółdzielni Transportu (vide PUG Nr 1/31 str. 24 i Nr 4/44 str. 127).

SPRAWOZDAWCZOŚĆ I STATYSTYKA

Uchwała Prezydium Rządu z dnia 22 marca 1952 roku w sprawie programu prac statystyczno-sprawozdawczych (MP Nr A-28, poz. 410) ustala, w jakich dziedzinach prowadzona będzie statystyka, tryb zatwierdzania instrukcji i formularzy statystycznych oraz sposób zbierania i przekazywania zebranych danych.

Okólnik Ministerstwa Finansów z dnia 18 grudnia 1951 r. w sprawie zaprzestania przysyłania Głównemu Urzędowi Statystycznemu odbitek rejestru wymiarowego podatku obrotowego i dochodowego (Dz. Urz. Min. Fin. Nr 1, poz. 1). Temat okólnika określony jest w tytule.

Okólnik Ministerstwa Finansów z dnia 18 stycznia 1952 r. w sprawie sporządzania kart statystycznych przez organa finansowe (Dz. Urz. Min. Fin. Nr. 1, poz. 4) wprowadza obowiązek wypełniania przez organa finansowe „kart statystycznych” i określa sposób wypełniania tych kart.

Instrukcja Ministra Finansów z dnia 9 lutego 1952 r. w sprawie sprawozdawczości inwestycyjnej odnośnie inwestycji Ministerstwa Finansów, zamieszczonych w Planie Inwestycyjnym na 1952 r. (Dz. Urz. Min. Fin. Nr 3, poz. 7) określa obowiązki inwestorów resortu Finansów w tym zakresie.

Zarządzenie Ministra Przemysłu Drobного i Rzemiosła z dnia 23 lutego 1952 r. w sprawie sprawozdawczości inwestycyjnej na rok 1952 (Dz. Urz. Min. Prz. Dr. i Rz. Nr 7, poz. 33) określa obowiązki inwestorów resortu w tym zakresie. Do zarządzenia dołączone są wskazówki odnośnie wypełniania formularzy.

ORGANIZACJA PRZEDSIĘBIORSTW PAŃSTWOWYCH

Zarządzenie Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego i Ministra Finansów z dnia 15 lutego 1952 r. w sprawie działalności samodzielnych oddziałów wykonawstwa inwestycyjnego (SOWI) — (MP Nr A-25, poz. 318) określa zasady działalności tych komórek i źródła finansowania tej działalności. (vide PUG Nr 3/45 str. 96).

Zarządzenie Ministra Gospodarki Komunalnej z dnia 13 lutego 1952 r. w sprawie przekazania prezydentom wojewódzkich rad narodowych uprawnień w zakresie wyrażania zgody na powoływanie i odwoływanie dyrektorów i ich zastępców niektórych przedsiębiorstw gospodarki komunalnej (MP Nr A-25, poz. 320). Temat zarządzenia określony jest w tytule.

Zarządzenie Ministra Budownictwa Miast i Osiedli z dn. 11 marca 1952 r. w sprawie przekazania prezydentom wojewódzkich rad narodowych niektórych uprawnień w stosunku do budowlanych przedsiębiorstw powiatowych (MP Nr A-29, poz. 435) przekazuje uprawnienia w zakresie przydzielania środków potrzebnych do wykonywania zadań planowych.

Instrukcja Ministra Budownictwa Miast i Osiedli z dn. 11 marca 1952 r. w sprawie kompetencji organów nadzoru i kierownictwa budowlanych przedsiębiorstw powiatowych (MP Nr A-29, poz. 439) zawiera przepisy dotyczące tworzenia tych przedsiębiorstw, sprawowania nad nimi nadzoru, a w szczególności kompetencji Zarządu Budowlanych Przedsiębiorstw Powiatowych (vide PUG Nr 6/36 str. 219).

Pismo okólne PKPG z dnia 3 marca 1952 r. w sprawie uzasadniania projektów zmian organizacyjnych (Biul. PKPG Nr 10, poz. 64) zwraca uwagę na konieczność uzasadniania przysyłanych do PKPG projektów zmian organizacyjnych oraz podaje wzory niektórych zarządzeń dotyczących tych zmian.

ORGANIZACJA URZĘDÓW

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 marca 1952 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie zakresu działania władz naczelnych w dziedzinie budownictwa (Dz.U.R.P. nr 16 poz. 96) uzupełnia rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 grudnia 1950 r. w sprawie zakresu działania władz naczelnych w dziedzinie budownictwa (Dz.U.R.P. nr 58 poz. 529) przepisem, stanowiącym, że sprawy robót

w zakresie budownictwa wodno-melioracyjnego dla potrzeb rolnictwa i ochrony przed powodzią — z wyjątkiem budowy wielkich zbiorników retencyjnych, należące do zakresu działania Ministra Budownictwa Przemysłowego — należą do właściwości Ministra Rolnictwa (vide PUG Nr 2/32 str. 62).

Rozporządzenie Ministra Leśnictwa z dnia 17 marca 1952 r. w sprawie zakresu działania i organizacji wojewódzkich komitetów ochrony przyrody (Dz.U.R.P. nr 16 poz. 99) określa terytorialny i rzeczowy zakres działania komitetu, jego skład i funkcje prezydium komitetu jako jego organu wykonawczego oraz tryb odbywania posiedzeń i podejmowanie uchwał przez komitet lub jego prezydium.

Uchwała Rady Ministrów z dnia 20 lutego 1952 roku o zmianie Instrukcji Nr 8 w sprawie organizacji wewnętrznej i etatów wydziałów prezydiów rad narodowych (MP Nr A-21, poz. 252). Zmiany dotyczą wydziałów komunikacji drogowej (vide PUG Nr 3/45 str. 97).

Uchwała Rady Ministrów z dnia 1 marca 1952 r. o zmianie Instrukcji Nr 3 w sprawie tworzenia wydziałów i referatów prezydiów rad narodowych (MP Nr A-22, poz. 279) (vide PUG Nr 7/25 str. 184, Nr 10/282 Nr 11/29 str. 309, Nr 8/38 str. 295, Nr 10/40 str. 378, Nr 12/42 str. 443, Nr 1/43 str. 19, Nr 3/45 str. 97, Nr 4/46 str. 127).

Uchwała Rady Ministrów z dnia 1 marca 1952 roku o zmianie Instrukcji Nr 8 w sprawie organizacji wewnętrznej i etatów wydziałów prezydiów rad narodowych (MP Nr A-22, poz. 280). — (vide PUG Nr 3/45 str. 97 oraz patrz wyżej).

Zmiany dotyczą wydziałów i oddziałów kultury.

Uchwała Rady Ministrów z dnia 1 marca 1952 roku w sprawie zmiany tymczasowej struktury organizacyjnej Ministerstwa Państwowych Gospodarstw Rolnych (MP Nr A-22, poz. 281). Zmiany dotyczą przede wszystkim Centralnego Zarządu Górzeli Rolniczych i Departamentu Budownictwa (vide PUG Nr 8/38 str. 294, Nr 3/45 str. 97).

Uchwała Prezydium Rządu z dnia 1 marca 1952 roku zmieniająca uchwałę Prezydium Rządu z dnia 3 lutego 1951 r. w sprawie utworzenia Biura do Spraw Gospodarki Paliwami Stałymi (MP Nr A-22, poz. 282). Zmiany dotyczą kompetencji Biura w zakresie opracowywania norm zużycia paliwa (vide PUG Nr 4/34 str. 137).

Zarządzenie Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 1 lutego 1952 r. w sprawie przemianowania i włączenia b. archiwów miejskich do archiwów państwowych (MP Nr A-23, poz. 301) wymienia archiwa, które podlegają włączeniu.

Uchwała Rady Ministrów z dnia 8 marca 1952 roku w sprawie tymczasowego statutu organizacyjnego Ministerstwa Energetyki (MP Nr A-25, poz. 310). Dołączony do uchwały statut zawiera podział Ministerstwa na departamenty i zarządy oraz podział departamentów na wydziały.

Uchwała Rady Ministrów z dnia 8 marca 1952 roku w sprawie zmiany tymczasowego statutu organizacyjnego Ministerstwa Żeglugi (MP Nr A-25, poz. 311). Zmiany dotyczą Departamentów Produkcji i Techniki oraz zarządów Polityczno-Wychowawczego i Szkolenia Zawodowego (vide PUG Nr 7/37 str. 262).

Uchwała Prezydium Rządu z dnia 8 marca 1952 roku w sprawie utworzenia w Ministerstwie Handlu Wewnętrznego Centralnego Zarządu Miejskiego Handlu Mięsem (MP Nr A-25, poz. 316) określa zakres działania tego Centralnego Zarządu.

Uchwała Prezydium Rządu z dnia 8 marca 1952 roku w sprawie utworzenia w Ministerstwie Handlu Wewnętrznego Centralnego Zarządu Handlu Artykułami Kolonialnymi i Delikatesami (MP Nr A-25, poz. 317) określa zakres działania tego Centralnego Zarządu.

Uchwała Rady Ministrów z dnia 8 marca 1952 roku o zmianie Instrukcji Nr 2 w sprawie składu, podziału pracy i trybu działania prezydiów rad narodowych (MP Nr A-26, poz. 340) — (vide PUG Nr 7/25 str. 184, Nr 10/28 str. 282, Nr 11/29 str. 309, Nr 1/31 str. 31, Nr 3/33 str. 106, Nr 4/34 str. 179, Nr 7/37 str. 262, Nr 8/38 str. 295, Nr 10/40 str. 378, Nr 12/42 str. 443 i Nr 4/46 str. 127).

Uchwała Rady Ministrów z dnia 8 marca 1952 roku o zmianie Instrukcji Nr 8 w sprawie organizacji wew-

nętrznej i etatów wydziałów prezydiów rad narodowych (MP Nr A-26, poz. 342) — (patrz wyżej).

Uchwała Rady Ministrów z dnia 8 marca 1952 r. zmieniająca Instrukcję Nr 3 w sprawie tworzenia wydziałów i referatów prezydiów rad narodowych (MP Nr A-26, poz. 343) — (patrz wyżej).

Zmiany dotyczą wydziałów i referatów turystyki.

Uchwała Rady Ministrów z dnia 8 marca 1952 roku w sprawie organizacji turystyki (MP Nr A-26, poz. 341) tworzy przy Prezesie Rady Ministrów Komitet dla Spraw Turystyki oraz przewiduje utworzenie komórek turystyki w Ministerstwach Kolei i Żeglugi oraz organizacjach społecznych, natomiast znosi dotychczasowe Biuro Turystyki w Ministerstwie Kolei (vide PUG Nr 5/35 str. 179, Nr 3/45 str. 97 i Nr 4/46 str. 127).

Uchwała Rady Ministrów z dnia 8 marca 1952 roku o zmianie Instrukcji Nr 3 w sprawie tworzenia wydziałów i referatów prezydiów rad narodowych (MP Nr A-26, poz. 344) — (patrz wyżej).

Uchwała Rady Ministrów z dnia 8 marca 1952 roku o zmianie Instrukcji Nr 2 w sprawie składu, podziału pracy i trybu działania prezydiów rad narodowych (MP Nr A-26, poz. 345) — (patrz wyżej).

Uchwała Rady Ministrów z dnia 8 marca 1952 roku o zmianie Instrukcji Nr 8 w sprawie organizacji wewnętrznej i etatów wydziałów prezydiów rad narodowych (MP Nr A-26, poz. 346) — (patrz wyżej).

Zmiany dotyczą wydziałów przemysłu materiałów budowlanych.

Uchwała Rady Ministrów z dnia 15 marca 1952 roku w sprawie tymczasowego statutu organizacyjnego Ministerstwa Sprawiedliwości (MP Nr A-26, poz. 347). Dołączony do uchwały statut zawiera podział Ministerstwa na departamenty.

Uchwała Rady Ministrów z dnia 22 marca 1952 roku w sprawie tymczasowego statutu organizacyjnego Ministerstwa Hutnictwa (MP Nr A-28, poz. 407). Dołączony do uchwały statut zawiera podział Ministerstwa na departamenty.

Uchwała Rady Ministrów z dnia 22 marca 1952 roku w sprawie tymczasowego statutu organizacyjnego Ministerstwa Przemysłu Maszynowego (MP Nr A-28, poz. 408). Dołączony do uchwały statut zawiera podział Ministerstwa na departamenty. Traci moc uchwała w sprawie tymczasowej organizacji Ministerstwa Przemysłu Ciężkiego (vide PUG Nr 2/32 str. 62 i Nr 4/34 str. 137).

Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 15 marca 1952 r. w sprawie określenia jednostek budżetowych, w których powołani zostają główni i starsi księgowi (MP Nr A-29, poz. 425) ustanawia stanowiska głównych i starszych księgowych w wydziałach i referatach ogólnogospodarczych prezydiów miejskich, powiatowych i wojewódzkich rad narodowych (vide PUG Nr 4/34 str. 137).

ARBITRAŻ PAŃSTWOWY

Instrukcja Ministerstwa Państwowych Gospodarstw Rolnych z dnia 6 marca 1952 r. o trybie dochodzenia roszczeń w drodze państwowego arbitrażu gospodarczego i o postępowaniu przed komisjami arbitrażowymi (Biul. Min. PGR Nr 64, poz. 65) wyjaśnia niektóre przepisy o postępowaniu przed komisjami arbitrażowymi, a w szczególności wyjaśnia, jak powinien być zredagowany wniosek do komisji arbitrażowej, kiedy roszczenie staje się wymagalne, wysokość opłat arbitrażowych oraz tryb przeprowadzania egzekucji.

ROZNE

Zarządzenie Ministra Gospodarki Komunalnej z dnia 29 lutego 1952 r. w sprawie sposobu powoływania i trybu postępowania komisji przeciwpożarowych (MP Nr A-22, poz. 285). Temat zarządzenia określony jest w tytule (vide PUG Nr 1/43 str. 20).

Okólnik Przewodniczącego PKPG z dnia 13 marca 1952 r. w sprawie regeneracji kalki maszynowej (Biul. PKPG Nr 11, poz. 70) nakazuje regenerację kalki maszynowej we wszystkich jednostkach biurowych oraz wskazuje sposób regeneracji.

Przepisy inwestycyjne na rok 1952

(uzupełnienie zestawienia zamieszczonego w Nr 1/43, Nr 3/45 i Nr 4/46 „PUG“ z 1952 r.)

Do części II — PLANOWANIE INWESTYCJI

Przepisy w zakresie projektowania

Zarządzenie Nr 171 Ministra Budownictwa Przemysłowego z dnia 28 listopada 1951 r. w sprawie zakresu stosowania uproszczeń dokumentacji technicznej dla inwestycji własnych jednostek organizacyjnych budownictwa przemysłowego na etapie projektu wstępnego (Biul. Min. Bud. Przem. Nr 6/51 poz. 50):

Powyższe zarządzenie wydane zostało na podstawie instrukcji PKPG Nr 20 o zasadach sporządzania i zatwierdzania dokumentacji technicznej dla inwestycji i stanowi rozszerzenie zasad uproszczenia dokumentacji technicznej, zawartych w zarządzeniu Ministra Budownictwa Przemysłowego Nr 99 z dnia 9 lipca 1951 r.

Do zarządzenia załączono wyliczenia zakresu projektu wstępnego dla obiektów budownictwa przemysłowego oraz dla obiektów budownictwa ogólnego.

Zarządzenie Nr 144 Ministra Budownictwa Miast i Osiedli z dn. 13 grudnia 1951 r. w sprawie sporządzania dokumentacji organizacyjnej budów (Dz. Urz. Min. Bud. M. i O. Nr 16/51 poz. 151).

Zarządzenie ma na celu wprowadzenie do wykonawstwa inwestycyjnego wyższych form organizacji budów, zapewniających wykorzystanie postępu technicznego w budownictwie dla planowego zwiększenia wydajności pracy i obniżenia kosztów produkcji.

Do zarządzenia załączono „Ogólne wytyczne techniczne, określające zakres i formę dokumentacji organizacyjnej budów wykonywanych przez przedsiębiorstwa podległe Ministrowi Bud. Miast i Osiedli”.

Zarządzenie Nr 7 Ministra Budownictwa Miast i Osiedli z dnia 26 stycznia 1952 r. w sprawie usprawnienia prac w zakresie opracowania i zatwierdzania dokumentacji technicznej (Dz. Urz. Min. Bud. M. i O. Nr 2 poz. 18):

Zarządzenie ma na celu usprawnienie i skrócenie okresów opracowywania i zatwierdzania dokumentacji technicznej. Załącznik do zarządzenia zawiera zestawienie zarządzeń i pism okólnych PKPG, regulujących sprawę dokumentacji technicznej.

Zarządzenie Ministra Budownictwa Miast i Osiedli z dnia 15 marca 1952 w sprawie zatwierdzania projektów szkicowych budowli nie stanowiących elementu zasadniczego rozwiązania urbanistyczno-architektonicznego (Mon. Pol. Nr A-29 poz. 436).

Jest to zarządzenie wykonawcze do uchwały Nr 817 Prezydium Rządu z dnia 1 grudnia 1951 r. w sprawie zatwierdzania projektów urbanistycznych i architektonicznych (Mon. Pol. Nr A-102 poz. 1481). Ustala ono kompetencje do zatwierdzania projektów szkicowych i uchyla szereg przepisów dotychczas obowiązujących w tym przedmiocie.

Zarządzenie Ministra Budownictwa Miast i Osiedli z dnia 18 marca 1952 r. w sprawie zatwierdzania projektów urbanistycznych, szkicowych projektów architektonicznych i podstawowych projektów budowlanych dla obszaru m. st. Warszawy i Warszawskiego Zespołu Miejskiego (Mon. Pol. Nr A-29 poz. 437).

Zarządzenie to zostało wydane w związku z uchwałą Nr 817 Prezydium Rządu z dnia 1 grudnia 1951 r. w sprawie zatwierdzania projektów urbanistycznych i architektonicznych (Mon. Pol. Nr A-102 poz. 1481) oraz uchwałą Nr 552 Rady Ministrów z dnia 1 sierpnia 1951 r. o powołaniu Naczelnego Architekta Warszawy (Mon. Pol. Nr A-76 poz. 1049). Określa ono kompetencje Naczelnego Architekta Warszawy do zatwierdzania pod względem

urbanistycznym i architektonicznym szkicowych projektów architektonicznych i podstawowych projektów budowlanych dla obszaru m. st. Warszawy i W. Z. M.

Do części III — REALIZACJA INWESTYCJI

Zmiany zakresu rzeczowego w planie inwestycyjnym

Pismo Okólne Przewodniczącego PKPG Nr 4 z dnia 3 marca 1952 r. w sprawie trybu zgłaszania zmian w spisie tytułów inwestycyjnych I grupy oraz w planie oddawania do użytku inwestycji I.

Pismo to ustaliło tryb zgłaszania wniosków na Prezydium Rządu przez ministerstwa i urzędy centralne w sprawie włączenia nowych inwestycji do spisu tytułów inwestycyjnych I grupy, skreślenia lub dokonania zmian w tym spisie oraz w sprawie włączania do planu oddawania do użytku inwestycji I grupy, skreślenia obiektów w nim wymienionych lub dokonania zmiany terminów.

Do pisma załączono wzorcowy projekt uchwały Prezydium Rządu w sprawie stanowiących jego przedmiot.

Uchwała Nr 258/52 Prezydium Rządu z dnia 5 kwietnia 1952 r. w sprawie możliwości dokonywania zmian w planie inwestycyjnym na rok 1952.

Uchwała wydana została w oparciu o postanowienia uchwały Nr 946 Prezydium Rządu z dnia 28 grudnia 1951 r. o stabilizacji planu inwestycyjnego oraz uchwały Nr 944 Rady Ministrów z dnia 28 grudnia 1951 r. o planie inwestycyjnym na rok 1952.

Określa ona zakres uprawnień Prezydium Rządu, Przewodniczącego PKPG oraz inwestorów centralnych do dokonywania zmian w planie inwestycyjnym, tryb dokonywania przeniesień limitów inwestycyjnych w przypadku niedokosztorysowania inwestycji, tryb przeprowadzania zmian w zakresie lokalizacji inwestycji oraz dokonywania zmian formalnych w planie inwestycyjnym.

Zakres zmian formalnych w planie inwestycyjnym określiło pismo okólne Przewodniczącego PKPG Nr 1 z dnia 25 stycznia 1952 r. (Biul. PKPG Nr 5 poz. 37) — patrz PUG Nr 3/45/ z marca 1952, str. 98 — uzupełnione pismem okólnym Nr 10 z dnia 22 marca 1952 r.

Budownictwo zimowe

W związku z uchwałą Nr 770 Prezydium Rządu z dnia 12 listopada 1951 r. w sprawie budownictwa zimowego 1951/52 (Mon. Pol. Nr A-12 z 1952 r. poz. 123) wydano następujące zarządzenia resortowe:

1. Zarządzenie Ministra Budownictwa Przemysłowego Nr 168 z dnia 21 listopada 1951 r. w sprawie budownictwa zimowego 1951/52 r. (Biul. Min. Bud.

Przem. Nr 48 poz. 168).

2. Zarządzenie Nr 32 Ministra Budownictwa Miast i Osiedli z dnia 23 lutego 1952 r. w sprawie pokrywania dodatkowych kosztów robót budowlano-montażowych, wykonywanych w okresie zimowym 1951/52 (Dz. Urz. Min. Bud. M. i O. Nr 4 poz. 41).

3. Zarządzenie Ministra Przemysłu Drobno i Rzemiosła Nr 18 z dnia 23 lutego 1952 r. w sprawie ustalenia dodatkowych kosztów robót budowlanych prowadzonych w warunkach zimowych (Dz. Urz. Min. Przem. Drobn. i Rzem. Nr 5 poz. 31).

4. Zarządzenie Ministra Górnictwa Nr 67 z dnia 4 marca 1952 r. w sprawie zwiększonych kosztów robót budowlano-montażowych, wykonywanych w okresie zimowym w 1951/52 r.

W wykonaniu Zarządzenia Przewodniczącego PKPG i Min. Finansów Nr 37 z dnia 8 lutego 1952 r. w sprawie realizacji w 1952 r. uchwały Nr 109 Prezydium Rządu z dnia 21 lutego 1951 r. o oszczędności w budownictwie — Mon. Pol. Nr A-16 poz. 190 (patrz PUG Nr 3/45/ z marca 1952 str. 99) wydane zostały następujące zarządzenia resortowe:

1. Zarządzenie Ministra Żeglugi z dnia 29 lutego 1952 r. w sprawie obniżenia cen kosztorysowych w budownictwie.
2. Pismo okólne Dep. Inwestycji Ministerstwa Kolei z dnia 29 lutego 1952 r. w sprawie zadań oszczędnościowych P. I. 1952.
3. Pismo okólne Ministra Górnictwa Nr 16 z dnia 17 marca 1952 r. w sprawie oszczędności w budownictwie inwestycyjnym 1952 r.
4. Pismo okólne Ministerstwa Gospodarki Komunalnej Nr IZ-615-I/52 z dnia 18 marca 1952 r.
5. Zarządzenie Ministra Przemysłu Chemicznego z dnia 5 kwietnia 1952 w sprawie realizacji zadań oszczędnościowych w budownictwie w roku 1952 w resorcie Ministra Przemysłu Chemicznego.
6. Zarządzenie Nr 78 Ministra Budownictwa Przemysłowego z dnia 5 kwietnia 1952 r. w sprawie realizacji zadań oszczędnościowych w jednostkach organizacyjnych budownictwa przemysłowego na rok 1952.

Zlecenie robót budowlano-montażowych

Zarządzenie Nr 37 Ministra Budownictwa Miast i Osiedli z dnia 5 marca 1952 w sprawie umów o wykonanie robót budowlanych, zleczanych przez jednostki podporządkowane Centralnemu Zarządowi Budowy Miast i Osiedli ZOR (Dz. Urz. Min. Bud. i M. i O. Nr 5 poz. 46).

Zarządzenie to wydane zostało w związku z § 8 zarządzenia Przewodniczącego PKPG Nr 5 z dnia 11 stycznia 1952 r. w sprawie zasad i trybu zawierania umów o wykonanie robót budowlano-montażowych objętych planem inwestycyjnym (Mon. Pol. Nr A-5 poz. 53). Wprowadza ono wzory umów wieloletnich, rocznych i jednorocznych, obowiązujące przy udzielaniu zamówień na roboty budowlane zleczane przez CZBM i O.ZOR, dostosowane do specyfiki robót budowlanych tego inwestora.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG Nr 50 z dnia 22 lutego 1952 r. w sprawie trybu wprowadzania zmian i uzupełnień do programów produkcji przedsiębiorstw budowlano-montażowych (Biul. PKPG Nr 8 poz. 56).

Zarządzenie ustala m. in. zasady przenoszenia zamówień na roboty objęte planem inwestycyjnym między przedsiębiorstwami w ramach jednego centralnego zarządu, resortu i między resortami (§ 4).

Zarządzenie Nr 33 Ministra Budownictwa Miast i Osiedli z dnia 23 lutego 1952 r. w sprawie ustalenia listy przedsiębiorstw specjalizowanych, które mogą występować w charakterze generalnych wykonawców (Dz. Urz. Min. Bud. M. i O. Nr 4 poz. 42) — Temat zarządzenia określa jego tytuł.

Nadzór nad robotami budownictwa inwestycyjnego

Zarządzenie Ministra Przemysłu Rolnego i Spożywczego z dnia 24 marca 1952 r. w sprawie trybu sprawowania nadzoru autorskiego nad wykonywaniem robót inwestycyjnych i kontroli jego wykonania (Mon. Pol. Nr A-29 poz. 430).

Stanowi ono zarządzenie wykonawcze do zarządzenia Przewodniczącego PKPG Nr 471 z dnia 7 grudnia 1951 r. o tej samej treści (patrz PUG Nr 3/45/ str. 99).

W związku z zarządzeniem Przewodniczącego PKPG i Ministra Finansów Nr 466 z dnia 24 grudnia 1951 r. w sprawie jednostek nadzoru inwestycyjnego i komórek wykonawstwa inwestycji systemem gospodarczym (Mon. Pol. Nr A-4/52 poz. 52) Dep. Księgowości Ministerstwa Finansów pismem okólnym z dnia 26 marca 1952 r. Nr KS. 3386/5/52 ustalił wytyczne na rok 1952 w sprawie prowadzenia przez te jednostki księgowości.

Pismo okólne Nr 13 Dep. Inwestycji PKPG z dnia 2 kwietnia 1952 r. w sprawie zasad i trybu przeprowadzania kontroli wykonania planu oddawania inwestycji do użytku w 1952 r.

Pismo to zajmuje się sprawą przeprowadzania bieżącej i okresowej kontroli sposobu wykonywania planów oddawania inwestycji do użytku w 1952 r., sporządzonych zgodnie z postanowieniami uchwały Nr 944 Prezydium Rządu o planie inwestycyjnym na rok 1952, ustalając zakres i metody tej kontroli.

Zarządzenie Nr 30 Ministra Budownictwa Miast i Osiedli z dnia 21 lutego 1952 r. w sprawie uporządkowania placów budowy (Dz. Urz. Min. Bud. M. i O. Nr 4 poz. 39).

Zarządzenie w trosce o warunki bytowe mieszkańców nowych osiedli oraz celem nadania osiedlom estetycznego wyglądu zobowiązało CZBM i O. ZOR do przygotowania programu robót, zmierzających do uporządkowania placów budowy po ukończeniu robót budowlanych lub zakończonego fragmentu osiedla.

Rozliczenia za dostawy, roboty i usługi inwestycyjne

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG Nr 63 z dnia 29 lutego 1952 r., zmieniające zarządzenie w sprawie budowy baraków na kwatery zbiorowe dla robotników budowlanych (Biul. PKPG Nr 9 poz. 60).

Zarządzenie rozciąga na rok 1952 postanowienia w zakresie pokrywania kosztów baraków ustalone na rok 1951 w zarządzeniu Przewodniczącego PKPG z dnia 3 marca 1951 w sprawie budowy baraków na kwatery zbiorowe (Biul. PKPG Nr 7 poz. 94).

W związku z zarządzeniem Przewodniczącego PKPG Nr 427 z dnia 14 listopada 1951 r. w sprawie zasad rozliczeń między przedsiębiorstwami wykonawczymi budowlano-montażowymi a zleceniodawcami robót budowlano-montażowych z tytułu kosztów, wynikłych z zatrudnienia robotników zamiejscowych (Mon. Pol. Nr A-96 poz. 1338), zmienionego zarządzeniem z dnia 20 grudnia 1951 r. (Mon. Pol. Nr A-1 poz. 20 z 1952) wydano następujące zarządzenia resortowe:

1. Zarządzenie Nr 961 Ministra Przemysłu Lekkiego z dnia 30 listopada 1951 r. — o treści j. w.
2. Zarządzenie Nr 643 Ministra Górnictwa z dnia 22 grudnia 1951 r. o treści j. w.
3. Zarządzenie Nr 189 Ministra Budownictwa Przemysłowego z dnia 31 grudnia 1951 r. (Biul. Min. Bud. Przem. Nr 1/52 poz. 1) — o treści j. w.
4. Zarządzenie Nr 6 Ministra Budownictwa Miast i Osiedli z dnia 25 stycznia 1952 r. (Dz. Urz. Min. Bud. M. i O. Nr 1 poz. 8) — o treści j. w.
5. Zarządzenie Nr 28 Ministra Przemysłu Drobno i Rzemiosła z dnia 17 marca 1952 r. (Dz. Urz. Min. Przem. Drobno i Rzem. Nr 8 poz. 45 — o treści j. w.

W sprawie zwiększonych kosztów robót wykonywanych w warunkach zimowych — patrz „Budownictwo zimowe” — str. 176.

Zaliczki materiałowe

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG i Ministra Finansów z dnia 14 marca 1952 r. w sprawie udzielania i umarzania zaliczek na materiały udzielanych przez zleceniodawców przedsiębiorstwom budowlano-montażowym (Mon. Pol. Nr A-27 poz. 371).

Powyższe zarządzenie wprowadziło obowiązek udzielania przez zamawiających państwowym przedsiębiorstwom budowlano-montażowym zaliczek przeznaczonych na utrzymanie na budowach, objętych umową roczną lub jednoroczną, zapasów materiałów podstawowych w wysokości odpowiadającej normatywowi. Zaliczki te są udzielane w stosunku procentowym do wartości umowy różnym dla poszczególnych grup przedsiębiorstw. Wysokość zaliczki materiałowej wyjaśnia załącznik Nr 1. Zarządzenie uchyliło dotychczas obowiązujące zarządzenie Przewodniczącego PKPG z dnia 10 lutego 1951 r. (Mon. Pol. Nr. A-16 poz. 223), jak również

decyzję Ministerstwa Finansów z dnia 27 grudnia 1951 r. polecającą udzielanie zaliczki w tymczasowej wysokości 6% wartości umowy (porozumienia wstępnej).

Nabywanie i przekazywanie nieruchomości

Okólnik Nr 61 Prezesa Rady Ministrów i Przewodniczącego PKPG z dnia 24 marca 1952 r. w sprawie przekazywania, nabywania i czasowego zajmowania terenów zabudowanych oraz gruntów rolnych i leśnych pod budowę i rozbudowę obiektów inwestycyjnych (Mon. Pol. Nr A-27 poz. 381.).

Okólnik zawiera szereg wytycznych w zakresie oszczędnego i racjonalnego gospodarowania użytkami rolnymi i leśnymi przy realizacji zadań inwestycyjnych, polecając inwestorom centralnym i naczelnym oraz Komisjom Oceny Projektów Inwestycyjnych wszystkich szczebli dopilnowanie ścisłego ich przestrzegania.

Do części IV — FINANSOWANIE INWESTYCJI

Technika finansowania inwestycji

Pismo okólne Dep. Budżetu Państwa Ministerstwa Finansów Nr DB. 4665/7/52 z dnia 11 marca 1952 r. w sprawie planów pokrycia finansowego inwestycji na II kwartał 1952 r. i otwarcia kredytów z budżetów terenowych na inwestycje.

Pismo okólne Dep. Budżetu Państwa Ministerstwa Finansów Nr DB. 1657/3/52 z dnia 13 lutego 1952 r. oraz Nr DB. 4673/7/52 z dnia 14 marca 1952 r. w sprawie otwierania limitów finansowania inwestycji na II kwartał 1952 w zakresie jednostek finansowanych z budżetu centralnego.

Pismo okólne Dep. Budżetu Państwa Ministerstwa Finansów Nr DB. 2319/7/52 z dnia 14 lutego 1952 r. w sprawie zapotrzebowania środków finansowych na inwestycje na II kwartał 1952 r. przez jednostki spółdzielcze i Nr DB. 5163/7/52 z dnia 14 marca 1952 r. w sprawie otwierania limitów kredytowych na inwestycje na II kwartał 1952 r. dla jednostek spółdzielczych.

Wymienione pisma okólne ustalają na II kwartał 1952 r. zasady i tryb uruchamiania kwartalnych limitów finansowania inwestycji, a w ich ramach — kredytów budżetowych na inwestycje dla jednostek, których inwestycje finansowane są ze środków budżetu centralnego i budżetów terenowych oraz za-

zasady i tryb otwierania limitów dla jednostek spółdzielczych.

Do pism okólnych załączono wzory stosownych formularzy.

Do części V — INWESTYCJE POZALIMITOWE

Pismo okólne Dep. Inwestycji i Budownictwa Ministerstwa Przemysłu Drobno i Rzemiosła z dnia 18 marca 1952 r. w sprawie opracowywania i zatwierdzania dokumentacji technicznej w inwestycjach pozalimitowych (Dz. Urz. Min. Przem. Drobn. i Rzem. Nr 8 poz. 51):

Pismo wyjaśnia zakres dokumentacji technicznej dla inwestycji pozalimitowych oraz tryb postępowania przy opracowywaniu i zatwierdzaniu tej dokumentacji.

Zarządzenie Przewodniczącego PKPG Nr 76 z dnia 13 marca 1952 r. w sprawie finansowania w 1952 r. niektórych inwestycji pozalimitowych przez banki państwowe (Biul. PKPG Nr 11 poz. 66).

Zarządzenie dopuszcza wykonywanie niektórych inwestycji przez banki ze środków przewidzianych w ich planach finansowo-gospodarczych na inwestycje pozalimitowe.

Do części VI — SPRAWOZDAWCZOŚĆ INWESTYCYJNA

Zarządzenie Nr 13 Ministra Budownictwa Miast i Osiedli z dnia 31 stycznia 1952 r. w sprawie sprawozdawczości inwestycyjnej na rok 1952. (Dz. Urz. Min. Bud. M. i O. Nr 2 poz. 23).

Instrukcja Ministra Finansów z dnia 9 lutego 1952 r. w sprawie sprawozdawczości inwestycyjnej odnośnie inwestycji Ministerstwa Finansów, zamieszczonych w planie inwestycyjnym na rok 1952 (Dz. Urz. Min. Fin. Nr 3 poz. 7).

Zarządzenie Ministra Przemysłu Drobno i Rzemiosła Nr 17 z dnia 23 lutego 1952 r. w sprawie sprawozdawczości inwestycyjnej na rok 1952 (Dz. Urz. Min. Przem. i Rzem. Nr 7 poz. 33).

Są to zarządzenia wykonawcze do Instrukcji GUS w sprawie sprawozdawczości inwestycyjnej na rok 1952, wprowadzonej zarządzeniem Przewodniczącego PKPG Nr 449 z dnia 5 grudnia 1951 r. (patrz PUG Nr 4/46 (z kwietnia 1952 r. — str. 129)).

Nowe przepisy o rozliczeniach za roboty budowlano-montażowe i prace projektowe w zakresie inwestycji i kapitalnych remontów

I. Z dniem 1 stycznia 1952 r. weszły w życie dwie uchwały Prezydium Rządu, obejmujące całość rozliczeń za dostawy, roboty i usługi między jednostkami gospodarki uspołecznionej.

Są nimi:

1) uchwała Nr 877 z dnia 12 grudnia 1951 r. w sprawie zasad rozliczeń za dostawy, usługi i roboty (Mon. Pol. Nr A-103 poz. 1500) oraz

2) uchwała Nr 17 z dnia 10 stycznia 1952 r. w sprawie zasad rozliczeń za roboty budowlano-montażowe i prace projektowe w zakresie inwestycji i kapitalnych remontów (Mon. Pol. Nr A-6 poz. 59).

Obie uchwały wprowadziły do dotychczas obowiązujących zasad rozliczeń wewnątrz gospodarki uspołecznionej szereg podstawowych zmian, uchylając w całości system przepisów, który w tym zakresie obowiązywał do końca 1951 r.

Celem dokonanej zmiany przepisów rozliczeniowych jest pełniejsze oparcie rozliczeń, wynikających z umów gospodarczych, na zasadach rozrachunku gospodarczego oraz dalsze przyspieszenie obiegu środków pieniężnych.

Rozrachunek gospodarczy jest socjalistyczną metodą gospodarowania przedsiębiorstwem, metodą, która pozwala na indywidualizację rezultatów wykonania przez przedsiębiorstwo jego zadań planowych.

Na zasadach rozrachunku gospodarczego opierają się również stosunki majątkowe między jednostkami gospodarki państwowej i spółdzielczej, wynikające z zawartych przez te jednostki umów gospodarczych.

Dla ugruntowania zasad rozrachunku gospodarczego istotne znaczenie ma prawidłowa organizacja rozliczeń tj. taka organizacja, która zapewnia planowe wykorzystanie środków pieniężnych kontrahentów. W obrocie socjalistycznym obowiązuje szybkie realizowanie wierzytelności oraz szybkie regulowanie zobowiązań, zasada szybkiej rotacji środków obrotowych przedsiębiorstw, stanowiąca jedno z podstawowych założeń dyscypliny finansowej oraz jeden z zasadniczych elementów w walce o obniżenie kosztów własnych przedsiębiorstwa.

Na obrót środków pieniężnych wpływa kilka czynników, jak:

- czasokres lub częstotliwość fakturowania należności dostawcy lub wykonawcy,
- czas obiegu dokumentów, na podstawie których odbywa się zapłata należności,
- rodzaj zastrzeżeń, uprawniających płatnika do odmowy zapłaty rozszczenia,
- terminy zapłaty należności,
- sankcje gospodarcze za nieterminowe fakturowanie lub pokrycie należności.

Wszystkie te elementy regulowane są powołanymi na wstępie uchwałami Prezydium Rządu, nadającym ustalonemu w nich zasadom charakter bezwzględnie obowiązujących przepisów prawa.

Uchwała Nr 877, jak również uchwała Nr 17 Prezydium Rządu z dnia 10 stycznia 1952 r., obok formy i trybu wykonywania świadczeń pieniężnych — określa również zasady rozliczeń, stanowiące istotne elementy organizacji finansowej przedsiębiorstwa.

Analizując postanowienia obu uchwał można wyodrębnić następujące zasady rozliczeń za dostawy, roboty i usługi wewnątrz gospodarki społecznej:

- 1) jednolitość systemu rozliczeń,
- 2) niedopuszczalność zaliczkowania (dokonywania przedpłat) dostaw towarowych i usług,
- 3) obligatoryjność terminów fakturowania,
- 4) obligatoryjność trybu inkasa bankowego dla podstawowej masy rozliczeń,
- 5) dopuszczalność oparcia odmowy zapłaty roszczenia wyłącznie na określonych zarzutach,
- 6) poddanie wszelkich rozliczeń kontroli bankowej,
- 7) pierwszeństwo zaspokajania określonych należności ze środków obrotowych przedsiębiorstw,
- 8) stosowanie kar za zwłokę w przypadku niewykonania w terminie świadczenia pieniężnego.

Uchwała Prezydium Rządu Nr 877/51 poddana została wnikliwej analizie w szeregu artykułów, do których odsyłamy czytelnika w tym przedmiocie¹⁾, ograniczając poniższe rozważania wyłącznie do uchwały Nr 17/52.

Należy przy tym podkreślić, że pomiędzy uchwałami Nr 877/51 i Nr 17/52 zachodzi daleko posunięta zbieżność w ustaleniu zasad i trybu rozliczeń. Obie uchwały ujednolicają zasady rozliczeń we wszystkich działach gospodarki narodowej, wprowadzają nowe dotychczas u nas nieznanne formy rozliczeń, zwiększają odpowiedzialność płatnika za prawidłowe gospodarowanie środkami pieniężnymi, pogłębiają i unowocześniają zadania aparatu bankowego w zakresie organizowania i przeprowadzania rozliczeń oraz czuwania nad przestrzeganiem przez te jednostki zasad rozrachunku gospodarczego.

Wyodrębnienie do oddzielnej uchwały rozliczeń za roboty budowlano-montażowe i prace projektowe podyktowane zostało specyfiką tych rozliczeń, wynikającą z odmiennego charakteru produkcji przedsiębiorstw budowlano-montażowych i biur projektowych. Zamówienia w tym zakresie wykonywane są na podstawie umów o dzieło i pod nadzorem zamawiającego. Okres czasu potrzebny na wykonanie tych zamówień oraz ich charakter powodują przyjęcie odmiennych zasad fakturowania (faktury przejściowe i końcowe) niż przy dostawach i usługach, wyłączenie bezakceptowej formy rozliczeń, ustanowienie innych rodzajów zastrzeżeń przeciwko pokryciu roszczenia (np. że wykonana robota lub praca projektowa nie odpowiada umowie lub że do faktury nie dołączono dokumentów wyjaśniających ilości wykonanych robót), innych dłuższych terminów akceptu wynikających z obowiązku zamawiającego sprawdzenia wykonanych świadczeń itp.

W przedmiotach nie posiadających odrębnej specyfiki obie uchwały pokrywają się z sobą, przy czym w szeregu przypadków uchwała Nr 17/52 recypuje postanowienia uchwały Nr 877/51 w dosłownym ich brzmieniu. Dotyczy to w szczególności ustalenia wspólnego podmiotowego zakresu mocy obowiązującej uchwał, poddania podstawowej masy rozliczeń akceptacyjnej formie, przyjęcia jednolitego trybu inkasa bankowego, ustalenia jednolitej dolnej granicy rozliczeń akceptowych, ustalenia jednolitej kary za zwłokę itp.

Z tych to względów analizę prawną postanowień uchwały Nr 877/51, przeprowadzoną przez dr. St. Buczkowskiego w powołanym już artykule w całej rozciągłości można odnieść również do uchwały Prezydium Rządu Nr 17/52.

Nie można natomiast zgodzić się z poglądem Kazimierza Madury, wyrażonym w artykule „Nowy system rozliczeń za dostawy, roboty i usługi między jednostkami

gospodarki społecznej” (Finanse Nr 1/8, 15 stycznia 1952 r.) jakoby w przypadkach, w których jeden z kontrahentów (dostawca, wykonawca lub odbiorca) nie jest jednostką gospodarki społecznej, kontrahenci w drodze umowy mogli przyjąć jedną z form rozliczeń, przewidzianych w uchwale Nr 877/51, jako obowiązującą formę wykonywania świadczeń pieniężnych.

Uchwały Nr 877/51 i Nr 17/52 nie dotyczą rozliczeń między jednostkami gospodarki społecznej a osobami lub przedsiębiorstwami prywatnymi (nie będącymi pod zarządem państwowym). W odniesieniu do tych rozliczeń mają zastosowanie postanowienia § 65 ust. 2 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 19 lutego 1949 r. w sprawie dostaw robót i usług na rzecz Skarbu Państwa... oraz niektórych kategorii osób prawnych (Dz. U. R. P. Nr 12 poz. 73), w myśl których uregulowanie należności za świadczenia wykonane na rzecz gospodarki społecznej przez osoby inne niż wymienione w § 8 tego rozporządzenia powinno nastąpić po sprawdzeniu i przyjęciu rachunku przez zamawiającego w ciągu 60 dni od daty złożenia rachunku, w trybie przepisów o obrocie bezgotówkowym. Są to przepisy bezwzględnie obowiązujące i nie mogą być zmienione umową stron.

11. Uchwała Nr 17 Prezydium Rządu z dnia 10 stycznia 1952 r. w zakresie rozliczeń za roboty budowlano-montażowe wprowadza dwa odrębne systemy:

- a) rozliczenia przy pomocy faktur przejściowych i końcowych wykonawców oraz
- b) rozliczenia przy pomocy faktur miesięcznych.

Pierwszy z tych systemów wzorowany jest na systemie fakturowania robót budowlano-montażowych (wprowadzonym uchwałą KERM z dnia 5 sierpnia 1949 r.). Polega on na tym, że wykonawca w odstępach półmiesięcznych sporządza faktury przejściowe w formie szacunkowej w oparciu o umowne kosztorysy uproszczone (tabele skalonych elementów budowy) i procentowe wyliczenie wykonanych robót. Faktury te są sporządzane systemem narastającym i obejmują przerób od początku budowy (z wyodrębnieniem przerobu danego roku) z potrąceniem sumy poprzedniej faktury.

Rozliczenia w tej formie dokonywane są dopóki zaawansowanie budowy nie osiągnie 95% wartości umownego kosztorysu uproszczonego. Po osiągnięciu tego pułapu wykonawca zaprzestaje wystawiania faktur przejściowych, a po ukończeniu wszystkich robót dotyczących danego obiektu, przewidzianych w umowie, sporządza szczegółową fakturę końcową na podstawie kosztorysu umownego i kosztorysów dodatkowych, obejmując nią ilość faktycznie wykonanych robót i dostaw.

Drugi z przewidzianych uchwałą Nr 17/52 system fakturowania wzorowany jest na systemie stosowanym w Związku Radzieckim. Polega on na tym, że rozliczenia za wykonane roboty następują miesięcznie na podstawie faktur sporządzonych przez wykonawców według cen i w układzie umownego kosztorysu szczegółowego oraz w oparciu o akty zdawczo-odbiorcze robót, sporządzonych na podstawie dokonanych pomiarów i podpisane przez zamawiającego i wykonawcę. Miesięczne faktury w tym systemie wystawia się dla gotowych elementów budowy lub gotowych części elementów budowy, przy czym roboty wykonywane w pierwszej połowie miesiąca opłaca się na podstawie akceptowanych przez zamawiającego zaliczkowych żądań zapłaty (bez dołączania aktów zdawczo-odbiorczych).

Prawidłowym systemem jest niewątpliwie system drugi, oparcie rozliczeń na miesięcznych fakturach wykonawcy za wykonane roboty. W tym systemie bowiem przedsiębiorstwo wykonawcze w odstępach miesięcznych otrzymuje zapłatę za faktycznie wykonaną produkcję, sprawdzoną i przyjętą przez zamawiającego (nie biorąc pod uwagę tej części robót w toku, która nie podlega miesięcznym odbiorom). Fakt ten nadaje miesięcznym zamknięciom rachunkowym przedsiębiorstwa pełną realność, mobilizując je do oszczędnej gospodarki. Jednocześnie system ten pozwala zamawiającemu na bardziej wnikliwe i dokładne śledzenie kosztu inwestycji oraz realności pokrycia finansowego zaplanowanych robót. W obecnym systemie — przejściowych rozliczeń uproszczonych — opłacane faktury mają charakter zaliczkowy, a faktyczne ustalenie kosztu obiektu następuje dopiero po zakończeniu robót, niekiedy po upływie szeregu miesięcy, przy czym niejednokrotnie faktury końcowe wskazują na znaczne nadpłaty bądź niedopłaty za wykonane roboty.

¹⁾ Porównaj: Kazimierz Madura — Rozliczenia za dostawy, usługi i roboty w świetle uchwały Prezydium Rządu Nr 877 z dnia 12 grudnia 1951 r. — Wiadomości NBP, Nr 1 z 1952 r.

Dr Stefan Buczkowski — Nowe przepisy o rozliczeniach — Przegląd Ustawod. Gospod. Nr 2 (44) z 1952 r.

Kazimierz Madura — Nowy system rozliczeń za dostawy, roboty i usługi między jednostkami gospodarki społecznej — Finanse Nr 1 (8) z 1952 r.

Wojciech Karpiński — Nowe formy rozliczeń — Życie Gospodarcze Nr 3 (147) z 1952 r.

Przejście jednakże z systemu miesięcznych faktur wykonawców nie może nastąpić w sposób automatyczny. Wprowadzenie tego systemu uzależnione jest od szeregu czynników, jak posiadanie przed rozpoczęciem robót pełnej dokumentacji kosztorysowej, przygotowanie odpowiednich kadr zarówno po stronie przedsiębiorstw wykonawczych jak i inwestorów dla dokonywania miesięcznych odbiorów, odpowiednie zmodyfikowanie zasad kosztorysowania pod kątem widzenia elementów budowy, podlegających odbiorom, ustalenie zasad miesięcznych odbiorów itp. Z tych względów uchwała Prezydium Rządu Nr 17/52 w zasadzie przyjęła na rok 1952 pierwszy z systemów rozliczeń, zobowiązując Przewodniczącego PKPG oraz zainteresowanych ministrów do poczynienia przygotowań umożliwiających przejście od 1953 r. na system rozliczeń oparty na miesięcznych fakturach wykonawców za wykonane roboty.

W zakresie systemu rozliczeń za prace projektowe uchwała Nr 17/52 w zasadzie nie wprowadza żadnych zmian, potwierdzając przepisy, jakie w tym względzie zawarte są we wzorze umowy i warunkach umownych, stanowiących załącznik do zarządzenia Przewodniczącego PKPG Nr 112 z dnia 10 marca 1951 r. w sprawie stosowania wzoru umowy ramowej dotyczącej sporządzenia dokumentacji technicznej dla inwestycji (Mon. Pol. Nr A-35 poz. 441, Biul. PKPG. Nr 11 poz. 115).

III. Jak już wyżej wskazano zasady i tryb rozliczeń za roboty budowlano-montażowe i prace projektowe w zakresie inwestycji i kapitalnych remontów nie wykazuje zasadniczych różnic w porównaniu z trybem rozliczeń za dostawy i usługi.

Z uwagi na charakter stosunku umownego między stronami w zakresie robót budowlano-montażowych i prac projektowych uchwała Nr 17/52 nie zna rozliczeń bezakceptowych, przewidzianych w § 11 — 13 uchwały Nr 877/52, ograniczając formy rozliczeń jedynie do rozliczeń akceptowych i tzw. „innych rozliczeń”.

Inne rozliczenia tj. rozliczenia poza trybem inkasa bankowego (bankowe polecenia przelewu, przekazy pocztowe) w uchwale Nr 17/52 zostały znacznie zacieśnione w porównaniu z zakresem stosowania tej instytucji po myśli uchwały Nr 877/51.

W zakresie robót budowlano-montażowych i prac projektowych inne rozliczenia (§ 21) mają zastosowanie wyłącznie do należności nie przekraczających kwoty zł 900. W szczególności w uchwale tej brak odpowiednika § 2 ust. 3 uchwały Nr 877/51, w myśl którego, należność dostawy niezafakturowana do 30 dni kalendarzowych po upływie terminu przewidzianego dla wystawienia faktury rozliczana jest w formie „innych rozliczeń” (poza trybem inkasa bankowego).

Z powyższego wynika, że w odniesieniu do robót budowlano-montażowych i prac projektów w zasadzie jedyną formą rozliczeń będą rozliczenia akceptowe.

Wprowadzenie tej formy rozliczeń stanowi najbardziej podstawową zmianę w zasadach rozliczeń w porównaniu z zasadami dotychczas obowiązującymi, aczkolwiek na pozór może się wydawać, że zmiana ta nie ma istotnego znaczenia.

Faktury za roboty i prace projektowe — podobnie jak w dotychczasowym systemie — powinny być sporządzane w przepisany terminie i w przepisanej formie.

Oryginał faktury (a w zakresie robót budowlano-montażowych — również załączniki przewidziane szczególnymi przepisami) wykonawca przesyła listem poleconym lub doręcza płatnikowi w terminie ustalonym dla wystawienia faktury.

Na podstawie wystawionych faktur wykonawca wypełnia tzw. żądanie zapłaty, które odpowiada dotychczasowej liście inkasowej.

Żądanie zapłaty wykonawca składa najpóźniej następnego dnia roboczego po upływie terminu, przewidzianego dla wystawienia faktur w banku (oddziale) dla niego właściwym przy czym do żądania zapłaty dołącza jedną, a w zakresie robót inwestycyjnych — 2 kopie faktury.

Bank podawcy — po sprawdzeniu dokumentów rozliczeniowych — w dniu przyjęcia do inkasa przesyła odpowiednie komplety żądań zapłaty do właściwego banku (oddziału) płatnika, który — po opatrzeniu żądania zapłaty terminem akceptu — przesyła płatnikowi w dniu otrzymania żądania zapłaty wezwanie do zapłaty wraz z jedną (ewent. jedyną) kopią faktury.

Jak widać z powyższego tryb postępowania do tego momentu nie uległ żadnej zmianie.

W dotychczasowym systemie jednakże płatnik obowiązany był do udzielenia w przepisany terminie zlecenia pokrycia faktury lub do złożenia zastrzeżenia przeciwko jej pokryciu. Jeżeli tego nie uczynił bank z urzędu pokrywał fakturę bez zlecenia płatnika tzn. bez jego woli (automatyzm formalny).

Z tym pojęciem automatyzmu formalnego, sprzecznego z zasadą rozrachunku gospodarczego, omawiane uchwały zerwały całkowicie.

Nowe zasady rozliczeń wymagają świadomego działania płatnika polegającego na tym, że płatnik wyraża zgodę przez akcept żądania zapłaty na zapłatę należności, wynikających z faktur oraz na pokrycie tych należności z jego środków. Bank płatnika w tym systemie nie jest uprawniony do dysponowania „z urzędu” środkami płatnika.

Aczkolwiek akcept lub odmowa akceptu nie pozbawiają stron prawa do późniejszego wystąpienia z wzajemnymi roszczeniami, to jednak nowe ustawienie zagadnienia pogłębia odpowiedzialność płatnika za prawidłowe gospodarowanie jego środkami finansowymi. Przy ewent. bowiem żądaniach regresowych z tytułu nienależnego świadczenia płatnik będzie zmuszony udowodnić, że nie mógł on w terminie odmówić akceptu.

Jak już wyżej wskazano, akceptowa forma rozliczeń polega na wyrażeniu zgody płatnika (zleceniodawcy) na zapłatę należności, wynikających z faktur oraz na pokrycie tych należności z jego środków na rachunku bankowym.

Akcept płatnika powinien być udzielony w przepisany terminie, przy czym niezgłoszenie do właściwego Oddziału banku umotywowanej odmowy akceptu traktowane jest jako akcept milczący.

Terminy akceptu są zróżnicowane w zależności od charakteru świadczenia oraz formy organizacyjno-prawnej płatnika (§ 13 uchwały).

Terminy akceptu z wyjątkiem 35-dniowego terminu dla faktur końcowych za roboty budowlano-montażowe obejmują jedynie dni robocze.

Terminy te biegną od następnego dnia po dacie wystąpienia przez bank wezwania do zapłaty.

Pięciodniowe terminy akceptu bank może przedłużyć do siedmiu dni roboczych dla płatnika, którego siedziba jest znacznie oddalona od banku.

Termin akceptu służy płatnikowi dla sprawdzenia faktury i ustosunkowania się do żądania zapłaty (płatnikowi służy prawo wydania polecenia zapłaty przed upływem terminu akceptu).

W wyniku powyższego sprawdzenia płatnik może bądź uznać żądanie zapłaty bądź też odmówić akceptu sumy objętej żądaniem zapłaty.

Odmowa żądania zapłaty może być całkowita lub też częściowa, musi jednak opierać się na ściśle określonych zarzutach, przewidzianych w uchwale (§ 14).

Wszelkie inne zastrzeżenia nie mogą stanowić podstawy do odmowy akceptu i nie mogą być honorowane przez banki.

Należy podkreślić, że w tym zakresie banki sprawują jedynie kontrolę formalną, a w szczególności w razie odmowy akceptu ograniczają się wyłącznie do sprawdzenia, czy płatnik powołał się na dopuszczalny, tj. przewidziany w uchwale zarzut przeciwko pokryciu akceptu, nie wdając się w merytoryczną ocenę podniesionych przez płatnika powodów odmowy.

Rzecz jasna, że roszczenie podawcy podlega zapłacie jedynie do wysokości bezspornej, tj. do wysokości akceptowanej przez płatnika. Pozostałą część roszczenia wystawca faktury może dochodzić w drodze arbitrażowej.

O ile dla akceptu przyjmuje się z reguły akcept milczący, odmowa akceptu powinna być złożona na piśmie, doręczonym bankowi płatnika najdalej w terminie akceptu. O odmowie akceptu płatnik powinien powiadomić również podawcę faktury, przysyłając mu odpis pisma, skierowanego do banku płatnika.

Żądanie zapłaty jest płatne po upływie terminu akceptu a następnego dnia po upływie tego terminu bank obciąża rachunek płatnika — rzecz jasna — w granicach wolnych środków na tym rachunku.

Na tle powyższych ustaleń w praktyce powstała wątpliwość, czy spóźniona odmowa akceptu może być uwzględniona przez bank płatnika, o ile przelew nie został doko-

nany przed otrzymaniem przez bank odmowy akceptu np. z braku środków.

W oparciu o sformułowania § 5 uchwały Nr 877/51 i § 15 uchwały Nr 17/52 w praktyce bankowej przyjęto nieuwzględnianie spóźnionej odmowy akceptu. Praktyka ta jednakże nie zawsze jest słuszną i zagadnienie wymaga autorytatywnego wyjaśnienia.

Od niepokrytych w terminie żądań zapłaty bank płatnika pobiera od płatnika na rzecz wykonawcy (przy dokonywaniu zapłaty faktury), karę za zwłokę. Pobranie tej kary następuje „z urzędu”.

Na tle instytucji kar za zwłokę wyjaśnienia wymaga użyte zarówno w uchwale Nr 877/51 jak i Nr 17/52 sformułowanie „z braku środków”.

U płatników z tytułu nakładów inwestycyjnych ujawniła się tendencja zacieśniającej interpretacji tego określenia do faktycznego braku środków. Interpretacja ta nie jest trafna.

Inwestor bezpośredni uprawniony jest do prowadzenia działalności inwestycyjnej oraz dysponowania środkami inwestycyjnymi na określone cele i pod określonymi warunkami, a banki specjalnie rozliczają nakłady inwestycyjne w oparciu o ustalone podstawy i zasady.

Z punktu widzenia przepisów rozliczeniowych posiada nie przez inwestora środków na rozrachunku rozliczenio-

wym nie jest równoznaczne z prawem swobodnego dysponowania przez niego tymi środkami. Środki inwestora bowiem mogą być zużywane wyłącznie zgodnie z ich przeznaczeniem i w oparciu o wymaganą dokumentację.

W tych warunkach przez pojęcie „braku środków” należy rozumieć również brak możliwości dysponowania przez inwestora środkami na opłacenie konkretnego żądania zapłaty, bądź to z uwagi na nielegalną działalność inwestycyjną, bądź też z uwagi na niedopełnienie warunków finansowania inwestycji.

Na straży prawidłowości i terminowości dokonywania rozliczeń stoi aparat bankowy, który przeprowadza zarówno formalną, jak i merytoryczną kontrolę rozliczeń.

Kontrola formalna wykonywana jest przede wszystkim przez bank podawcy badającego terminowość fakturowania należności oraz prawidłowość sporządzenia faktur i żądań zapłaty. Wadliwie wystawione faktury i żądania zapłaty nie mogą być przyjmowane na inkaso i podlegają zwrotowi.

Kontrola banku płatnika jest przede wszystkim kontrolą merytoryczną. Ten charakter kontroli szczególnie wyraźnie występuje na odcinku rozliczeń za dostawy, roboty i usługi inwestycyjne. Zakres tej kontroli regulują odrębne przepisy.

Mgr Franciszek Wentowski

NOTATNIK

Kto powinien być arbitrem w okręgowej komisji arbitrażowej?

Okręgowe organa arbitrażu państwowego istnieją w Polsce poczynając od dnia 1 maja 1950 r., dwuletnia więc praktyka pozwala na ocenę, czy obecny system wyznaczania arbitrow w okręgowych komisjach arbitrażowych zdał egzamin, czy też i jakie dają się odczuć wady obecnej organizacji. Problem ten ma niemałe znaczenie dla praktyki życia gospodarczego.

Należy zauważyć, że przepisy o organizacji państwowego arbitrażu gospodarczego u nas opierają się na wzorze radzieckim, dlatego też dla należytego zrozumienia systemu u nas zaprowadzonego należy zaznajomić się z wzorem radzieckim. Uchwała Centralnego Komitetu Wykonawczego i Rady Komisarzy Ludowych ZSRR z dnia 3 maja 1931 r. (Zb. U. Nr 26 poz. 203), zawierająca przepisy o państwowym arbitrażu, w pkt. 6 stanowi, że sprawy rozpoznaje zespół, złożony z arbitra (przewodniczącego) i odpowiedzialnych przedstawicieli stron (kierowników instytucji, ich zastępców, członków zarządu) po jednym z każdej strony. Cel takiego właśnie zorganizowania zespołu orzekającego był prawdopodobnie podwójny: 1-o aby na rozpoznanie sporu miały wpływ osoby, dobrze znające gospodarkę stron, i 2-o aby doświadczenie jakie niewątpliwie daje udział w pracy zespołu orzekającego, zostało wykorzystane na terenie jednostki, będącej stroną w sporze.

Dekret z dnia 5.8.1949 r. o państwowym arbitrażu gospodarczym (Dz. U. R. P. Nr 46 poz. 340) podaje w art. 9 ust. 2, że członków zespołów orzekających okręgowej komisji arbitrażowej — arbitrow — wyznaczają po jednym strony spór wiodące. Przepis ten nie odbiega od wzoru radzieckiego z tym, że radziecki przepis zawiera od razu wskazówkę, kto powinien być arbitrem (kierownik instytucji, jego zastępca, członek zarządu), nasz dekret zaś sprawę tę pozostawia do określenia przepisom rozporządzenia wykonawczego.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24.10.1949 r. w sprawie organizacji państwowych komisji arbitrażowych i trybu postępowania arbitrażowego (Dz. U. R. P. Nr 55 poz. 441), zmienione następnie dnia 15.11.50 r. (Dz. U. R. P. Nr 53 poz. 484), — zawiera przepisy odmienne od radzieckich. Przede wszystkim strony wyznaczają dwóch przedstawicieli: arbitra do zespołu orzekającego i kierownika lub pełnomocnika reprezentującego stronę w sporze. Konsekwencją tej różnicy jest, że arbitrem — członkiem zespołu orzekającego nie może być kierownik instytucji, jego zastępca lub członek zarządu. Znalazło to swój wyraz w § 10 ust. 1, który stanowi, że członek zespołu orzekającego powinien zgłosić swoje wyłączenie

w sprawie, w której pozostaje z jedną ze stron lub jej kierownictwem, w tego rodzaju stosunkach osobistych, że mogłaby powstać uzasadniona wątpliwość co do jego bezstronności. W związku z tym możliwy jest pogląd, że nie może być arbitrem pracownik strony, ponieważ pozostaje on w stosunku zależności od jej kierownictwa. Pogląd ten uważam za słuszny, ponieważ w przeciwnym przypadku mógłby pracownik być członkiem zespołu orzekającego, a jego przełożony — kierownik instytucji reprezentantem strony wobec zespołu orzekającego.

Zobaczmy teraz, jak kształtuje się nasza praktyka arbitrażowa na tle tych przepisów.

Strony zazwyczaj wyznaczają arbitrow z grona swoich pracowników, lub pracowników nadrzędnych jednostek, albo też rezygnują z prawą wyznaczenia arbitra.

Praktyka wykazuje, że taki arbitrow, wyznaczony przez stronę, z reguły podchodzi do sprawy stronniczo: pod kątem widzenia wąskich interesów strony, która go wyznaczyła. W rezultacie w każdej sprawie arbitrowie reprezentują przeciwne wnioski stron, a decyduje w sporze właściwie przewodniczący zespołu okręgowej komisji arbitrażowej, przychyłając się do wniosku jednej ze stron, stwarzając w ten sposób wymaganą przez art. 26 ust. 1 dekretu większość głosów. Skoro art. 19 ust. 2 i 3 dekretu przewiduje w zasadzie orzekanie w składzie trzech osób, to wyznaczenie arbitrow z omawianego grona osób przekreślałoby tę zasadę. Arbitrow, pracownik strony, uważa się przeważnie za odpowiedzialnego wobec kierownictwa strony za wynik procesu arbitrażowego. Czyni to narady i dyskusje w toku rozpatrywania sporu bezzelocowymi, ponieważ arbitrow głuchy jest na wszelkie argumenty. Arbitrow taki nie daje się przekonać i arbitraż dla niego nie jest żadną szkołą socjalistycznego prawa. Gdy w takim przypadku przewodniczący zespołu ogranicza dyskusję i oznajmia arbitrom swoją ostateczną decyzję, często podpisuje się pod nią nawet arbitrow strony przegrywającej spór, aby nie uzasadnić swego odrębnego zdania, o którym wie, że jest niesłuszne. Arbitrow wyznaczony przez nadrzedną organizację strony podchodzi często do sprawy również stronniczo, jednak mniej uparcie i bezkrytycznie, niż pracownik strony. Ale i taki arbitrow uważa się przeważnie za odpowiedzialnego do pewnego stopnia wobec swego kierownictwa za wynik sporu zwłaszcza, gdy dana sprawa ma związek z jego pracą lub gdy powstała na tle zarządzeń nadzornej organizacji strony. Narada zespołu arbitrażowego z takimi arbitrami niewiele różni się od narady z pracownikami stron.

Jak widać z przedstawionych rozważań, system wyznaczania arbitrow przez strony w myśl obowiązującego obecnie rozporządzenia wykonawczego nie zdał egzaminu. Rozporządzenie to, oparte na postanowieniu dekretu, wzorowanym na przepisach radzieckich („arbitrow wyznaczają strony“) zachowało tę zasadę, lecz w szczegółach odstąpiło od wzoru nie dając wskazówek ani uzasadnienia różnic. Oczywiście szukanie nowych dróg i ulepszeń po dwudziestoletniej praktyce radzieckiej było słuszne i celowe. Nasz dwuletni dorobek pozwala nam obecnie na postawienie zagadnienia w ten sposób, że rozporządzenie wykonawcze musi zdecydować konkretnie, z jakiego grona osób mają strony wyznaczać arbitrow i dostosować do tego przepisy o wyłączeniu arbitrow i o pełnomocnikach procesowych.

Możliwe są następujące koncepcje:

1) arbitrowie wyznaczeni zostają z grona odpowiedzialnych przedstawicieli stron, jak w Związku Radzieckim. W takim przypadku pełnomocnik procesowy strony byłby błędny, ponieważ jego rolę i uprawnienia spełniałby arbitrow;

2) arbitrowie wyznaczeni zostają z grona osób zwierzchniej władzy gospodarczej nad stronami. W takim przypadku istnienie pełnomocnika procesowego do obrony stanowiska strony mogłoby być celowe;

3) arbitrowie wyznaczeni zostają spoza organizacji gospodarczej, w skład której wchodzi strony. W takim przypadku strony nie powinny wyznaczać arbitrow wed-

ług swobodnego wyboru. Arbitrowie powinni być wyznaczani ze ściśle określonego imiennie grona osób. Do grona tego wchodzić powinny osoby o wybitnych kwalifikacjach.

Należy zdawać sobie sprawę, z tego, że przed każdym, z tych trzech rodzajów, zespołem orzekającym postępowanie arbitrażowe miałyby inny charakter. Rozporządzenie wykonawcze powinno z góry zdecydować, jaki charakter winno mieć postępowanie arbitrażowe. Pierwszy rodzaj zespołu orzekającego miałby dużo cech sądu polubownego, trzeci sądu powszechnego, drugi zaś miałby cechy pośrednie. Główna Komisja Arbitrażowa zorganizowana jest, według trzeciego rodzaju. Również dotychczasowy system rozpoznawania sporów przypomina swoim charakterem raczej sąd powszechny, niż sąd polubowny. Jeżeli nadto zważy się, że arbitraż stoi przede wszystkim na straży interesów gospodarki społecznej, a nie tylko interesów stron, że interes gospodarczy jest często przez strony i przez ich przedstawicieli rozmaicie rozumiany i właśnie wskutek tego powstaje spór, — zdaniem naszym w zespole orzekającym nie powinni znajdować się przedstawiciele stron, ani ich władzy zwierzchniej. Udział przedstawicieli stron w zespole orzekającym czyniłby nadto czasami iluzoryczny przepis art. 23 dekretu, że komisja arbitrażowa nie jest związana wnioskiem stron i może prowadzić dowody bez zgody stron. Zgodny wniosek stron byłby zawsze uwzględniony przez zespół, w którym obie strony miałyby swoich przedstawicieli.

St. Strzelbicki

Orzecznictwo w sprawach gospodarczych

Sąd Najwyższy

Izba Karna

1. Gospodarka spółdzielni, która spełnia ważną rolę w ekonomice Państwa powinna stać na takim poziomie, który odpowiadałby owej funkcji spełnianej przez spółdzielczość w życiu gospodarczym kraju. Postulat ten dotyczy nie tylko działalności gospodarczej spółdzielni w ścisłym znaczeniu, lecz także biurowości spółdzielni. Problemy te łączą się ściśle z sobą. Chaos w księgowości spółdzielni i prowadzenie rachunkowości w sposób uniemożliwiający kontrolę rzeczywistych wydatków — stanowi potencjalnie niebezpieczeństwo powstania szkody spółdzielni. Działanie oskarżonych polegające na tym, że jeden jako prezes zarządu spółdzielni, drugi jako członek zarządu spółdzielni działając nieumyślnie, nie dopełnili obowiązku udokumentowania rachunków dotyczących kosztów podróży służbowych przez to, że wskutek niedbalstwa nie dołączyli pokwitowań co do wykazanych w rachunkach sum, narażając spółdzielnię na niebezpieczeństwo wydatkowania wyższych kwot niż rzeczywiście wydanych — stanowi przestępstwo z art. 286 § 3 k. k.

Sąd Najwyższy w sprawie Jerzego T. i Konstantego S., oskarżonych z art. 286 § 3 k. k., po rozpoznaniu rewizji oskarżonych od wyroku Sądu Wojewódzkiego w Olsztynie z dnia 9 stycznia 1951 r. na podstawie art. 375, 384 pkt 2 k.p.k. utrzymał w mocy zaskarżony wyrok z tą zmianą, że wymierzone oskarżonym kary zawiesił warunkowo na okres lat 2 (dwóch).

Rewizja oskarżonych zarzuca między innymi:

1) błędne przyjęcie, iż z powodu przypisanego oskarżonym działania zachodziła możliwość powstania strat dla Spółdzielni Wydawniczej w O., skoro Sąd przyjął, że oskarżeni są ludźmi uczciwymi a oni jedynie dokonywali wyjazdów, a więc konkretnie nie zachodziła możliwość powstania szkody,

2) błędne przyjęcie, iż oskarżeni dopuścili się niedbalstwa przez to, że nie dokumentowali swych wydatków, aczkolwiek jak to zeznał świadek P. w innych spółdzielniach rozliczano się podobnie, mogli więc oni sądzić, że postępują właściwie,

3) niewzięcie pod uwagę: a) że Rada Nadzorcza na posiedzeniu w dniu 5.VIII.1948 r. upoważniła do akcepto-

wania rachunków tytułem diet i zwrotu kosztów podróży — Prezesa Zarządu Spółdzielni i b) że wszystkie rachunki dotyczące kosztów podróży — przedłożone przez oskarżonego S. zostały zaakceptowane przez współoskarżonego T. będącego prezesem Spółdzielni.

W uzasadnieniu

Sąd Najwyższy wyraził następujący pogląd prawny:

Sąd Wojewódzki zasadnie przyjął za ustalone, że w okresie czasu od 1.I.1949 r. do 19.XII.1949 r. w O. oskarżony Jerzy T. będąc prezesem Zarządu Spółdzielni Wydawniczej, oskarżony Konstanty S. zaś jako członek Zarządu tejże Spółdzielni, działając nieumyślnie, nie dopełnili swego obowiązku udokumentowania rachunków, dotyczących kosztów podróży służbowych przez to, że wskutek niedbalstwa nie dołączali pokwitowań odnośnie wykazanych w rachunkach sum, narażając Spółdzielnię na niebezpieczeństwo wydatkowania wyższych kwot niż rzeczywiście wydanych (art. 286 § 3 k. k.).

Wprawdzie wyjazdy służbowe oskarżonych z gospodarczego punktu widzenia były uzasadnione, jednak Sąd Wojewódzki słusznie podniósł, że oskarżeni wystawiając rachunki, dotyczące zwrotu kosztów podróży, nie dołączali odnośnych dokumentów.

Aczkolwiek brak jest dowodów na to, by oskarżeni przywłaszczyli sobie na szkodę Spółdzielni jakieś kwoty, jednak wystawienie rachunków, dotyczących zwrotu kosztów podróży, uniemożliwiało kontrolę zasadności tych rachunków oraz stwarzało możliwość spowodowania szkody dla owej Spółdzielni przez żądanie wyższej kwoty od sum rzeczywiście wydanych. Gospodarka spółdzielni, która spełnia ważną rolę w ekonomice Państwa — powinna stać na takim poziomie, który odpowiadałby owej funkcji spełnianej przez spółdzielczość w życiu gospodarczym kraju. Postulat ten dotyczy nie tylko działalności gospodarczej spółdzielni w ścisłym znaczeniu, lecz także biurowości spółdzielni.

Problemy te łączą się ściśle z sobą. Chaos w księgowości spółdzielni, i prowadzenie rachunkowości w sposób uniemożliwiający kontrolę rzeczywistych wydatków — stanowi potencjalnie niebezpieczeństwo powstania szkody Spółdzielni. Wychodząc z wyżej przytoczonych założeń,

należy skwalifikować działanie oskarżonych jako przestępstwo z art. 286 § 3 k.k.

Sąd zasadnie przyjął, że nie jest rzeczą istotną czy przepisy instrukcyjne regulowały kwestię udokumentowania przedkładanych rachunków, gdyż nawet w razie braku przepisów w tym względzie — było konieczne aby wydatkowanie pieniędzy spółdzielni odbywało się na podstawie konkretnych dowodów. Zresztą oskarżeni, jak ustalił Sąd Wojewódzki, nie stosowali się do obowiązującej w tej kwestii instrukcji.

Jak zaś zeznał Jerzy P., który w 1949 r. dokonywał wraz z M. rewizji spółdzielni, rozliczenia z wydatków prowadzone były w ten sposób, iż nie załączano — wbrew przepisom — niezbędnych dowodów. Między innymi stwierdził on brak rachunków na przejazdy samolotami i wagonami sypialnymi.

W wyżej wspomnianym sprawozdaniu z przeprowadzonej rewizji w spółdzielni P. i M. stwierdzili, że oskarżony T. w czasie od 1.I.1949 r. do 20.XII.1949 r. spędził służbowo poza Spółdzielnią 117,5 dni, S. zaś 133,5 dni.

Pewne wydatki oskarżonych T. i S. rewidentzi uznali za nieudokumentowane i zakwalifikowali odnośne sumy do zwrotu. Stwierdzono, iż oskarżony T. nie udokumentował wydatków na sumę 238.443 zł. Oskarżony zaś S. na sumę 62.660 zł (w starej walucie).

Z powołanej w rewizji oskarżonego S. instrukcji z dnia 1.VII.1948 r. wynika, że żądanie zwrotu kosztów wyjazdu służbowego powinno być poparte odnośnymi rachunkami.

Jedynie o ile uzyskanie dokumentu, dotyczącego wydatku, na sumę nie przekraczającą zł 500 (w obecnej walucie 15 zł) natrafia na znaczne trudności, wydatek taki może być uznany — w wyjątkowych wypadkach — bez dołączenia dokumentu. Z powołanego zaś wyżej sprawozdania wynika, iż oskarżeni nie stosowali się także do tej instrukcji, nie przedkładając rachunków na znaczne kwoty.

Zasłanianie się zaś oskarżonego S. (będącego członkiem Zarządu Spółdzielni) tym, że za stronę rachunkową Spółdzielni odpowiedzialny był buchalter — Kazimierz K. jest bezpodstawne.

Wymierzenie oskarżonemu T. kary surowszej niż oskarżonemu S. było uzasadnione tym, że jako prezes Spółdzielni był w większym stopniu odpowiedzialny za stan rachunkowości Spółdzielni i jej gospodarkę niż oskarżony S.

Sąd najwyższy uznał wymierzone oskarżonym kary za rażąco niewspółmiernie surowe w stosunku do ich przewinienia, — a to z powodu nie zawieszania ich warunkowo. Cała pozytywna i oddana działalność oskarżonych dla Spółdzielni pozwala bowiem przypuszczać, iż oskarżeni czynu tego rodzaju więcej nie popełnią.

Z tych powodów Sąd Najwyższy zawiesił oskarżonym wykonanie kary.

(WYROK Z DNIA 10 PAŹDZIERNIKA 1951 R.)

I. K. 329/51

2. Wyznaczony przez władze państwowe dyrektor fabryki prywatnej, pozostającej pod zarządem państwowym, wykonuje niewątpliwie zlecone czynności w zakresie zarządu państwowego. Kwestia, że oskarżony był dyrektorem administracyjno-handlowym, nie ma istotnego znaczenia, skoro sprawowanie zarządu państwowego nie jest uwarunkowane wykonywaniem go wyłącznie przez jedną osobę. Zastosowanie zatem względem oskarżonego przepisów rozdziału XLI kodeksu karnego również w odniesieniu do czynów popełnionych przed wejściem w życie t.zw. małego kodeksu karnego — jest uzasadnione.

Sąd najwyższy w sprawie Stanisława R. osk. z art. 22 m.k.k. i 290 §1 k.k. po rozpoznaniu rewizji oskarżonego od wyroku Sądu apelacyjnego w Warszawie z dnia 2 marca 1950 r., na podstawie art. 375 k.p.k. utrzymał w mocy zaskarżony wyrok.

Rewizja oskarżonego Stanisława R. zarzuca obrazę art. 286 § 2 i 290 § 1 k.k. przez skazanie oskarżonego na podstawie tychże przepisów, mimo że oskarżony odnośnie powyższych czynów nie podlega odpowiedzialności karnej z rozdziału XLI o przestępstwach urzędniczych, albowiem:

a) dekret o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa, rozszerzający krąg osób, odpowiadających karnie jak urzędnik, wszedł w życie już po dokonaniu przypisanych oskarżonemu czynów,

b) oskarżony nie należał do rzędu osób wymienionych z art. 292 k.k., skoro brak jest ustaleń, że oskarżony był zarządcą państwowym przedsiębiorstwa jak również nie był funkcjonariuszem instytucji prawa publicznego, gdyż przedsiębiorstwo pod zarządem państwowym nie traci charakteru własności prywatnej.

W uzasadnieniu

Sąd Najwyższy wyraził następujący pogląd prawny:

Przepis art. 46 m.k.k. znacznie rozszerzył zakres dotychczasowego pojęcia urzędnika, jednakże nie można z tego wysuwać wniosku, że żadna z osób, wymienionych w tymże przepisie przed jego wejściem w życie, nie mogła być podmiotem przestępstwa urzędniczego. Mogła bowiem nim być, jeżeli podpadła już poprzednio pod pojęcie osoby, wykonującej zlecone czynności zarządu państwowego lub samorządowego, albo — pod pojęcie funkcjonariusza instytucji prawa publicznego, jak to przewidywał art. 292 k.k.

Wyznaczony przez władze państwowe dyrektor fabryki prywatnej, pozostającej pod zarządem państwowym, wykonywał niewątpliwie zlecone czynności w zakresie zarządu państwowego. Kwestia, że oskarżony był dyrektorem administracyjno-handlowym, nie ma istotnego znaczenia, skoro sprawowanie zarządu państwowego nie jest uwarunkowane wykonywaniem go wyłącznie przez jedną osobę. Zastosowanie zatem względem oskarżonego przepisów z rozdziału XLI kodeksu karnego również i w odniesieniu do czynów popełnionych przed wejściem w życie t. zw. małego kodeksu karnego — jest uzasadnione

(WYROK Z DNIA 10 LIPCA 1951 R.)

K. 40/51

Główna Komisja Arbitrażowa

Okręgowe Komisje Arbitrażowe

1. Podstawa ilościowego określenia przedmiotu dostawy w umowie generalnej.

Ilości towaru, będącego przedmiotem dostawy, powinny być określone w umowie generalnej na podstawie — ilości przewidzianych w ostatecznie zatwierdzonym planie produkcyjnym przedsiębiorstw podległych dostawcy, nie zaś na podstawie zgłoszonego przez odbiorcę zapotrzebowania.

Główna Komisja Arbitrażowa orzeczeniem z dnia 22 stycznia 1952 roku nie uwzględniła zarzutu odbiorcy z umowy generalnej, domagającego się zwiększenia w tej umowie ilości zaoftarowanych przez dostawcę przedmiotów dostawy.

Z uzasadnienia:

Strona powodowa przesłała poprzednikowi prawnemu strony pozwanej Zakładowi B projekt umowy generalnej na dostawę części maszyn górniczych, do którego odbiorca zgłosił protokół rozbieżności, żądając powiększenia ilości projektowanych dostaw i żądanie to uzasadniał swoimi potrzebami produkcyjnymi. Strona powodowa nie zgodziła się na zmianę umowy generalnej, która jej zdaniem zgodna była co do ilości z zatwierdzonym planem produkcyjnym jednostek podległych.

Wobec niezgodnienia rozbieżności poprzez jednostki zwierzchnie stron, dostawca wystąpił ze sporem przed-

umownym o ustalenie, że umowa generalna obejmuje ilości objęte przesłanym do podpisu projektem.

Główna Komisja Arbitrażowa stwierdziła na podstawie pisma Departamentu Przemysłu Ciężkiego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 22.I.1952 roku PR-4W-01-5, że ilości podane przez stronę powodową w przesłanym projekcie umowy generalnej zgodne były z ilościami ustalonymi w planie produkcji.

Wobec tego należy uznać, że zgłoszony przez odbiorcę protokół rozbieżności oparty na jego potrzebach produkcyjnych ujętych w zapotrzebowaniu planowym był bezzasadny, gdyż podstawą do zgłoszenia zarzutów odnośnie ilości towaru, które mają być dostarczone w ramach umowy generalnej nie może być zgłoszone przez odbiorcę zapotrzebowanie, lecz ostatecznie zatwierdzone liczby planu produkcyjnego.

Jeżeli ilości przewidziane w planie produkcyjnym są niewystarczające na pokrycie potrzeb dostawcy, powinien on w drodze administracyjnej uzyskać decyzję bądź zwiększającą plan produkcyjny dostawcy, bądź zmniejszającą jego plan w zakresie, w jakim jest on uzależniony od spornych dostaw. Decyzja w tym przedmiocie należy w obu wypadkach do organów planujących, zaś Komisja Arbitrażowa może rozpoznawać sprawy odnośnie ilości jedynie w ramach zarządzeń ustalających plany produkcyjne dostawcy.

Wobec tego, że ilości zaoferowane w danym przypadku przez dostawcę zgodne były z liczbami ostatecznymi planu produkcji, należy uznać żądanie jego wniosku za słuszne i podlegające uwzględnieniu.

(Nr Rep. II. A. — 14/51)

2. Ceny obowiązujące przy dostawach w obrębie gospodarki uspołecznionej.

W gospodarce uspołecznionej obowiązują ceny, ustalone zarządzeniami władz gospodarki narodowej; ceny te nie mogą być dowolnie zmieniane i określone przez strony w umowie dostawcy.

Główna Komisja Arbitrażowa orzeczeniem z dnia 24 stycznia 1952 roku zatwierdziła orzeczenie Okręgowej Komisji Arbitrażowej w Bydgoszczy, uwzględniając wniosek.

Z uzasadnienia:

Na zlecenie przedsiębiorstwa państwowego D Dyrekcja Centrali O w Warszawie nakazała pismem z dnia 18.X.1950 roku swej Ekspozyturze w B zakupienie świń na eksport, poprzednio wytypowanych przez specjalnie powołaną komisję.

Zakup świń miał się odbyć na podstawie cennika, zatwierdzonego przez Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych, a ujętego w wyżej wymienionym piśmie Centrali O w Warszawie z dnia 18.X.1950 roku, odpis którego doręczony był Dyrekcji Okręgowego Zarządu P.G.R. w B w dniu 20.X.50 r.

Okręgowy Zarząd P.G.R. pismem z dnia 24.X.1950 roku, skierowanym do Zespołów P.G.R. zarządził wydanie trzody Ekspozyturze Centrali O w B, lecz zastrzegł się odnośnie jej wyceny...

Okręgowy Zarząd P.G.R. zlecił podległym sobie zespołom P.G.R., by pobrały inkasem od Ekspozytury Centrali O w B ceny wyższe od ustalonych cennikiem Ministerstwa Rolnictwa i R. R... a to na tej podstawie, że przedstawiciel Centrali O, biorący udział w Komisji przy wytypowaniu świń, ustalił rzekomo ich cenę w wyższej wysokości od następnie wydanego przez Ministerstwo Rolnictwa cennika.

Strona pozwana zainkasowała od wnioskodawcy drogą inkasa bankowego kwotę zł X ponad należną na podstawie obowiązującego cennika, o zwrot której to sumy wnioskodawca zwrócił się do strony pozwanej w dniu 6.X.1951 roku. Wobec odmowy dobrowolnej zapłaty tej sumy wnioskodawca wystąpił na drogę postępowania arbitrażowego.

Okręgowa Komisja Arbitrażowa w Bydgoszczy zasądziła na rzecz wnioskodawcy dochodzoną należność wraz z odsetkami od dnia 1.I.1951 roku i kosztami postępowania.

Od orzeczenia tego odwołała się strona pozwana.

Główna Komisja Arbitrażowa zważyła, iż w gospodarce socjalistycznej ceny nie mogą być dowolnie określone

przez kontraktujące strony, lecz obowiązują je bezwzględnie ceny, określone zarządzeniami władz gospodarki narodowej. Zupełnie przeto nieistotne jest, czy przedstawiciel strony zapodał jakąś cenę wiążącą, czemu zresztą wnioskodawca przeczy, wyjaśniając, iż była to cena jedynie orientacyjna, skoro następnie cena ta została ustalona dla tej transakcji przez Ministerstwo Rolnictwa, będące wówczas władzą zwierzchnią dla obydwu kontraktujących stron.

Z tych względów i skoro suma nadmiernie pobrana w drodze inkasa stanowi właśnie różnicę w stosunku do obowiązującego strony cennika — słusznie Okręgowa Komisja zasądziła zwrot nienależnego świadczenia na rzecz wnioskodawcy.

(Nr Rep. III 10 — 15/52)

3. Początek biegu przedawnienia roszczeń z tytułu należności za dostawę.

Bieg przedawnienia roszczeń z tytułu należności za dostawę rozpoczyna się w dniu wykonania dostawy także i w tym przypadku, gdy towar dostarczył nie bezpośrednio dostawca, lecz na jego zlecenie inna jednostka np. producent towaru.

Prezes Głównej Komisji Arbitrażowej zarządzeniem z dnia 23.II.1952 roku zmienił orzeczenie Okręgowej Komisji Arbitrażowej we Wrocławiu z dnia 7.XII.1951 roku i wniosek oddalił.

Z uzasadnienia:

Powodowy Związek dostarczył pozwanej Spółdzielni w dniach 28.10. i 2.11.1948 roku trzy wagony węgla. Dostawa przeprowadzona została w ten sposób, że na zlecenie powodowego Związku wysyłki węgla dokonały Zakłady Z, których należności z tego tytułu zostały pokryte przez powodowy Związek.

Zakłady Z nie przeprowadzały żadnych rozliczeń z pozwaną Spółdzielnią; obciążenia i rachunki wystawił na pozwaną spółdzielnię powodowy Związek, który też dochodzi w niniejszym sporze, wnioskiem złożonym w dniu 30.4.1951 roku, należności za dostawę węgla gdyż pozwana Spółdzielnia należności tych nie uiściła.

Okręgowa Komisja Arbitrażowa dochodzoną należność zasądziła, nie uwzględniając zarzutu przedawnienia podniesionego przez pozwaną Spółdzielnię. Okręgowa Komisja Arbitrażowa przyjęła, że powodowy Związek nie był sprzedawcą węgla, gdyż sprzedawcą tym były Zakłady a powodowy Związek posiada samoistny tytuł prawny.

Stanowisko to jest błędne.

Jest rzeczą bowiem niewątpliwą, że powód dochodzi należności za węgiel dostarczony na 2 i pół roku przed złożeniem wniosku.

Należność jest zatem przedawniona, gdyż mogła być dochodzona bezpośrednio po dokonaniu dostawy, a więc w pierwszych dniach listopada 1948 roku, a wniosek wpłynął w ostatnich dniach kwietnia 1951 roku, a więc po upływie lat dwu.

Okoliczność, że dostawę wykonał nie sam powodowy Związek, lecz na jego zlecenie Zakłady Z nie może mieć wpływu ani na charakter dochodzonego roszczenia, ani na początek biegu przedawnienia.

Fakt bowiem, że powodowy Związek, na skutek udzielonego jemu zamówienia, wykonał dostawę poprzez Zakłady Z — w niczym nie wpłynął na charakter stosunku prawnego, w którym strony pozostawały. Stosunkiem tym była umowa dostawy towaru i takim pozostała. Powodowy Związek miał zatem prawną możliwość dochodzenia należności bezpośrednio po dokonanej dostawie. Początek biegu terminu do dochodzenia roszczenia rozpoczął się więc zgodnie z przepisem art. 108 przepisów ogólnych prawa cywilnego, w pierwszych dniach listopada 1948 roku.

Okoliczność, że powodowy Związek nie miał jeszcze wówczas danych do wystawienia faktury, gdyż Zakłady Z z opóźnieniem przesyłały mu zawiadomienie o dokonanej dostawie, nie ma żadnego wpływu na początek biegu terminu dla dochodzenia roszczeń... Termin bowiem do dochodzenia należności zaczyna biec od dnia, w którym możność żądania zapłaty powstała, a więc od dnia dostawy, a nie od dnia, w którym powód dowiedział się o wykonaniu dostawy.

(Nr N IV — 8 b — 5/52)

4. Początek biegu rocznego terminu, przewidzianego w § 20 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15.XI.1950 roku (Dz. U. R. P. Nr 22 poz. 484 dla dochodzenia roszczeń z tytułu omyłkowego niezamieszczenia w rachunku części należności za dostawę:

Roszczenie o zapłatę różnicy między należnością przypadającą za podstawę według cen obowiązujących, a należnością wykazaną omyłkowo w rachunku według cen niższych jest częścią roszczenia o zapłatę za dostawę, a więc jest wymagalna z chwilą wykonania dostawy i od tego momentu biegnie przewidziany w § 20 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15.XI.1950 r. termin roczny dla dochodzenia tego roszczenia.

Prezes Główniej Komisji Arbitrażowej zarządzeniem z dnia 4.2.1952 r. uchylił orzeczenie OKA w Krakowie z dn. 6.XII.1951 r. i wniosek odrzucił.

Z u z a s a d n i e n i a :

Wnioskodawca za zleceniem magazynowym z dnia 24.VI.1950 r. wydał pozwanemu partię nakryć stołowych objętych rachunkiem z dnia 27.VI.1950 r., w którym jednakże, na skutek omyłki, podał za nie cenę za niską.

Po spostrzeżeniu omyłki, wnioskodawca notą z dnia 28.VII.1950 r. zażądał od pozwanego dopłaty w kwocie X zł., a wobec odmowy jej uiszczenia, w dniu 25.VII.1951 r. złożył wniosek arbitrażowy.

Na skutek uzyskania częściowego pokrycia, strona powodowa ograniczyła żądanie wniosku do kwoty Z zł. i w tej wysokości OKA w Krakowie wniosek uwzględniła.

Orzeczenie Okręgowej Komisji w Krakowie jest nietrafne. Roszczenie wnioskodawcy z tytułu spostrzeżonej omyłki jest tylko częścią roszczenia głównego z tytułu wykonania zamówienia. Dostawa nakryć stołowych została wykonana w dniu 24.VI.1950 r. z tym też dniem stało się wymagalne roszczenie wnioskodawcy o zapłatę całej należności.

Ta okoliczność, że wnioskodawca początkowo na skutek omyłki podał w rachunku cenę zbyt niską, a następnie dopiero po miesiącu sprostował swą omyłkę, nie może powodować przesunięcia terminu wymagalności roszczenia. Ponieważ wniosek arbitrażowy został złożony dopiero w dn. 25.VII.1951 r., od czasu wymagalności roszczenia do chwili złożenia wniosku upłynął okres, dłuższy od roku, wniosek więc należało odrzucić na podstawie § 20 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15.XI.1950 r. (Dz. U.R.P. Nr 35, poz. 484).

(Nr N V — 3 — 4/52)

5. Roszczenie o zwrot nadpłaconego przewoźnego za przesyłki kolejowe:

Odbiorcy przesyłki, który uiszczył kolei przewoźne w kwocie wyższej niż należało z uwagi na rzeczywisty rodzaj przesyłki, służy roszczenie o zwrot nadpłaconej sumy p-ko kolei w tych przypadkach, gdy mimo właściwej deklaracji nazwy towaru w liście przewozowym kolej zastosowała stawkę przewoźnego wyższą, niezgodną z tą deklaracją. Gdy natomiast nadpłata powstała wskutek niewłaściwego zadeklarowania przez nadawcę nazwy towaru w liście przewozowym, a kolej pobrała przewoźne zgodnie z tą deklaracją, wówczas do wzrostu tej nadpłaty obowiązującym wobec odbiorcy, który uiszczył przewoźne, jest nadawca, który towar niewłaściwie zadeklarował.

Prezes Główniej Komisji Arbitrażowej zarządzeniem z dnia 5.2.1952 r. uchylił orzeczenie OKA w Poznaniu z dn. 31 listopada 1951 r.

Z u z a s a d n i e n i a :

Powyższym orzeczeniem oddaliła Okręgowa Komisja Arbitrażowa w Poznaniu tę część roszczeń wniosku, która zawiera żądanie zwrotu części przewoźnego, zapłaconego kolei przez powoda jako odbiorcę wagonowej przesyłki samochodu, nadanej przez pozwanego przy czym żądanie to opiera się na przesłance, że przewoźne to win-

no być obliczone według poz. 1869 klasyfikacji towarów. Taryfa Towarowa Cz.I.B. (tj. na samochód stary nie nadający się do bezpośredniego użytku, czyli według klasy wagonowej 8, nie zaś — jak powód zapłacił — według poz. 1400) „pojazdy drogowe osobowe i towarowe z własnym napędem samochodu, autobusy itp.”) czyli według klasy wagonowej 1. Oddalenie tej części wniosku uzasadniła OKA t.ym, że z żądaniem zwrotu tej części przewoźnego, powód jako odbiorca przesyłki, powinien był zwrócić się do kolei, w stosunku do której termin na dochodzenie roszczenia upływa w dniu 21 lutego 1952 r.

To stanowisko Okręgowej Komisji Arbitrażowej jest niesłuszne.

1) Roszczenie do kolei mógł wnioskodawca zgłosić tylko w tym przypadku, gdyby mimo właściwej deklaracji nazwy towaru, podanej przez nadawcę w liście przewozowym, kolej niewłaściwie zastosowała stawkę przewoźnego, niezgodną z deklaracją. Zresztą i w tym przypadku należało raczej zamiast oddać wniosek wezwać do udziału w sprawie właściwą Dyрекcję Kolejową, skoro termin dla dochodzenia przeciwko niej roszczenia nie upłynął jeszcze w dacie wydawania orzeczenia przez Okręgową Komisję Arbitrażową.

2) Jeżeli natomiast nadawca zadeklarował — w liście przewozowym nazwę towaru w taki sposób, że nazwa ta odpowiadała tej pozycji klasyfikacji towarów, według której kolei obliczyła i pobrała przewoźne, tj. o ile zapłacone przez wnioskodawcę przewoźne było zgodne z deklaracją, wówczas roszczenie do kolei o zwrot części przewoźnego byłoby bezzasadne. W tym ostatnim przypadku za niewłaściwe zadeklarowanie nazwy towaru, które spowodowało pobranie przez kolej przewoźnego zgodnego z deklaracją, ale wyższego niż to, które by się należało z uwagi na rzeczywiste właściwości towaru, odpowiedzialnym wobec wnioskodawcy, który jako odbiorca uiszczył przewoźne, byłby pozwany, jako nadawca, który towar niewłaściwie zadeklarował. Zaznaczyć należy, że w stosunkach z koleją miarodajna dla obliczenia przewoźnego (z wyjątkiem przypadków przewidzianych w § 7 p. 5 Regulaminu Przesyłek Towarowych) jest deklaracja nazwy towaru w liście przewozowym nie zaś rzeczywisty rodzaj przewoźnego towaru.

Wobec powyższego Okręgowa Komisja Arbitrażowa winna była ustalić, który z dwóch przypadków wyżej przytoczonych zachodzi w sprawie niniejszej.

(Nr N V — 5 — 2/52)

6. Wpływ zarządzenia władzy na obowiązki stron, oparte na umowie powstałej przed wejściem w życie tego zarządzenia:

Zarządzenie władzy może zmienić obowiązki stron, oparte na umowie zawartej przed wejściem w życie tego zarządzenia.

Okręgowa Komisja Arbitrażowa orzeczeniem z dnia 9 grudnia 1951 r. uwzględniła wniosek Centrali M przeciwko PZGS w N.

Z u z a s a d n i e n i a :

Powód sprzedał stronie pozwanej 2.500 tub pasty do zębów „Nivos”. Rachunek na ten towar wystawiono dnia 6.11.1950 r., obejmując nim jedynie właściwą cenę towaru, bez kaucji za tuby. Dnia 29.12.1950 r. powód wystawił dodatkowy rachunek na X zł. z tytułu kaucji.

Pozwany zwrócił tylko 790 tub, wobec czego powinien zapłacić za resztę, tj. Z zł.

Pozwany zarzuca, że na skutek spóźnionego zafakturowania tub został narażony na szkodę. Rozprowadził bowiem towar między Gminne Spółdzielnie również bez pobrania kaucji i obecnie nie może od nich uzyskać zwrotu tub, względnie zapłaty za nie.

Komisja zważyła, co następuje:

Obowiązek zwrotu zużytych tub metalowych został wprowadzony rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 31.5.1950 r. (Dz. U. R. P. nr 24, poz. 214). Zarządzenie wykonawcze zostało wydane przez Ministrów Handlu Wewnętrznego i Przemysłu Ciężkiego dnia 25.9.1950 r. (Monitor Polski nr A-107, poz. 1345). Zarządzenie to zostało ogło-

szone dnia 10.10.1950 r. a weszło w życie o miesiąc później, tzn. 10.11.1950 r.

Zgodnie z § 2 ust. 2 zarządzenia „obowiązek żądania od kupującego zaofiarowania zużytej tuby przy zakupie artykułu, opakowanego w tubę metalową, ciąży na sprzedawcach w placówkach detalicznych handlu społecznego i prywatnego”. Wynika stąd, że od dnia 10.11.1950 r. poczynając sprzedawcy w sklepach detalicznych mieli bezwzględny obowiązek żądania od nabywców zwrotu zużytej tuby lub zapłaty kaucji. Obowiązek ten rozciągał się na wszystkie towary, znajdujące się tego dnia w detalicznej sprzedaży, bez względu na to, kiedy zostały zakupione. A więc nawet gdyby towar, rozprawdzony przez Gminne Spółdzielnie został przez nie zakupiony przed 10.11.1950 r., tj. przed dniem wejścia w życie cytowanego zarządzenia i nie był wedle umowy obciążony kaucją za tuby, sprzedawcy i tak mieliby obowiązek żądania zwrotu lub od kupujących. Okoliczność, że powód dopiero w grudniu 1950 r. wystawił rachunek za kaucję jest więc bez znaczenia dla sprawy.

(Nr rep. III. 1. OA. — 2312/51/a)

7. Obowiązek przestrzegania zasad oszczędności przy zgłaszaniu wniosków arbitrażowych:

Wnioskodawca winien, nie naruszając obowiązujących przepisów, zgłaszać wniosek arbitrażowy w sposób nie powodujący zbędnego powiększania opłat arbitrażowych.

Okręgowa Komisja Arbitrażowa w Szczecinie orzeczeniem z dnia 23 stycznia 1952 r. odmówiła zasądzenia na rzecz wnioskodawcy kosztów postępowania, odpowiadających uiszczonych przez niego opłat arbitrażowych.

Z u z a s a d n i e n i a :

Komisja nie przyznała wnioskodawcy zwrotu poniesionych przez niego w niniejszym postępowaniu kosztów, a to z następujących motywów.

Pozwany Zespół zakupił u powoda w dniu 9.2.1951 r., stosownie do polecenia zbiorczego, części do ciągnika nr 3990, a to 2 panewki i 2 tarcze koła. Należności na 1 panewkę w kwocie zł. 54,96 dochodzi wnioskem, złożonym w dniu 1.10.1951 r., należności zaś za 1 panewkę i 2 tarcze w kwocie zł. 124,83 dochodzi wnioskem niniejszym, złożonym w dniu 8.10.1951 r. Opłatę arbitrażową od obu wniosków w kwocie zł. 300.— (po 150.— zł.) wnioskodawca uiszczył.

W wypadku niniejszym wnioskujące Zakłady winny były obie należności objąć jednym wnioskiem, jako skierowane przeciw jednemu pozwanemu i oparte na tej samej podstawie prawnej i faktycznej. W wypadku zaś przeoczenia strona powodowa miała możliwość złożyć wniosek o rozszerzenie wniosku pierwszego, w żadnym zaś wypadku nie wolno stronie powodowej bez uzasadnionej przyczyny narażać stronę drugą na zbędne wydatki. Do obowiązków jednostki gospodarki społecznej należy nie tylko dochodzenie swych należności i przestrzeganie związanej z tym

dyscypliny finansowej, lecz również nienarażanie drugiej jednostki gospodarki społecznej na zbędne koszty.

Gdy oba roszczenia mogły być dochodzone jednym wnioskiem, a wskutek złożenia drugiego odrębnego wniosku koszty obu spraw (300.— zł.) niewspółmiernie przerosły pretensje (179,79 zł.) Komisja z motywów wyżej naprowadzonych przyznała stronie powodowej zwrot kosztów w kwocie zł. 150.— jedynie w sprawie pierwszej, złożonej w dniu 1.10.1951 r. z roszczeniem o zapłatę kwoty zł. 54,96 z tytułu dostarczenia jednej panewki, natomiast w sprawie niniejszej koszty postępowania winien ponieść wnioskodawca.

(Nr rep. III. 1. OA. — 687/51/a)

8. Stawki czynszu najmu za magazyny przysklepowe:

Czynsz najmu za pomieszczenie mające charakter magazynu podręcznego dla sklepu obliczać należy według tych samych stawek, jakie są obowiązujące dla sklepu.

Prezes Główniej Komisji Arbitrażowej zarządzeniem z dnia 5.2.1952 r. uchylił orzeczeniem OKA w Bydgoszczy z dn. 30.XI.1951 r.

Z u z a s a d n i e n i a :

Okręgowa Komisja Arbitrażowa zasądziła w całości dochodzone przez wnioskodawcę wnioskiem z dnia 19.X.1951 r. roszczenie z tytułu nadpłaty za czynsz najmu za czas od 1.IX.1950 r. do 31.X.1950 r.

Przy obliczeniu wysokości czynszu Okręgowa Komisja Arbitrażowa przyjęła, że czynsz najmu lokalu sklepowego, zajmowanego przez Powszechną Spółdzielnię Spożywców, w skład którego wchodzi magazyn, powinien być obliczony odrębnie dla lokalu handlowego według stawek czynszowych tabeli 2 i odrębnie dla przyległego magazynu według tabeli 6, stanowiących załączniki do uchwały Rady Ministrów z dnia 21.VI.1950 r. (Monitor Polski Nr A-77, poz. 889).

Stanowisko to uznać należy za nietrafne.

Gdy w jednym lokalu użytkowym znajdują się pomieszczenia, służące temu samemu celowi, to czynsz za cały lokal oblicza się według stawki właściwej ze względu na ten cel.

Skoro z okoliczności faktycznych użytkowania lokalu wynika, że lokal służy celom handlowym, zaś pomieszczenie magazynowe ma charakter pomieszczenia podręcznego dla sklepu, w którym nie mieszczą się wszystkie towary i dlatego część ich jest składana w tym podręcznym, sąsiednim pomieszczeniu i każdej chwili towar, znajdujący się tam może być bez jakichkolwiek dodatkowych manipulacji zabrany i sprzedany w sklepie, to dojść należy do wniosku, że pomieszczenie to nie służy innemu celowi, aniżeli lokal handlowy, ale stanowi z nim jedną wspólnie administrowaną całość. Z tych przyczyn stawka czynszu, zastosowana przez Okręgową Komisję Arbitrażową jest błędna...

(Nr N/V — 9 — 2/52)

Trybunał Ubezpieczeń Społecznych

1. Art. 153 i 154 ustawy o ubez. społ.

Data powstania inwalidztwa (TR. 284/51)

W myśl art. 153 ust. 1 pkt. 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym uzyskanie renty inwalidzkiej jest zależne między innymi od przebycia przez robotnika w ubezpieczeniu emerytalnym 50 tygodni składkowych, przypadających na ostatnie 3 lata przed powstaniem inwalidztwa, w myśl zaś art. 154 ust. 4 te same ustawy, jeżeli dnia powstania inwalidztwa nie da się ustalić, za dzień ten przyjmuje się datę zgłoszenia roszczenia o rentę. Z pierwszego z powyższych wyżej przepisów wynika, że celem jego było ograniczenie uprawnień do świadczeń w stosunku do tych osób, które przestały podlegać ubezpieczeniu przez czas dłuższy.

W związku z tym, oraz mając jednocześnie na uwadze, że wiele osób uprawnionych niewątpliwie do rent inwalidzkich nie było obeznanych z przepisami ubezpieczeniowymi i wskutek tego nie zgłaszało roszczeń o świadczenia emerytalne już w czasie powstania niezdolności, lecz nieraz znacznie później, Trybunał Ubezpieczeń Społecznych wy-

jaśnił w szeregu wyroków, że dla ustalenia prawa do renty inwalidzkiej nie jest konieczne ustalenie konkretnej daty powstania inwalidztwa, lecz że wystarczy ustalenie, iż inwalidztwo już istniało w określonym czasie przed zgłoszeniem roszczenia. Ponieważ zaś czas taki nie zawsze da się stwierdzić z całą pewnością, przeto możliwe jest także oparcie się na przeważającym prawdopodobieństwie istnienia inwalidztwa w określonym czasie. Oczywiście jest, że opieranie się tylko na przeważającym prawdopodobieństwie nie może oznaczać dowolności w orzekaniu, doprowadzającej do przekreślenia przepisów o zachowaniu uprawnień do świadczeń. Dotyczy to zwłaszcza inwalidztwa powstałego z powodu chorób o przebiegu przewlekłym i dopiero stopniowo nasilających się. W związku z tym w omawianych wyżej sytuacjach opinia lekarska opierająca się tylko na przeważającym prawdopodobieństwie, jeżeli ma być uznana za przekonywającą, powinna być, zdaniem Trybunału potwierdzona albo poprzedzona jeszcze przez inne, pośrednie dowody przemawiające za nią.

Do dowodów tych należą: przede wszystkim lekarskie dowody dotyczące leczenia lub rozpoznania chorób danej

osoby w czasie przed zgłoszeniem roszczenia o rentę, w razie zaś braku lub niewystarczalności tych dowodów mogą być stosowane inne pośrednie dowody nielekarskie przemawiające za tym, że przerwy w ubezpieczeniu lub brak ubezpieczenia w ostatnich trzech latach przed powstaniem inwalidztwa wynikały (nie omawiając tu okoliczności wskazanych w art. 153 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym) ze złego stanu zdrowia, a nie z innych przyczyn takich, jak np. z wykonywania samodzielnego zawodu, prowadzenia gospodarstwa lub przedsiębiorstwa. Wykonywanie bowiem takich zajęć świadczy z jednej strony o sprawności organizmu, a więc o braku niezdolności do zarabkowania w tym czasie, z drugiej zaś strony o utracie warunków podlegania ubezpieczeniu.

Z rozważań tych wynika, że materiały dowodowe potrzebne dla oceny omawianych tu sytuacji może Sąd uzyskać badając, z czego utrzymywała się osoba ubiegająca się o rentę inwalidzką w czasie od ustania ubezpieczenia, aż do chwili zgłoszenia roszczenia o rentę, z tym, że w razie stwierdzenia pozostawania danej osoby na utrzymaniu rodziny, czy innych osób, Sąd powinien wyjaśnić przyczyny tej sytuacji oraz czas jej trwania, korzystając z zaświadczeń miejscowych władz, związków zawodowych wzgl. komitetów blokowych, wydanych w oparciu o uprzednie zbadanie stanu faktycznego, z wiarygodnych zeznań świadków itp. Jeżeli w toku postępowania wyjaśniającego okazałoby się, że dana osoba była w okresie badanym zatrudniona przejściowo, krótkotrwale lub doraźnie, wówczas zatrudnienie takie nie zawsze musi być uważane za przemawiające za istnieniem w tym czasie zdolności do zarabkowania, ponieważ może ono często wskazywać jedynie na próbę podjęcia zatrudnienia, które nie powiodło się właśnie z powodu złego stanu zdrowia danej osoby. Na tle powyższych rozważań oraz okoliczności ujawnionych w niniejszej sprawie opinia biegłego sądowego oparta tylko na przeważającym prawdopodobieństwie okazuje się niewystarczająca ze względu na przewlekły charakter stwierdzonych schorzeń i ich stopniowe nasilanie się. W związku z tym Sąd mógłby uznać tę opinię za przekonywującą tylko w tym przypadku, gdyby przemawiała za nią inne, chociaż pośrednie dowody, o których wyżej była mowa.

W szczególności należało ustalić z czego skarżąca utrzymywała się w czasie przed zgłoszeniem roszczenia o rentę inwalidzką, ponieważ przedłożone przez skarżącą dowody dotyczą tylko stanu istniejącego w czasie starania się o rentę. Ponieważ Sąd I instancji nie wyjaśnił wskazanych wyżej okoliczności, przeto w celu uzupełnienia stanu faktycznego należało wyrok uchylić.

2. Art. 54 i 60 rozp. Prez. R. P. o ubezp. pracowników umysłowych (Dz. U. R. P. Nr 106 z 1927 r. p. 911 z dalszymi zmianami) i art. 214 ustawy o ubezp. społ. (Dz. U. R. P. Nr 51 z 1933 r. p. 396 z dalszymi zmianami).

Wpływ zarabkowania na uprawnienia do świadczeń z ubezpieczenia emerytalnego pracowników umysłowych. Obowiązek zwrotu otrzymanych świadczeń.

(TR. 596/51).

Powołany w zaskarżonym wyroku przepis art. 54 ust. 2 rozporządzenia o ubezpieczeniu pracowników umysłowych stanowi, że „gdy zajęcie osoby, pobierającej rentę inwa-

lidzką, daje jej zarobek, przewyższający łącznie z rentą podstawę wymiaru renty (art. 33 ust. 3 i 4), renta ta zmniejsza się o taką kwotę, o jaką zarobek łącznie z rentą przewyższałby podstawę jej wymiaru”.

W myśl § 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 8.3.1949 r. (Dz. U. R. P. Nr 18, poz. 120), opartego na art. 9 p. 2 ustawy z dnia 1.3.1949 r. (Dz. U. R. P. Nr 18, poz. 109) renta inwalidzka skarżącego od 1.1.1949 r. wynosiła 3.000 zł miesięcznie, a zarobek od 1.2.1950 r. ponad 11.000 zł. Należy więc rozważyć, czy zarobek skarżącego łącznie z rentą przewyższa podstawę wymiaru renty.

Zgodnie o orzecznictwem Trybunału (wyrok TR. 92/48, 861/50) podstawę wymiaru renty inwalidzkiej oblicza się w sposób korzystny dla ubezpieczonego, przez uwzględnienie wysokości pełnej renty wypadkowej (wyższej od renty inwalidzkiej), która w myśl art. 139 ustawy o ubezpieczeniu społecznym stanowi $66\frac{2}{3}\%$ przeciętnego miesięcznego zarobku ubezpieczonego. Jeżeli więc pełna renta wypadkowa w myśl § 3 powołanego rozporządzenia Rady Ministrów z 8.3.1949 r. wynosiła od 1.1.1949 r. 5.400 złotych, to przeciętny miesięczny zarobek, stanowiący podstawę wymiaru renty wynosi 8.100 zł.

Ponieważ skarżący od 1.2.1950 r. zarabiał ponad 11.000 złotych miesięcznie, to jego zarobek, nawet bez renty, przewyższał podstawę wymiaru renty. Zakład więc zgodny z obowiązującymi przepisami wstrzymał mu dalszą wypłatę renty.

Nieuzasadniony jest zarzut skargi rewizyjnej, iż względy sprawiedliwości społecznej mają jakoby przemawiać przeciwko stosowaniu tych przepisów i gorszemu wskutek tego traktowaniu człowieka pracującego, aniżeli tego, który nie pracuje. Przeciwnie bowiem niestosowanie omawianych przepisów mogłoby doprowadzić do niezamierzonego przez ustawę celu, że inwalida, pobierający rentę i zarobkujący, osiągałby większe dochody, niż zarobkując normalnie przed nastaniem inwalidztwa.

Natomiast nie jest usprawiedliwione żądanie Zakładu zwrotu przez skarżącego nadpłaconych kwot renty. Kwestia zwrotu takich sum nie jest związana z konstrukcją danego rodzaju ubezpieczenia i wobec tendencji, ujawniającej się w ustawodawstwie Polski Ludowej do jednolitego traktowania pracowników fizycznych i umysłowych (zrównanie rent itp.) nie powinno się w tym zakresie gorzej traktować pracowników umysłowych niż fizycznych. Wobec tego należy uznać, iż co do zwrotu już wypłaconych świadczeń powinno się stosować nie art. 60 rozporządzenia o ubezpieczeniu pracowników umysłowych, lecz art. 214 ustawy o ubezpieczeniu społecznym. Ten ostatni bowiem akt ustawodawczy jest późniejszy i posiada charakter ustawy ogólnej, odnoszącej się także w pewnym zakresie do pracowników umysłowych (ubezpieczeniu chorobowe wypadkowe). W spornej sprawie prawo do świadczeń istniało, a tylko później zaszła okoliczność powodująca ustanie tego prawa. Wobec tego nie zachodzą przesłanki, określone w art. 214 ustawy o ubezpieczeniu społecznym do żądania zwrotu wypłaconych świadczeń. (figurujące w powyższym orzeczeniu Trybunału kwoty wyrażone są w dawnej walucie — przyp. red.)

Glossa

Właściwość państwowych komisji arbitrażowych w sporach między władzami i urzędami państwowymi

W związku z opublikowanym w nr. 3 (45) „Przeglądu Ustawodawstwa Gospodarczego” orzeczeniem Głównej Komisji Arbitrażowej z dnia 14.XI.1951 r. Nr Rep. IA 659/51, stwierdzającym, że państwowe komisje arbitrażowe są właściwe do rozstrzygania sporów, w których po obu stronach występują władze lub urzędy państwowe wpłynęło do Redakcji szereg uwag krytycznych. Redakcja zamieszcza wyciągi z dwóch wypowiedzi, najbardziej charakterystycznych, ponieważ krytyka posiada znaczenie twórcze. Redakcja nie zajmuje jednak w poruszonych spra-

wach własnego stanowiska w przekonaniu, że w jednym z późniejszych orzeczeń Główna Komisja Arbitrażowa albo stanowisko swoje zrewiduje bądź też je uzasadni w sposób mniej lakoniczny, niż to miało miejsce w orzeczeniu z dnia 14-listopada 1951 r.

ZYGMUNT WARMAN:

Pogląd taki na tle obowiązującego stanu prawnego budzi poważne zastrzeżenia.

Krótkie uzasadnienie omawianego orzeczenia przede wszystkim stwierdza, że „władze i urzędy państwowe mogą być podmiotami praw i obowiązków cywilnych nie tylko w stosunkach z osobami fizycznymi i przedsiębior-

stwami gospodarki narodowej, lecz i w stosunkach wzajemnych. Wynikające na tle tych stosunków spory mają oczywiście charakter spraw o prawa majątkowe¹⁾. Stwierdzenie to jest oczywiście w zasadzie słuszne, choć nie uwypukla faktu, że stosunki cywilno-prawne pomiędzy władzami i urzędami państwowymi są zjawiskiem ilościowo znikomym w porównaniu ze stosunkami, które pozostają w sferze prawa państwowego i administracyjnego.

W dalszym ciągu uzasadnienia czytamy, co następuje: „Do rozstrzygania sporów o prawa majątkowe w obrębie gospodarki społecznej powołany jest arbitraż państwowy. Skoro zaś władze i urzędy państwowe są również jednostkami gospodarki społecznej, to nie ma żadnej istotnej racji do wyłączenia spod właściwości państwowych komisji arbitrażowych sporów o prawa majątkowe pomiędzy władzami i urzędami państwowymi“.

Tym wywodom zarzucić już można poważną nieścisłość, która (według mego zdania) doprowadziła do wysnucia błędnego wniosku, jaki znalazł wyraz w sformułowanej przez orzeczenie tezie.

Dekret z dnia 5 sierpnia 1949 r. o państwowym arbitrażu gospodarczym (Dz. U. R. P. z 1949 r. Nr 46, poz. 340 oraz z 1951 r. Nr 31, poz. 239), który zresztą nie używa terminów „gospodarka uspołeczniona“ i „jednostka gospodarki uspołecznionej“, nie zawiera w swych postanowieniach dotyczących właściwości państwowych komisji arbitrażowych tak generalnie sformułowanej normy kompetencyjnej o rozpoznawaniu wszelkich sporów o prawa majątkowe w obrębie gospodarki uspołecznionej, jaką operuje omawiane orzeczenie. Przeciwnie — można by wskazać nawet na zawarte w dekreście poważne odchylenia od takiej rzekomej zasady.

Z jednej bowiem strony — o ile chodzi o **względ podmiotowy** — dekret poddaje rozpoznaniu państwowych komisji arbitrażowych np. przedsiębiorstwa pod zarządem państwowym (art. 2 ust. 1 pkt. a), które choć są włączone w orbitę narodowych planów gospodarczych nie posiadają w pełni wszystkich cech pojęcia „jednostki gospodarki uspołecznionej“; nie są bowiem obiektem własności socjalistycznej. Z drugiej strony — spółdzielnie, które niewątpliwie zaliczamy do jednostek gospodarki uspołecznionej, nie zostały przez dekret obligatoryjnie poddane właściwości państwowych komisji arbitrażowych; pozostawały one przez znaczny okres czasu po wejściu w życie dekretu z dnia 5 sierpnia 1949 r. jeszcze poza sferą jego działalności, a zostały dopiero objęte tą właściwością przez odrębny akt ustawodawczy wydany na podstawie upoważnienia ustawowego, zawartego w art. 3 pkt. a) dekretu¹⁾. Wreszcie (wciąż jeszcze jeśli chodzi o **względ podmiotowy**) z tegoż art. 3 pkt. a) dekretu wyraźnie wynika, że prawo stwierdza fakt istnienia „innych jednostek gospodarczych lub administracyjnych Państwa“ poza państwowymi przedsiębiorstwami, bankami, zakładami, instytucjami oraz poza władzami i urzędami; te „inne“ jednostki gospodarcze i administracyjne Państwa, jak również wymienione w tymże przepisie także jednostki osób prawnych prawa publicznego, są bez wątpienia również „jednostkami gospodarki uspołecznionej“, lecz mimo to wciąż jeszcze spory o prawa majątkowe pomiędzy tymi jednostkami z woli ustawodawcy pozostają poza sferą działania państwowego arbitrażu gospodarczego.

Również i pod względem **przedmiotowym** dekret z dnia 5 sierpnia 1949 r. przewiduje możliwość rozpoznawania sporów o prawa majątkowe pomiędzy „jednostkami gospodarki uspołecznionej“ w innym trybie niż w postępowaniu arbitrażowym. Zachodzi to bądź z reguły, gdy

chodzi o sprawy przekazane na mocy ustaw szczególnych innym władzom lub innym sądom niż sądy powszechne (art. 2 ust. 3)²⁾ bądź w przypadkach, gdy na mocy art. 4 dekretu Rada Ministrów uzna za celowe przekazać innym władzom rozstrzyganie sporów należących do właściwości państwowych komisji arbitrażowych.

Na koniec — jeśli chodzi o kwestię właściwości rozpoznawanej z punktu widzenia przedmiotowego — nie można zapominać, że w zasadzie i przede wszystkim właściwość państwowych komisji arbitrażowych obejmuje rozpoznawanie tych tylko sporów o prawa majątkowe, które posiadają charakter sporów o prawo **cywilne** (według dawnej nomenklatury — o prawo „prywatne“). Wynika to wyraźnie z zestawienia dyspozycji art. 2 ust. 1 dekretu z dyspozycją ust. 3 tegoż artykułu. Innymi słowy do postępowania arbitrażowego zostały na podstawie dekretu z dnia 5 sierpnia 1949 r. przekazane w zasadzie tylko te kategorie sporów o prawa majątkowe, które do dnia 1 października 1949 r. (tj. do daty wejścia w życie dekretu) podlegały orzecznictwu sądów powszechnych; wpływa to z zestawienia treści art. 2 ust. 3 dekretu z treścią art. 2 kodeksu postępowania cywilnego tudzież w związku z art. 5 ust. 1 dekretu³⁾.

O ile tej części uzasadnienia omawianego orzeczenia, która formułuje w zbyt ogólnikowy sposób kompetencje państwowego arbitrażu gospodarczego, zarzuciliśmy jedynie wyżej wykazaną nieścisłość, — o tyle trafność motywów, zawartych w ostatnim zdaniu uzasadnienia, należy wprost już postawić pod znakiem zapytania.

Trudno bowiem mówić o tym, że „nie ma żadnej istotnej racji“ do wyłączenia spod właściwości państwowych komisji arbitrażowych sporów o prawa majątkowe pomiędzy władzami i urzędami państwowymi, skoro taką „racją“ jest wyraźny tekst obowiązującego prawa: spory o prawa majątkowe władz i urzędów państwowych poddane zostały rozpoznaniu państwowych komisji arbitrażowych tylko wówczas, gdy spory te powstały pomiędzy władzami i urzędami państwowymi z **jednej strony, a innymi jednostkami** (powiedzmy „gospodarki uspołecznionej“) **z drugiej strony**. Wyraźny tekst art. 2 ust. 1 pkt. b) dekretu nie może pozostawiać pod tym względem żadnej najmniejszej wątpliwości. Jasna treść tego przepisu nie wywołuje nawet potrzeby posługiwania się jakąkolwiek interpretacją; dlatego też sądzę, że takiemu pojmowaniu przepisu prawa nie mogłyby być zasadnie postawiony zarzut posługiwania się wyłącznie metodą formalno-dogmatyczną.

Nie może bowiem być dziełem przypadku taka redakcja przepisu zawartego w art. 2 ust. 1 dekretu, która odróżnia kategorię sporów pomiędzy wskazanymi w punkcie a) podmiotami **między sobą**, od kategorii sporów, wymienionych w punkcie b), w których z **jednej strony** występują władze i urzędy państwowe. Jest bowiem oczywiste, że gdyby ustawodawca zamierzał poddać rozpoznaniu państwowych komisji arbitrażowych również spory **pomiędzy** władzami i urzędami państwowymi **między** sobą, tj. spory, w których po obu stronach występują władze lub urzędy — zbędne byłoby wyodrębnianie osobnej dyspozycji w postaci punktu b), gdyż wystarczyłoby zamieścić w wyliczeniu jednostek, wskazanych w punkcie a), również władze i urzędy państwowe.

Wypada przypomnieć, że charakterystyczna redakcja art. 2 ust. 1 dekretu nie nasuwała w omawianym przedmiocie żadnych najmniejszych wątpliwości również Topińskiemu, który kategorycznie stwierdził, iż państwowe komisje arbitrażowe „nie są właściwe dla rozpoznawania sporów między władzami, urzędami...“⁴⁾.

¹⁾ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 5 maja 1950 r. w sprawie przekazania do postępowania arbitrażowego niektórych sporów o prawa majątkowe (Dz. U. R. P. Nr 22, poz. 189). Rozporządzenie to weszło w życie z dniem ogłoszenia (23 maja 1950 r.) z mocą obowiązującą na obszarze poszczególnych województw od dnia wejścia w życie rozporządzeń Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego w sprawie rozpoczęcia działalności na obszarze danego województwa przez okręgową komisję arbitrażową. Ostatnim rozporządzeniem Przewodniczącego PKPG, które w ten sposób zdecydowało o objęciu spółdzielni na obszarze pozostałych województw postępowaniem arbitrażowym, było rozporządzenie z dnia 2 października 1950 r. (Dz. U. R. P. Nr 50, poz. 462); rozporządzenie to weszło w życie z dniem 1 listopada 1950 r., czyli po upływie trzynastu miesięcy od daty wejścia w życie dekretu z dnia 5 sierpnia 1949 r. o państwowym arbitrażu gospodarczym.

²⁾ Na przykład sądom ubezpieczeń społecznych; vide orzeczenie Głównej Komisji Arbitrażowej z dnia 10 lutego 1950 r. w sprawie Nr III. A-29/50 („Państwo i Prawo“ zeszyt 4 z 1950 r. poz. 4).

³⁾ Rzecz jasna, że rozważania powyższe nie obejmują spraw dotyczących ustalenia treści umów zawieranych w wykonaniu narodowych planów gospodarczych (sporów przedumownych); natomiast odpowiednio odnoszą się one do spraw o ustalenie stosunku prawnego lub prawa, albowiem tego rodzaju sprawy objęte były kompetencją sądów powszechnych (art. 3 kodeksu postępowania cywilnego).

⁴⁾ Jan Topiński „Państwowy arbitraż gospodarczy“ („Państwo i Prawo“ zeszyt 3 z 1950 r., str. 31).

Tak więc ustalić należy, że omawiane orzeczenie Głównej Komisji Arbitrażowej z dnia 14 listopada 1951 r. na skutek zapoznania konkretnego przepisu obowiązującego prawa wysnuło błędny wniosek, co doprowadziło do wydania nietrafnej tezy o właściwości państwowych komisji arbitrażowych do rozstrzygania sporów, w których po obu stronach występują władze lub urzędy państwowe.

W związku z omawianym zagadnieniem zwrócić jeszcze trzeba uwagę na następujący moment: władze i urzędy państwowe są w ogólnym znaczeniu jednostkami administracyjnymi Państwa⁵⁾.

Z dyspozycji art. 3 pkt. b) dekretu wynika zatem, że rozpoznawanie pewnej kategorii sporów o prawa majątkowe, mianowicie sporów, które nie należałyby do właściwości sądów powszechnych (a więc, które nie posiadają charakteru sporów o prawo cywilne⁶⁾), nawet pomiędzy władzami i urzędami państwowymi będzie mogło zostać przekazane do postępowania arbitrażowego. Jak wiadomo, dotychczas rozporządzenie Rady Ministrów w tym przedmiocie nie zostało wydane.

Można przypuścić, że krytykowana teza stanowi zastosowanie, a poniekąd także rozszerzenie stosowanej w praktyce naszego arbitrażu gospodarczego tendencji przyznawania zdolności procesowej jednostkom budżetu państwowego⁷⁾. Zachodzi to wówczas, gdy taka jednostka budżetowa posiada określoną odrębność organizacyjną i gospodarczą, niezależnie od tego, czy nadana jej została osobowość prawna⁸⁾.

Powstaje pytanie, czy i w tym przedmiocie praktyka naszego arbitrażu jest — *de lege lata* — prawidłowa. Bowiem art. 2 ust. 1 dekretu wymienia rodzaje jednostek, które mogą być stronami w postępowaniu arbitrażowym, w sposób enumeratywny. Wydaje się przeto, że „inne” jednostki, nie wymienione w tym przepisie prawa, nie posiadają zdolności procesowej w takim postępowaniu. Za trafnością podobnego argumentu „a contrario” przemawia fakt, że nie jest on odosobniony: Spośród licznych typów „jednostek administracyjnych państwa” (pozostawiamy tu na boku jednostki gospodarcze) art. 2 ust. 1 pkt. b) dekretu wymienia jedynie władze i urzędy państwowe. Natomiast spory o prawa majątkowe *innych* jednostek administracyjnych mogą dopiero zostać przekazane do postępowania arbitrażowego na podstawie art. 3 pkt. a) dekretu, co dotychczas jeszcze nie nastąpiło. Cóż ustawodawca mógł określić, jako „inne” jednostki administracyjne Państwa, poza wymienionymi w art. 2, jak nie te wszystkie rozliczne jednostki budżetu państwowego⁹⁾, które nie posiadają charakteru „władz” lub „urzędów”?

Jest zupełnie naturalne, że również i w zakresie omawianych zagadnień praktyka naszego arbitrażu korzysta z osiągnięć praktyki i doktryny radzieckiej¹⁰⁾. Pamiętać jednak o tym należy, że — jak przestrzega Klajnerman (na odmiennym zresztą, lecz analogicznym tle procesu cywilnego) — „w obecnym stanie prawnym (podkreślenie moje Z.W.) nie ma jeszcze podstaw, by uznać w tym zakresie, jak to czyni praktyka radziecka, wszystkie jednostki... za samoistne podmioty prawa, występujące bezpośrednio... jako strony w procesie”¹¹⁾.

TADEUSZ LEAPOLD MICHAŁOWSKI:

Powołane orzeczenie Głównej Komisji Arbitrażowej nasuwa następujące uwagi:

Art. 2, ust. 1 dekretu z dnia 5 sierpnia 1949 r. o państwowym arbitrażu gospodarczym (Dz. U.R.P. Nr 46, poz. 340) uślała, że państwowe komisje arbitrażowe rozpoznają spory o prawa majątkowe: a) pomiędzy państwowymi przedsiębiorstwami, bankami, zakładami i instytucjami, przedsiębiorstwami pod zarządem państwowym itp. oraz b) pomiędzy władzami i urzędami państwowymi lub związkami samorządu terytorialnego z jednej strony a jednostkami wymienionymi w pkt. a) z drugiej strony.

Natomiast w art. 3 dekretu przewidziano, że Rada Ministrów w drodze rozporządzenia może przekazać do postępowania arbitrażowego spory o prawa majątkowe jednostek wymienionych w art. 2 z innymi jednostkami gospodarczymi lub administracyjnymi Państwa. Rozporządzenie takie nie zostało dotychczas ogłoszone.

Rozpatrując orzeczenie Głównej Komisji Arbitrażowej z formalnego punktu widzenia, dość należy do wniosku, że jest ono sprzeczne z przepisami dekretu o arbitrażu państwowym. Jeśli bowiem dekret wyraźnie wyłącza spod kompetencji komisji arbitrażowych spory o prawa majątkowe między władzami i urzędami państwowymi, treść tych przepisów stanowi istotną rację, przemawiającą przeciwko stanowisku zajętemu przez Główną Komisję Arbitrażową.

Uzasadnienie orzeczenia GKA zawiera ponadto błąd logiczny. Jest poza sporem, że arbitraż państwowy rozstrzyga spory o prawa majątkowe w obrębie gospodarki uspołecznionej. Jednak z faktu tego oraz z faktu, że władze i urzędy są jednostkami gospodarki uspołecznionej nie można wyprowadzić wniosku, iż wynikiem między nimi spory o prawa majątkowe również podlegają arbitrażowi. Rozumowanie takie byłoby słuszne tylko w tym przypadku, gdyby arbitraż był powołany do rozstrzygania wszystkich sporów o prawa majątkowe w obrębie gospodarki uspołecznionej, co jednak — jak wynika z treści przytoczonych przepisów — jeszcze nie zachodzi.

Merytorycznie orzeczenie GKA niewątpliwie jest słuszne. Świadczy ono, że przesłanki, które w czasie wydawania dekretu o państwowym arbitrażu przemawiały za wyłączeniem spod kompetencji komisji arbitrażowych sporów o prawa majątkowe między władzami i urzędami państwowymi — obecnie już nie istnieją, że przemiany, jakie zaszły od chwili wydania dekretu, stworzyły podstawy do ogłoszenia rozporządzenia przewidzianego w art. 3.

Orzeczenie Głównej Komisji Arbitrażowej nie może jednak zastąpić przewidzianego dekretem rozporządzenia, jak również fakt ogłoszenia wspomnianego orzeczenia nie powinien prowadzić do wniosku o zbędności wydania rozporządzenia. Orzeczenie nie stwarza bowiem normy prawnej powszechnie obowiązującej i nie nakłada na władze i urzędy obowiązku przestrzegania zasad w orzeczeniu tym ustalonych. Poza tym orzeczenie nie określa

⁵⁾ Dekret z dnia 5 sierpnia 1949 r. o państwowym arbitrażu gospodarczym oczywiście używa terminów „władza” i „urząd” w takim sensie, w jakim zakres tych pojęć kształtował się w dotychczasowym prawie państwowym i konstytucyjnym na tle obowiązujących jeszcze podstawowych założeń Konstytucji z dnia 17 marca 1921 r. oraz Ustawy Konstytucyjnej z dnia 19 lutego 1947 r. o ustroju i zakresie działania najwyższych organów Rzeczypospolitej Polskiej. W myśl art. 2 „Małej Konstytucji” najwyższym organem Rzeczypospolitej w zakresie władzy wykonawczej — a więc organem „władzy” — jest m. in. również i Rząd Rzeczypospolitej. Natomiast uchwalony dnia 23 stycznia 1952 r. przez Komisję Konstytucyjną projekt Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej zalicza do *naczelnych* organów *władzy państwowej* jedynie Sejm Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, który ma być *najwyższym* organem władzy państwowej oraz Radę Państwa. Zaś Rząd Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Rada Ministrów, składająca się z Prezesa i wiceprezesa, ministrów oraz przewodniczących określonych w ustawach komisji i komitetów, zaliczeni zosił do *naczelnych organów administracji państwowej*. Te ciekawe zmiany nomenklatury ustrojowej oczywiście nie oznaczają wprowadzenia jakichkolwiek zmian w istocie przepisów o państwowym arbitrażu gospodarczym.

⁶⁾ Na przykład sporów w przedmiocie tzw. „rozliczeń międzyresortowych”.

⁷⁾ Vide artykuły Jana Topińskiego „Półtora roku działalności arbitrażu gospodarczego” („Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” Nr 3 z 1951 r. str. 83) i „Socialistyczne prawo cywilne w praktyce arbitrażu” („Państwo i prawo” zeszyt 50 z 1951 r. str. 900) oraz cytowane w nich orzecznictwo arbitrażowe.

⁸⁾ Por. orzeczenie Okręgowej Komisji Arbitrażowej w Katowicach z dnia 16/29 sierpnia 1950 r., ogłoszone w „Orzecznictwie arbitrażowym” tom II poz. 7.

⁹⁾ Uchwała Nr 70 Rady Ministrów z dnia 16 lutego 1952 r. w sprawie zasad i trybu wykonywania budżetu Państwa na rok 1952 (Monitor Polski Nr A-24, poz. 304) wymienia w § 6 ust. 1 pkt. 2 następujące jednostki budżetowe: władze naczelne, wydziały prezydów wojewódzkich i powiatowych rad narodowych (Rad Narodowych m. st. Warszawy, m. Łodzi i miast stanowiących powiaty) oraz prezydium rad narodowych gmin i miast nie stanowiących powiatów. Jak również podległe tym władzom, wydziałom i prezydium władze, urzędy i instytucje niższego stopnia organizacyjnego.

¹⁰⁾ Vide wyjaśnienie plenarnego posiedzenia Sądu Najwyższego RSRR z 1926 r. „O prawosposobności gosudarstwiennych uczrzedienij w swiazii z woprosom ob ich uczastii w graždanskom oborozie w kaczestwie falcieczeskich juridiczeskich lic” (cytowane przez Bratusia) oraz prace A. W. Wienieidkowa „Gosudarstwiennyye juridiczeskie lica w SSSR” („Sowietskoe gosudarstwo i prawo” Nr 10 z 1940 r.). S. N. Bratusia „Podmioty prawa cywilnego” i „Osoby prawne w radzieckim prawie cywilnym”.

¹¹⁾ Izak Klajnerman „Zastępswo prawne władz i innych podmiotów gospodarki socialistycznej” („Państwo i Prawo” zeszyt 1 z 1952 r. str. 63).

terminu, od którego obowiązuje zasada ustalona przez Główną Komisję Arbitrażową, co ma istotne znaczenie z uwagi na roczną prekluzję z § 20 rozp. o postępowaniu arbitrażowym i wreszcie, mimo merytorycznej słuszności, pozostaje w kolizji z obowiązującym prawem.

Państwowy arbitraż gospodarczy od chwili rozpoczęcia działalności stanął przed trudnym zadaniem rozstrzygnięcia sporów między jednostkami gospodarki uspołecznionej na podstawie przepisów normujących stosunki prywatnoprawne w warunkach gospodarki kapitalistycznej. Zrywając z wszelkim formalizmem, arbitraż odegrał doniosłą rolę twórczą w zakresie wykładni tych przepisów i ustalił szereg zasad prawnych, stanowiących wytyczne postępowania dla jednostek uspołecznionych. Jednakże nie można uważać za wykładnię prawa tych przypadków, w których arbitraż — zajmując nawet najbardziej słuszne i celowe stanowisko — wkracza w sferę działania zastrzeżoną wyłącznie ustawodawczej bądź administracyjnej. Tego rodzaju postępowanie jest sprzeczne

z socjalistyczną teorią państwa i prawa, która nie uznaje judykatury jako źródła prawa i odrzuca teorię tzw. „precedensów sądowych”, stosowaną np. w systemie prawnym państw anglosaskich. Wyrok ma moc obowiązującą tylko dla tej sprawy, w której został wydany i nie stanowi normy prawnej powszechnie obowiązującej.*)

W tym stanie rzeczy należy rozważyć czy w przypadkach analogicznych do omawianego, Główna Komisja Arbitrażowa nie powinna wstrzymać się z wydaniem orzeczenia i przedstawiając zaistniały stan faktyczny i prawny właściwej władzy, zwrócić równocześnie uwagę na konieczność wydania odpowiednich przepisów prawnych.

Przyjęcie tej linii postępowania pozwoliłoby uniknąć wydawania orzeczeń wykraczających poza zakres uprawnień komisji arbitrażowych.

*) 1. Teoria Gosudarstwa i Prawa, Moskwa 1949 r., str. 382 i nast.

2. Sowieckie Graždanskoje Prawo, Moskwa 1950 r., str. 86 i nast.

PRZEGLĄD WYDAWNICTW

Książki

Ch. E. Bachczisarajcew: Informator o ustawodawstwie, przeznaczony dla pracowników przemysłu państwowego ZSRR. (Sprawocznik po zakonodatelstwie dla rabotników gosudarstvennoj promyslennosti S.S.S.R.) Państwowe Wydawnictwo Literaturny Prawniczej — Moskwa — 1951 r.

Informator pomyślany został jako vademecum dla pracowników państwowego przemysłu Związku Socjalistycznych Republik Rad, w szczególności dla radców prawnych (juryskonsultów) i innych pracowników, którym powierzono załatwianie spraw o charakterze prawnym.

Celem jego jest również pomoc przedsiębiorstwom przemysłowym w prawidłowym i terminowym rozstrzygnięciu zagadnień prawnych wynikających w związku z działalnością tych przedsiębiorstw.

Przy wyborze materiału ustawodawczego do Informatora autor opracowujący zbiór, wyszedł z założenia, że należy zamieścić w nim nie tylko akty prawne bezpośrednio dotyczące organizacji i pracy przemysłu państwowego, że akty takie nie mogą być traktowane w oderwaniu od innych ustaw i rozporządzeń, regulujących gospodarkę narodową. Pracownicy przedsiębiorstw przemysłowych, jak wiadomo, stykają się w praktyce ze sprawami o szerokim wachlarzu tematów. Z tych względów włączono do zbioru również i akty normatywne pośrednio tylko dotyczące organizacji i pracy przemysłu, aby umożliwić lepsze i pełniejsze zaspokojenie potrzeb pracowników przemysłu państwowego w tej materii.

Zawarte w tytule informatora pojęcie „ustawodawstwo” należy rozumieć nie w tym sensie, że jest on jedynie tylko zbiorem ustaw, lecz, jak to ma często miejsce w literaturze prawniczej — w sensie ogólniejszym, a mianowicie włączając do tego pojęcia inne akty normatywne, nie będące ustawami sensu stricto.

Oprócz aktów prawnych przytoczono w Zbiorze niektóre rezolucje Wszechzwiązkowych Zjazdów i Konferencji Wszechrosyjskiej Komunistycznej Partii, oraz postanowienia Centralnego Komitetu Partii ze względu na to, że wskazują one linie kierunkowe pracy na wszystkich odcinkach. Rezolucje te zamieszczone są w przedmowie do zbioru.

Zbiór zawiera akty prawne oficjalnie opublikowane w przyjęty w ZSRR sposób i obowiązujące w dniu 1 września 1950 r. Akty te zamieszczone są w zbiorze w całości lub też w wyciągach, w niektórych przypadkach powołano się tylko na akty prawne, wskazując jednocześnie gdzie i kiedy zostały one opublikowane. Tam, gdzie to było niezbędne, zostały poszczególne akty prawne zaopatrzone w krótkie komentarze lub w wyjaśniające przypisy.

Dla ułatwienia posługiwania się informatorem podzielono materiały zgromadzone w nim na 32 rozdziały, zgrupowane w 5 częściach.

Na końcu książki znajduje się skorowidz alfabetyczno-przedmiotowy. Ponadto, wychodząc z założenia, że pracownik poszukuje często w informatorze określonego aktu prawnego, którego tytuł i data są mu znane, i że w takich przypadkach przyspiesza się odszukiwanie aktów, o ile dysponuje się skorowidzem chronologicznym — zamieszczono również i taki skorowidz. Ze względu jednak na objętość książki ten ostatni skorowidz zawiera nie wszystkie akty prawne zebrane w informatorze, a jedynie te z nich, które zostały wydane przez najwyższe władze i organy zarządu państwowego ZSRR, oraz spośród nich te tylko, które posiadają szczególnie ważne znaczenie dla zabezpieczenia praworządności socjalistycznej i dyscypliny państwowej.

Część I zawiera niektóre postanowienia konstytucji (ustawy zasadniczej ZSRR); z przepisów powołujących ministerstwa przemysłowe podano tylko przykładowo przepisy powołujące do życia trzy ministerstwa: jedno ogólnozwiązkowe, jedno związkowo-republikańskie i jedno republikańskie; przepisy o rozpatrywaniu podań i skarg pracujących; ustawę o pierwszym powojennym pięcioletnim planie.

Część I została podzielona na cztery rozdziały:

W rozdziale 1 przytoczono postanowienia konstytucji o ustroju społecznym ZSRR, o ustroju państwowym ZSRR, i o zasadniczych prawach i obowiązkach obywateli ZSRR.

W rozdziale 2 przytoczono przepisy konstytucji o najwyższych organach władzy państwowej, o organach zarządu państwowego i o miejscowych organach władzy państwowej oraz o zabezpieczeniu wysokiej jakości pracy aparatu państwowego.

W rozdziale 3 zamieszczono niektóre przepisy pierwszej powojennej Stalinowskiej pięcioletki.

Rozdział 4 zawiera niektóre przepisy o charakterze ogólnym, dotyczące przemysłu.

Część II zawiera przepisy o organizacji przedsiębiorstw przemysłowych (promyslennyye priedit'ja) (trustów i przedsiębiorstw autonomicznych) i centralnych zarządów (głównyye upravlenija), przepisy ogólne o majątku przedsiębiorstw przemysłowych, o inwestycjach i związanych z nimi umowach, o wykorzystaniu odpisów amortyzacyjnych i remontach.

Część II dzieli się na 6 rozdziałów:

Rozdział 5 traktuje o centralnych zarządach ministerstw przemysłowych;

W rozdziale 6 omówiono organizację państwowych przedsiębiorstw przemysłowych i przytoczono zasadnicze przepisy dotyczące tego tematu, w szczególności postanowienia o państwowej rejestracji państwowych, spółdziel-

czych, społecznych i gospodarczych organizacji i przedsiębiorstw.

W rozdziale 7 zamieszczono ogólne przepisy o majątku przedsiębiorstw przemysłowych.

W rozdziale 8 — ogólne przepisy o budownictwie w szczególności o budownictwie przemysłowym i jego finansowaniu.

W rozdziale 9 — przepisy o umowach na wykonanie robót budowlanych.

Rozdział 10 traktuje o wykorzystaniu odpisów amortyzacyjnych i o remontach w przedsiębiorstwach.

Część III zawiera przepisy o organizacji pracy, o mieszkaniach pracowniczych, o prawach i obowiązkach pracowników kierujących przedsiębiorstwami przemysłowymi, o odznaczeniach, ulgach, przywilejach, o wynalazczości, o technologicznej dyscyplinie i standaryzacji, o jakości produkcji, o znakach towarowych i fabrycznych, o gospodarce energią elektryczną i ciepłą. Część III składa się z 9 rozdziałów.

W rozdziale 11 przytoczono zasadnicze postanowienia konstytucji, dotyczące pracy oraz przepisy o dyscyplinie pracy, o umowach zbiorowych, o przyjęciu do pracy, o zmianie pracy, delegacjach, ochronie pracy, urlopach, zwolnieniu z pracy, o materialnej odpowiedzialności pracowników za wyrządzone przedsiębiorstwu szkody.

W rozdziale 12 omówiono wykorzystanie funduszu mieszkaniowego w przedsiębiorstwach oraz budownictwo indywidualnych domów mieszkalnych.

Rozdział 13 traktuje o prawach i obowiązkach kierowników przedsiębiorstw oraz osób kierujących określonymi odcinkami pracy w przedsiębiorstwach, jak również o przedstawicielstwie i pełnomocnictwie, o funduszu dyrektorskim w przedsiębiorstwach przemysłowych i o funduszu naczelnika organizacji budowlano-montażowej.

W rozdziale 14 omówiono zasady nagradzania za osiągnięcia w pracy, premie Stalinowskie, przyznawanie „czerwonych sztandarów” przedsiębiorstwom, które zwyciężyły w socjalistycznym współzawodnictwie; tytuły osobiste, przywileje i ulgi dla pracowników niektórych gałęzi przemysłu.

W rozdziale 15 przytoczono przepisy, dotyczące wynalazków i udoskonaleń technicznych.

W rozdziale 16 omówiono zagadnienie standardów i dyscypliny technologicznej.

Rozdział 17 zawiera przepisy o odpowiedzialności majątkowej przedsiębiorstw i karnej osób za jakość produkcji przedsiębiorstw przemysłowych.

W rozdziale 18 przytoczono przepisy o znakach towarowych i fabrycznych.

W rozdziale 19 zamieszczono przepisy o gospodarce energetycznej w przedsiębiorstwach przemysłowych, o sieciach wysokiego napięcia i o budowie największych na świecie elektrowni wodnych.

Część IV zawiera przepisy o cenach, kosztach własnych, o umowach, o dyscyplinie finansowej, transporcie towarów, zobowiązaniach osób prawnych i fizycznych za wyrządzone innym osobom szkody.

Część IV dzieli się na 6 rozdziałów.

Rozdział 20 traktuje o kosztach własnych i cenach.

W rozdziale 21 poruszono niektóre zagadnienia dotyczące organizacji zaopatrzenia.

W rozdziale 22 przytoczono ogólne przepisy o umowach, w szczególności o umowach na dostawę towarów.

W rozdziale 23 omówiono przepisy dotyczące dyscypliny finansowej i odpowiedzialności za naruszenie przepisów o obrocie dokumentami oraz trybu regulowania rachunków.

W rozdziale 24 poruszono sprawy transportu towarów wysyłanych przez przedsiębiorstwa i przez nie otrzymywanych, w szczególności materialnej odpowiedzialności za niedotrzymanie przez przedsiębiorstwa tran-

sportowe zobowiązań oraz podano wskazówki dotyczące wykorzystania transportu samochodowego.

W rozdziale 25 zawarte są przepisy o zobowiązaniach przedsiębiorstw i obywateli wynikłych na skutek wyrządzenia przez nich szkód innym przedsiębiorstwom lub obywatelom.

Część V zawiera przepisy o sprawozdawczości przedsiębiorstw, o kontroli państwowej, o ochronie własności socjalistycznej, o sądach i prokuraturze, przedawnieniu powództwa, arbitrażu państwowym, o opłatach skarbowych.

Część V została podzielona na 7 rozdziałów.

W rozdziale 26 przytoczono zasadnicze przepisy o sprawozdawczości i o kontroli finansowej wewnątrzno-resortowej oraz o prawach, obowiązkach i odpowiedzialności głównych księgowych.

W rozdziale 27 zamieszczono przepisy o Ministerstwie Kontroli Państwowej i jego uprawnieniach, oraz o kontroli wykonywanej przez organy kontrolne jednych ministerstw w stosunku do przedsiębiorstw podlegających innym ministerstwom.

Rozdział 28 traktuje o ochronie własności socjalistycznej, o odpowiedzialności karnej za przestępstwa urzędnicze i gospodarcze oraz o ochronie tajemnicy państwowej

W rozdziale 29 zamieszczono zasadnicze przepisy o sądach i ich ustroju w ZSRR, oraz o Prokuraturze, jak też wskazówki o przyspieszeniu rozpatrywania spraw cywilnych.

W rozdziale 30 przytoczono przepisy o terminach przedawnienia powództw, w szczególności w sprawach między organami państwa, kołchozami, spółdzielczymi i społecznymi organizacjami.

Rozdział 31 zawiera przepisy o arbitrażu państwowym

W rozdziale 32 zamieszczono przepisy o opłatach skarbowych wraz ze stawkami, zasadnicze przepisy o wykonywaniu orzeczeń sądów i organów arbitrażu państwowego, niektóre postanowienia o notariacie i o kolejności zaspokajania powództw.

J. D.

Prof. E. A. Flejszic: „Zobowiązania z tytułu wyrządzenia szkody i bezpodstawnego wzbogacenia się”. (Objazdztwa iz przicznienia wreda i iz nieosnowatielnawo obogaszczena“ — Gosudarstwennoe Izdatelstwo Juridicheskoj Literatury — Moskwa 1951.).

Autor omawia jedną z kapitalnych instytucji radzieckiego prawa cywilnego.

Zagadnienie jest oświetlone wszechstronnie dzięki temu, że praca traktuje o obowiązujących przepisach kodeksu cywilnego R.F.S.R.R. w łączności z osiągnięciami nauki i radziecką praktyką sądową.

O zobowiązaniach z tytułu wyrządzenia szkody stanowi art. art. 403 — 415 Kodeksu Cywilnego R.F.S.R.R.: Zobowiązanie naprawienia wyrządzonej szkody materialnej powstaje, gdy łącznie istnieją następujące warunki: a) został dokonany czyn sprzeczny z prawem; b) między czynem sprzecznym z prawem a szkodą istniał związek przyczynowy; c) sprzeczny z prawem czyn, którym wyrządzono szkodę — został popełniony z winy sprawcy. Omawiane przepisy nie dotyczą szkód wyrządzonych przez niewykonanie umów.

Praca zawiera osobne rozdziały, poświęcone poszczególnym kwestiom.

W pierwszym rozdziale kierujemy naszą uwagę na **pojęcie szkody**. Przez szkodę rozumie się umniejszenie lub zniszczenie dobra chronionego prawem radzieckim. Takimi dobrami są różnorodne przedmioty materialne oraz dobra niematerialne — jak życie, zdrowie, inie, cześć obywateli radzieckich, prawo autorskie do dzieł literackich, naukowych, i sztuki, oraz prawo autorskie do wynalazków technicznych. Uszkodzone dobro materialne może być zastąpione innym tego samego rodzaju bądź też szkoda może być wynagrodzona pokryciem kosztów materiałów i robocizny uzyskania takiego samego dobra. Inaczej ma się sprawa z dobrami niematerialnymi. Śmierć człowieka może spowodować zmniejszenie lub utratę dóbr materialnych osób, które były na utrzymaniu zmarłego. Wynagrodzenie szkody polegać będzie na zastąpieniu utra-

nych przez te osoby z powodu śmierci dóbr materialnych. Uszczerbek na zdrowiu może spowodować zmniejszenie zdolności do pracy. Szkoda materialna wyrazi się utratą części lub całego zarobku. Umniejszenie cci lub poważania może spowodować np. rozwiązanie umowy o pracę. Z przykładów tych wynika, że umniejszenie dóbr niematerialnych może powodować szkody materialne. Zobowiązując do uiszczenia odszkodowania nie tylko z powodu umniejszenia dóbr materialnych, ale również dóbr niematerialnych — radzieckie prawo cywilne tym samym ochrania również dobra niematerialne. Jest to ważki czynnik powstrzymujący od popełnienia czynów, mogących wyrządzić szkodę na dobrach niematerialnych.

Jednym z istotnych warunków powstania zobowiązania z tytułu wyrządzenia szkody — jest **sprzecznosc czynu z prawem**. Chodzi tu o sprzeczność z prawem radzieckim w przedmiotowym znaczeniu tego słowa. Poszkodowany nie ma jednak obowiązku udowodnienia, że czyn był sprzeczny z prawem. Ale sprawca wyrządzenia szkody może wykazać, że czyn, którym wyrządził szkodę, był zgodny z prawem. Czyn którym wyrządzono szkodę nie jest sprzeczny z prawem, jeżeli dokonano go w okolicznościach wyraźnie prawem określonych, a inianowicie w toku wykonania obowiązku, wykonania prawa, w przypadku stanu obrony koniecznej, stanu wyższej konieczności oraz zgody poszkodowanego.

W kwestii związku przyczynowego między sprzecznym z prawem czynem a szkodą, znajdujemy w pracy charakterystyczne orzeczenia Sądu Najwyższego.

dzy innymi orzeczenie w sprawie Nr.771—1943 r. Aleksanjan z Tbiliskim składem. Aleksanjan był robotnikiem z tego składu. Znajdując się na terenie należącym do składu, na którym trest „Sakkaromysla“ na podstawie umowy prowadził roboty budowlane dla składu, Aleksanjan zginął wskutek zawalenia się nań drzwi. Kolegium Sądu Najwyższego Z.S.R.R. do spraw cywilnych orzekło, że „jeżeli śmierć miała miejsce na nowej budowie i nie pozostaje w związku z wypełnianie obowiązków z tytułu umowy o pracę, to odpowiedzialność za śmierć Aleksanjana spada na trest budowlany. Jeżeli Aleksanjan zginął w związku z wypełnianiem obowiązków służbowych, wynikających z umowy o pracę, to za jego śmierć odpowiada T. Skład“. Inaczej mówiąc, Kolegium orzekło, że odpowiedzialność ma ponieść ta organizacja, z której działalnością przyczynowo jest związany nieszczęśliwy wypadek.

Odnosnie kwestii winy praktyka sądowa wskazuje, że w przypadku niewykazania winy Sąd uzależniał przyznanie odszkodowania od jej wykazania.

Zagadnienie odpowiedzialności za szkody wyrządzone **cudzą działalnością** omówione jest w osobnym rozdziale, który obejmuje rozważania, dotyczące odpowiedzialności za szkody, wyrządzone przez osoby, niezdolne do działań prawnych, przez nieletnich i przez osoby prawne.

Również kwestia odpowiedzialności **organów państwowych** za szkody materialne, wyrządzone przez ich pracowników, jest opracowana w osobnym rozdziale. Autor poddaje wnikliwej analizie przepis art. 407 Kodeksu Cywilnego R.F.S.R.R., który stanowi, że instytucja odpowiada za szkody, wyrządzone bezprawnymi służbowymi aktami swoich pracowników w warunkach szczególnie określonych ustawą.

Zachowanie się poszkodowanego ma poważny wpływ na zasięg odpowiedzialności sprawcy szkody. Plenum Są-

du Najwyższego Z.S.R.R. wypowiedziało się w dniu 10.6. 1943 w tej kwestii w sposób następujący: Gdy w toku sprawy ustalono, że szkoda wynika nie tylko w rezultacie bezprawnego działania tego, który szkodę wyrządził, ale również i wskutek grubej nieostrożności lub niedbalstwa samego poszkodowanego — „Sąd może, wychodząc z założenia mieszanej odpowiedzialności, nałożyć na tego, który szkodę wyrządził — obowiązki częściowego wynagrodzenia szkody, odpowiednio do stopnia winy każdej ze stron“.

Osobne rozdziały zostały poświęcone również między innymi zagadnieniom sposobu wynagradzania szkody, odszkodowania w przypadku śmierci człowieka lub uszkodzenia ciała, umownej i nieumownej odpowiedzialności.

Autor podkreśla, że **instytucja zobowiązania z tytułu wyrządzenia szkody** jest ważnym instrumentem w spełnianiu zadań politycznych, gospodarczych i kulturalno-wychowawczych. Instytucja ta pozwala kosztem osoby, która szkodę wyrządziła — naprawić uszkodzone dobro lub zastąpić je nowym. Chroni się w ten sposób dobro, będące przedmiotem własności socjalistycznej lub osobistej własności obywateli. Instytucja jest współczynnikiem w umacnianiu ekonomicznej podstawy radzieckiego socjalistycznego społeczeństwa, jego bazy.

Instytucja zobowiązania z tytułu wyrządzonej szkody nie od razu jednakowo była pojmowana przez radziecką praktykę i naukę. Były pewne wahania, po których osiągnięte zgodny pogląd. Aktualne miejsce tej instytucji w radzieckim prawie cywilnym charakteryzuje stanowisko Sądu Najwyższego Z.S.R.R. zajęte w 1949 r. przez Kolegium Sądowe do spraw cywilnych w sprawie Byczkow-Gonczarenko ze stowarzyszeniem „Dynamo“. Inżynier Byczkow, mieszkając na terenie stadionu „Dynamo“ wziął udział w gaszeniu pożaru, ogarniającego składy z mieniem stowarzyszenia „Dynamo“, i zginął, ratując to mienie. Rodzina Byczkowa, która straciła swego żywiciela wystąpiła z żądaniem wynagrodzenia wyrządzonej szkody. Kolegium Sądowe orzekło, że Byczkow, kierując się zasadami moralności socjalistycznej i nakazami Konstytucji Stalinowskiej o ochronie i umocnieniu społecznej własności socjalistycznej — dokonał czynu, którym wypełnił swój obywatelski obowiązek. W tych warunkach stowarzyszenie sportowe „Dynamo“, którego mienie uratował Byczkow za cenę ofiary swego życia — nie powinno uchylić się od udziału w zabezpieczeniu rodziny Byczkowa, pozbawionej żywiciela. Biorąc pod uwagę konkretne okoliczności, Kolegium Sądowe uznało za prawidłowe postanowienie Sądu Ludowego uznające stowarzyszenie „Dynamo“ za zobowiązane do wynagrodzenia szkody, wyrządzonej rodzinie Byczkowa.

Druga część pracy, objętościowo bardzo szczupła, traktuje o **zobowiązaniach z tytułu tak zwanego bezpodstawnego wzbogacenia**. Poświęcona jest rozważaniom przepisów art. 399 Kodeksu Cywilnego R.S.F.R.R., które stanowią, że kto się wzbogaci kosztem drugiego bez dostatecznej podstawy, ustanowionej ustawą lub umową — ma obowiązek zwrócić bezpodstawne wzbogacenie.

Autor omawia dla przykładu m. inn. następujące przypadki bezpodstawnego wzbogacenia: dostarczenie towaru organizacji, która go nie zamówiła, zapłata faktury za niedostarczony towar, zapłacenie nicistniejącego długu, wypełnienie zobowiązania po jego wygaśnięciu.

L. B.

Wydawca POLSKIE WYDAWNICTWA GOSPODARCZE. Przedsiębiorstwo Państwowe
Warszawa, ul. Poznańska 15, tel. 7-39-45

Redaguje: Komitet Redakcyjny — Buczkowski Stefan, Hermelin Aleksander, Mayzel Jerzy,
Mizera Stefan (red. nacz.).

Adres Redakcji: Warszawa, ul. Frascati 4 m. 2, telefon 8-12-19 (od 16 do 9)

Zamówienia i wpłaty na prenumeratę przyjmują wszystkie urzędy pocztowe oraz listonosze.
Od dnia 16 maja 1952 r. zamówienia i wpłaty na prenumeratę pisma przyjmować będą tylko urzędy pocztowe oraz listonosze więcej i mniej. W związku z tym bezpośrednich zamówień i wpłat na prenumeratę do PPK „RUCH“ kierować nie należy.

Warunki prenumeraty: rocznie 48 zł, półrocznie 24 zł, kwartalnie 12 zł. Cena egz. 4 zł.

Zamówienie PWG TCi/P/C— 195/52 z dn. 26.4.52 Podpisano do druku 15.5.52. Druk ukończono 21.5.52.

Nakład 7.245 + 55 egz. Papier druk. szt. kl. VII/AO/60 gr. Obj. 40 str.

Zam. 1393. Zakł. Graf. i Wydawn. Dom Słowa Polskiego, Warszawa, pl. Kazimierza Wielkiego. 3-B-18940

Cena 4 zł